

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
CIVILINĖS JUSTICIJOS INSTITUTAS

TOMAS GAGYS
CIVILINĖS TEISĖS STUDIJŲ PROGRAMA

AKCININKŲ GINČŲ KILIMO PRIELAIDOS IR GALIMI SPRENDIMO BŪDAI

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Lekt. dr. Algirdas Matkevičius

Vilnius, 2015

TURINYS

ĮVADAS	4
1. AKCININKŲ GINČŲ KILIMO PRIEŽASTYS	9
1.1. Ginčai, kylantys dėl smulkiųjų akcininkų interesų pažeidimo	9
1.2. Ginčai, kylantys dėl juridinio asmens organų sprendimų	10
1.2.1. Ginčai, kylantys dėl imperatyvių įstatymo normų ir bendrovės steigimo dokumentų pažeidimo	13
1.2.1.1. Ginčai, kylantys dėl įstatinio kapitalo pakeitimo	17
1.2.1.2. Ginčai, kylantys dėl dividendų politikos	20
1.2.1.3. Ginčai, kylantys dėl organų narių rinkimo	21
1.2.2. Ginčai, kylantys dėl akcininko pareigos elgtis protingai ar sąžiningai pažeidimo	22
1.3. Ginčai, kylantys dėl nesąžiningos akcininko veiklos	24
1.4. Ginčai, kylantys dėl teisės gauti informaciją apie bendrovę	27
1.5. Ginčai, kylantys dėl akcininkų sutarčių	29
1.6. Ginčai, kylantys dėl akcijų pirkimo – pardavimo sutarčių	32
1.7. Apibendrinimas	35
2. AKCININKŲ GINČŲ GALIMI SPRENDIMO BŪDAI	37
2.1. Akcininkų sutartys	37
2.2. Balsavimo sutartys ir balsavimo teisės perleidimo sutartys	40
2.3. Priverstinis akcijų pardavimas	43
2.4. Juridinio asmens veiklos tyrimas	46
2.5. Išvestinis akcininko ieškinys	51
2.6. Apibendrinimas	52
3. AKCININKŲ GINČŲ KILIMO PREVENCIJA	53
3.1. „Stabdžių ir atsvarų“ sistemos sukūrimas	53
3.2. Teisės į informaciją išplėtimas	55
3.3. Prevencinis ieškinys	56
3.4. Uždraudimas juridinio asmens valdymo organams sudaryti sandorius	57
IŠVADOS	59
LITERATŪRA	61
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS	70

SANTRAUKA ANGLŲ KALBA.....	72
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ.....	73

IVADAS

Tiriama problema ir baigiamojo darbo aktualumas

Pagal Lietuvos teismų administracijos pateikiamą statistiką, 2005 m. pirmosios instancijos teismuose buvo išnagrinėtos 1127 civilinės bylos dėl juridinių asmenų, iš jų buvo 155 civilinės bylos dėl juridinių asmenų organų sprendimų teisėtumo, 7 civilinės bylos dėl priverstinio akcijų (dalių, pajų) pardavimo, 20 civilinių bylų dėl juridinio asmens veiklos tyrimo. 2014 m. pirmosios instancijos teismuose buvo išnagrinėtos 4359 civilinės bylos dėl juridinių asmenų, iš jų 588 dėl juridinio asmenų organų sprendimų, 9 bylos dėl priverstinio akcijų (dalių, pajų) pardavimo, 16 bylų dėl juridinio asmens veiklos tyrimo.¹ Per dešimtmetį civilinių bylų dėl juridinių asmenų išaugo beveik keturis kartus. Tai rodo tendenciją, kad sudėtingėjant civiliniams santykiams atsiranda daugiau nesutarimų tarp šalių.

Paprastai ginčų nagrinėjimas teismuose daug sąnaudų (tiek žmogiškųjų, tiek laiko, tiek finansinių) reikalaujantis procesas. Be kita ko, teisminis nagrinėjimas pasižymi viešumu, kuris suteikia galimybę visuomenei sužinoti bylos nagrinėjimo smulkmenas, todėl paprastai nukenčia šalių dalykinė reputacija. Didelė dalis ginčų dėl juridinių asmenų būna būtent akcininkų ginčai. Atsižvelgiant į kylantį nagrinėjamų bylų skaičiaus didėjimą bendrosios kompetencijos teismuose, siekiant sumažinti ateityje kiliančių akcininkų ginčų, būtina išanalizuoti kilusių ginčų priežastis, kaip būtų galima spręsti kylančias problemas bei kokį pasirinkti elgesio modelį, kad tokie ginčai neiškiltų.

Šiame darbe sąvoka „akcininkų ginčas“ apims ne tik tuos akcininkus, kaip šie suprantami Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių (toliau – ABĮ)² įstatymo 3 straipsnio 1 dalyje įtvirtintoje akcininko sampratoje, pagal kurią „akcininkai yra fiziniai ir juridiniai asmenys, kurie turi įsigiję bendrovės akcijų“. Kilusių ginčų specifika nebūtinai reiškia, kad bendrovių akcininkai teismo procesuose dalyvaus savo vardu arba tuo metu, kai vyks procesas bus bendrovės akcininku.

Galimos tokios situacijos, kad akcininkų ginčiuose akcininkai nebus įtraukti procese dalyvaujančiais asmenimis, tačiau jie veiks kaip „šešėliniai vadovai“ (angl. *Shadow directors*), t. y. nors *de jure* nebus bendrovės vadovai, tačiau *de facto* veiks kaip vadovai. Darbe akcininkų ginču

¹ Nacionalinės teismų administracijos statistika apie nagrinėtas civilines bylas (I instancijos teismuose) // <http://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106> [žiūrėta: 2015-02-25].

² Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914.

bus laikoma, kai ginčo šalimis bus (i) akcininkas (akcininkų grupė) prieš akcininką (akcininkų grupę)³ arba (ii) akcininkas (paprastai būna mažumos⁴ akcininkas) prieš bendrovę (*de facto* prieš daugumos akcininką), arba (iii) bendrovė (*de facto* - akcininkai) prieš direktorių, (iv) esamas akcininkas prieš buvusį akcininką. Darbe visi šie ginčai bus analizuojami kaip akcininkų ginčai, siekiant įvertinti kilusių ginčų teisinius pagrindus ir surasti būdus, kurių pagalba būtų sumažinama rizika kilti tokiems ginčams ateityje. Darbe bus analizuojamos tik teisinės ginčų kilimo priežastys, kurios buvo ar galės būti nagrinėjamos teisme.

Socialinės, ekonominės, kultūrinės, psichologinės ar panašios ginčų kilimo priežastys nėra šio darbo nagrinėjimo objektas. Taip pat, nebus analizuojami ginčai, kurie buvo sprendžiami tarpininkavimo, derybų, mediacijos, arbitražo ar panašiais būdais. Siekiant surasti galimus akcininkų ginčų sprendimo būdus ar prevencines priemones, nebus analizuojami vadybiniai sprendimai, kurie padeda spręsti tokius ginčus arba sumažinti jų atsiradimo prielaidas.

Darbe bus analizuojamos tik uždarojo tipo akcinės bendrovės, kurių akcijomis nėra prekiaujama viešai. Lietuvoje tai būtų uždaroji akcinė bendrovė (toliau – bendrovė). Tokio tipo bendrovių analizės pasirinkimą lėmė jų paplitimas. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, Lietuvoje veikiančių ūkio subjektų 2015 metų pradžioje buvo 93 017, iš jų 62 565 uždarujų akcinių bendrovių⁵. Be to, analizuojant ir atvirojo tipo akcines bendroves, tyrimo rezultatai galėtų būti netikslūs ir dėl ribotos darbo apimties negali būti aptariami,⁶ be to taikomi skirtingi valdymo reikalavimai, kurie priklauso ir nuo reguliuojamos rinkos operatoriaus.

Baigiamojo darbo mokslinis naujumas ir tiriamos problemos ištyrimo lygis

Lietuvos teisės doktrinoje darbe analizuojama problema nebuvo susilauksi deramo mokslininkų dėmesio. Nėra atlikta sisteminės analizės, kurioje būtų pateiktos akcininkų ginčų kilimo priežastys. Galima išskirti Tarptautinės finansų korporacijos, kuri priklauso Pasaulio Banko grupei, atliktą tyrimą apie korporatyvinių ginčų sprendimą, kuriame buvo analizuotos korporatyvinių ginčų kilimo priežastys, alternatyvus tokių ginčų sprendimas, maža dalis skirta

³ Darbe tiek akcininkai, tiek akcininkų grupė bus vadinama bendrai – „akcininkais“.

⁴ Šiame darbe mažumos akcininku bus laikomi akcininkai, kurie turimu balsų skaičiumi negali daryti įtakos bendrovės valdymui. Plačiau žiūrėti darbo 1.1 poskyryje.

⁵ Lietuvos statistikos departamento Oficialios statistikos portalo pateikiama informacija apie veikiančius ūkio subjektus metų pradžioje // <http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=8f6e7e35-5730-4eb5-ae12-4866a9aff401> [žiūrėta 2015-04-15].

⁶ Pavyzdžiui, skiriasi visuotinio akcininkų susirinkimo sušaukimo tvarka, akcijų perleidimas ir kt.

akcininkų ginčams⁷, tačiau tyrime didžiausias dėmesys buvo skirtas vadybiniam sprendimų būdams, kurie galėtų užkirsti kelią ginčų kilimui.

Galima rasti darbų, kuriuose analizuojamas visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų negaliojimas, negaliojimo pagrindai (paminėtini autoriai - Virgilijus Bitė ir Margarita Banytė⁸, Lina Mikalonienė⁹). Pauliaus Miliauskas¹⁰ analizavo akcininkų sutarties sampratą, dažniausiai pasitaikančias sąlygas, kaip akcininkų sutartimi galima spręsti aklavietės (angl. *deadlock*) situaciją. Lina Mikalonienė nagrinėjo išvestinio akcininko ieškinio institutą¹¹.

Užsienio teisės doktrinoje ginčus kylančius iš įmonių įsigijimo ir susijungimo sandorių nagrinėjo C. N. V. Krishnan, Ronald W. Masulis, Randall S. Thomas, Robert B. Thompson¹². Maria Isabel Saez ir Damaso Riano,¹³ Luca Enriques¹⁴ darbuose galima atrasti pagrindų, kuriais ginčijami akcininkų priimti sprendimai. Akcininkų ginčų sprendimo būdus, patekus į aklavietės situaciją analizavo Susanna Kim Ripken¹⁵.

Baigiamojo darbo reikšmė

Kilę akcininkų ginčai gali nulemti bendrovės finansinės būklės (jeigu ginčas kilo ne dėl finansinės būklės), reputacijos blogėjimą, taip pat, ginčas sprendžiamas teismuose, gali kainuoti nemažas išlaidas, todėl būtina išanalizuoti ir identifikuoti akcininkų ginčų kilimo priežastis bei surasti tinkamus sprendimo būdus. Darbe bus pateikiamas teismų praktikos apibendrinimas ir Lietuvos bei užsienio teisės doktrinos, kuriuose būtų analizuojami kilę akcininkų ginčai, todėl tikimasi analizuojant buvusias situacijas, atrasti tinkamiausius elgesio modelius, kurie padėtų ateityje užkirsti kelią ginčų kilimui.

⁷ Tarptautinės finansų korporacijos Rinkiny Nr. 4: Korporatyvinio valdymo ginčų sprendimas [žiūrėta 2015-04-15] // http://www.ifc.org/wps/wcm/connect/topics_ext_content/ifc_external_corporate_site/corporate+governance/publications/toolkits+and+manuals/adr_toolkit

⁸ Banytė, M.; Bitė, V. Bendrovės visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų prieštaravimas imperatyvioms įstatymų normoms ir steigimo dokumentams. *Jurisprudencija*. 2013, 20(1), p. 181–196. ir Banytė, M.; Bitė, V. Bendrovės visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų prieštaravimas imperatyvioms įstatymų normoms ir steigimo dokumentams. *Jurisprudencija*. 2013, 20(2), p. 663–681.

⁹ Mikalonienė, L. Bendrovės visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų negaliojimas. *Teisė*. 2013, 83, p. 82 – 97.

¹⁰ Miliauskas, P. Kai kurie teoriniai akcininkų sutarčių aspektai. *Teisė*. 2012, 82, p. 73-82.

¹¹ Mikalonienė L. Išvestinio ieškinio samprata, paskirtis ir tikslai. *Teisė*. 2014, Nr. 93.

¹² Krishnan, C.N.V., *et al.* Shareholder Litigation in Mergers and Acquisitions. *Journal of Corporate Finance*, Forthcoming; AFA 2012 Chicago Meetings Paper; 6th Annual Conference on Empirical Legal Studies, Northwestern Law School 2011.

¹³ Saez, I. M.; Riano, D. Corporate Governance and the Shareholders' Meeting: Voting and Litigation. *European Business Organization Law Review*, 14, p. 343-399.

¹⁴ Enriques L. Do Corporate Law Judges Matter? Some Evidence from Milan. *European Business Organization Law Review*, 2002, P. 765-821

¹⁵ Ripken, S. K. The Provisional Director Remedy for Corporate Deadlock: A Proposed Model Statute. *Washington and Lee Law Review*, Vol. 60, No. 1, P. 111 – 181.

Tyrimo tikslas - atskleisti ir išanalizuoti teisinės priežastis dėl kurių kyla akcininkų ginčai bei rasti tokių ginčų sprendimo būdus ir prevencines priemones, kurios padėtų sumažinti tokių ginčų kilimą.

Šio tikslo įgyvendinimui keliami tokie **uždaviniai**:

- (1) vadovaujantis Lietuvos Respublikos teismų praktika išanalizuoti akcininkų ginčų kilimo priežastis;
- (2) vadovaujantis Lietuvos Respublikos teismų praktika išanalizuoti akcininkų taikomus ginčų sprendimų būdus, jų efektyvumą;
- (3) išanalizuoti teisės doktrinoje sutinkamus akcininkų ginčų sprendimo būdus;
- (4) remiantis identifikuotomis ginčų kilimo priežastimis, pateikti siūlymus, kurie padėtų sumažinti akcininkų ginčų kilimą.

Tyrimo metodika

Pasirinktą darbo temą bus siekiama atskleisti šiais metodais: duomenų analizės, apibendrinimo, dedukcijos, ekstrapoliacijos, indukcijos, lyginimo metodų pagalba. *Duomenų analizės* metodo pagalba bus analizuojama Lietuvos teismų praktika, siekiama kvalifikuoti ginčo kilimo pagrindus. *Apibendrinimo metodo* pagalba bus analizuojama teismų praktika ir teisės doktrina, siekiant nustatyti tam tikras grupes ginčų kilimo priežasčių grupes. *Dedukcijos metodu* pateikiamos išvados ir apibendrinimai, kurie gauti išanalizavus mokslininkų idėjas. *Ekstrapoliacijos metodu* bus analizuojami akcininkų nesutarimai, kurie jau buvo iškilę ir bus bandoma nustatyti dėl ko gali ateityje iškilti akcininkų ginčai. *Indukcijos* pagalba pateikiamos išvados, kurios bus pasiekiamos nuo pavienių teiginių iki bendrų išvadų. *Lyginimo metodo* pagalba bus gretinamos įvairių autorių mintys.

Tyrimo struktūra

Magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, trys dalys, suskirstytos į poskyrius, išvados bei pasiūlymai. Darbo pabaigoje pateikiamas literatūros sąrašas.

Pirmoje darbo dalyje bus analizuojamos priežastys dėl kurių kyla akcininkų ginčai. Kiekviena priežastis bus išskiriama į atskirą poskyrį, kuriame detaliai išanalizuojamos kilusių ginčų priežastys ir susiklosčiusių santykių specifika.

Antroje dalyje bus analizuojami kilusių ginčų teisiniai sprendimo būdai. Atsižvelgiant į pirmoje darbo dalyje apibendrintas ginčų kilimo grupes, bus siekiama atrasti tam tikrus būdus, kurie galėtų būti taikomi atitinkamai ginčų kilimo grupei.

Atsižvelgiant į pirmoje dalyje suformuotas akcininkų ginčų kilimo priežastis bei įvertinus instrumentus, kurie gali būti taikomi akcininkų ginčų sprendimui, trečioje darbo dalyje bus analizuojamos prevencinės priemonės, kurių pagalba būtų galima sumažinti akcininkų ginčų kilimą.

Ginamieji teiginiai:

1. Dažniausiai akcininkų ginčai kyla dėl nesąžiningų vieno iš akcininkų veiksmų, siekiant atriboti kitą akcininką nuo bendrovės valdymo.
2. Ne visi akcininkų ginčai kyla dėl bendrovių valdymo.
3. Įstatymuose įvirtinti akcininkų ginčų sprendimo būdai yra neefektyvūs, todėl ginčo šalys negali tinkamai įgyvendinti savo teisių.

1. AKCININKŲ GINČŲ KILIMO PRIEŽASTYS

2008 m. Brazilijoje buvo atliktas tyrimas,¹⁶ kurio metu buvo apklausti teisininkai, bendrovių vadovai, akcininkai, akademikai, konsultantai, žurnalistai ir buvo siekiama nustatyti, kurie korporatyvinio valdymo ginčai pasitaiko dažniausiai. Susisteminius rezultatus, buvo nustatyta, kad korporatyvinių ginčų kyla dėl susijusių asmenų sandorių (61 %), investavimo sprendimų (55 %), smulkiųjų akcininkų teisių ir bendrovės valdymo įgyvendinimo (po 52 %), įmonių susijungimo ir įsigijimo sprendimų (45 %), vadovų skyrimo ir atšaukimo (42 %), sprendimų dėl dividendų (36 %), direktorių atlyginimo (21 %), kiti ginčai (pavyzdžiui, dėl verslo strategijos) (12 %), dėl finansinių ataskaitų patvirtinimo (0 %). Deja, bet nebuvo tyrime atskleista, kaip materializuojasi konkretūs ginčai. Vienais atvejais, tokių ginčų materializavimasis yra akivaizdus. Pavyzdžiui, kai iškyla ginčas dėl susijusių asmenų sandorių, tikėtina, kad toks sandoris būtų ginčijamas. Kitais atvejais, ne visada aišku, kaip tai gali materializuotis. Pavyzdžiui, kai iškyla ginčas dėl verslo strategijos.

Šiame magistro baigiamojo darbo skyriuje bus pateikiama Lietuvos Respublikos teismų praktikos analizė, kuria bus siekiama atspindėti akcininkų ginčų kilimo priežastis ir jų materializavimosi formą¹⁷. Be to, šiame skyriuje bus aptariama ginčų kilimo priežasčių raida, analizuojant ir pateikiant, kurie ginčai gali iškilti ateityje, o kurie ginčai nėra aktualūs šių dienų teisės mokslui ir praktikai.

1.1. Ginčai, kylantys dėl smulkiųjų akcininkų interesų pažeidimo

Bendrovėse dažnai pasitaiko situacija, kuriose akcininkas įgyja tiek bendrovės akcijų, kad gali priimti lemiamus sprendimus. Akcininkas turėdamas 2/3 visų balsų gali priimti beveik visus sprendimus, išskyrus atšaukti akcininkų pirmumo teisę įsigyti išleidžiamų bendrovės akcijų (šiam sprendimui reikia ne mažiau kaip 3/4 balsų), jeigu bendrovės įstatuose nenustatyti kitokie balsų daugumos reikalavimai. Dėl to sumažėja likusių akcininkų galimybė daryti įtaką bendrovės

¹⁶Tarptautinės finansų korporacijos Rinkinys Nr. 4: Korporatyvinio valdymo ginčų sprendimas. Pirmas tomas. [žiūrėta 2015-04-15] // http://www.ifc.org/wps/wcm/connect/981d750048a7e4ea9f6fdf6060ad5911/ADR_Toolkit_volume1.pdf?MOD=AJPERES

¹⁷ Materializavimosi formą reikėtų suprasti, kaip konkrečioje situacijoje atsispindėjo akcininkų ginčas teisiniame nagrinėjime.

valdymui. Konstitucinio Teismo nuomone, smulkiųjų akcininkų interesų apsauga yra viešasis interesas¹⁸.

Šio darbo kontekste mažumos akcininku bus laikomas juridinis ar fizinis asmuo, kuris dėl savo turimų balsų skaičiaus negali daryti reikšmingos įtakos bendrovės valdymui. Siekiant atriboti mažumos akcininką nuo daugumos akcininko, lemiamą reikšmę turi ne procentinė balsų išraiška, tačiau tų balsų suteikiamos teisės. Pavyzdžiui, galima tokia situacija, kad nors asmuo ir turi labai mažą balsų skaičių, tačiau pagal akcininkų sutartį jam suteikiama teisė vienvaldiškai spręsti kai kuriuos bendrovės klausimus. Šių klausimų priėmimo kontekste, jie neturėtų būti laikomi mažumos akcininkais.

R. Čiočys savo disertacijoje pažymi, kad valdymo organo fiduciarinės pareigos akcininkams, turėtų būti suprantamas ne kaip kiekvienam iš akcininkų atskirai, tačiau visiems bendrai. Priešingu atveju, reikštų daugumos ir mažumos akcininkų interesų konflikto nevaldymą¹⁹. Smulkiųjų akcininkų interesų pažeidimu laikytinos tokios situacijos, kai didysis akcininkas priima nors ir teisėtus sprendimus, tačiau tokie sprendimai neatitinka mažumos akcininkų interesų. Tokio pobūdžio ginčų kilimo priežastys atsispindės kituose darbo skyriuose.

1.2. Ginčai, kylantys dėl juridinio asmens organų sprendimų

Pagal ABĮ 19 straipsnį bendrovės organai yra: aukščiausias organas – visuotinis akcininkų susirinkimas, vienasmenis valdymo organas – bendrovės vadovas, kolegialus kontrolės organas – stebėtojų taryba, kolegialus valdymo organas – valdyba. Visuotinis akcininkų susirinkimas ir bendrovės vadovas yra privalomi bendrovės organai. Kiekvieno iš bendrovės organų funkcijos yra atribotos ABĮ, kuriame apibrėžta kiekvieno organo kompetencija bei galimybė priskirti arba nepriskirti bendrovės organų funkcijas kitiems organams. Vertinant tai, kad akcininkui suteikiama teisė ginčyti visų šių organų sprendimus, šioje darbo dalyje atliekama detalesnė analizė situacijų, kuriose akcininkai siekia pripažinti negaliojančiais visuotinio akcininkų susirinkimo, valdybos ar stebėtojų tarybos priimtus sprendimus.

Stebėtojų tarybos kompetencija yra rinkti valdybos narius (jeigu valdyba nesudaroma – vadovą) ir atšaukti juos iš pareigų, svarstyti dėl jų tinkamumo eiti pareigas, prižiūrėti valdybos ir

¹⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 17 d. nutarimas "Dėl oficialaus pasiūlymo supirkti vertybinius popierius".

¹⁹ Čiočys R. Bendrovių valdymo reglamentavimo Lietuvoje problemos: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, teisė (01 S). 2013. P. 41.

vadovo veiklą, teikti visuotiniam akcininkų susirinkimui pasiūlymus dėl veiklos strategijos, finansinių ataskaitų rinkinio, pelno (nuostolių) paskirstymo projekto, teikti pasiūlymus dėl dividendų išmokėjimo už trumpesnę nei finansiniai metai laikotarpį, teikia siūlymus valdybai ir vadovui atšaukti jų sprendimus. Kaip matyti iš stebėtojų tarybos kompetencijos, sprendimai, kurie gali turėti neigiamos įtakos suinteresuotų asmenų interesams priimami retai. Vienas iš tokių atvejų galėtų būti, kai bendrovėje valdyba nesudaroma ir tenka stebėtojų tarybai priimti sprendimą atšaukti bendrovės vadovą iš pareigų. Tokiu atveju galėtų būti ginčijamas priimtas sprendimas, tačiau, tai nebūtų laikoma akcininkų ginču šio darbo kontekste.

Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje įsteigtose bendrovėse stebėtojų tarybos sudaromos pakankamai retai ir tai, kad akcininkai neturi intereso ginčyti stebėtojų tarybos priimtu sprendimus, darbo autoriui nepavyko rasti teismų praktikos, kurioje būtų analizuoti stebėtojų tarybos priimti sprendimai ir jų teisėtumas.

Valdybos kompetencijai priskiriama tvirtinti veiklos strategiją, metinį pranešimą, tarpinį pranešimą, valdymo struktūrą ir darbuotojų pareigybes; pareigybes, į kurias darbuotojai priimami konkurso tvarka, bendrovės filialų ir atstovybių nuostatus, priimti sprendimus bendrovei tapti kitų juridinių asmenų steigėja, dalyve, steigti bendrovės filialus ir atstovybes, dėl ilgalaikio turto, kurio balansinė vertė didesnė kaip 1/20 bendrovės įstatinio kapitalo, investavimo, perleidimo, nuomos (skaičiuojama atskirai kiekvienai sandorio rūšiai), jeigu įstatuose nenurodyta kitokia vertė, dėl ilgalaikio turto, kurio balansinė vertė didesnė kaip 1/20 bendrovės įstatinio kapitalo, įkeitimo ir hipotekos (skaičiuojama bendra sandorių suma), jeigu įstatuose nenurodyta kitokia vertė, dėl kitų asmenų prievolių, kurių suma didesnė kaip 1/20 bendrovės įstatinio kapitalo, įvykdymo laidavimo ar garantavimo, jeigu įstatuose nenurodyta kitokia suma, įsigyti ilgalaikio turto už kainą, didesnę kaip 1/20 bendrovės įstatinio kapitalo, jeigu įstatuose nenurodyta kitokia kaina.

Dažniausiai pasitaikanti situacija, kad akcininkas ginčija valdybos sprendimus, kuriuos priima, akcininko nuomone, neteisėtos sudėties valdyba, taip pat, vienas iš reikalavimų būna pripažinti negaliojančiu visuotinio akcininkų susirinkimo priimtą sprendimą, kuriuo išrinkti valdybos nariai.

Viena iš įdomesnių situacijų, kai akcininkas, kuriam priklauso 0,1 % bendrovės akcijų, siekdamas pasinaudoti savo asmenine neturtine teise – teise gauti informaciją apie bendrovę, kreipiasi į bendrovę su prašymu gauti visuotinių akcininkų susirinkimų protokolus ar kitus dokumentus, kuriais įforminti visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimai bei valdybos posėdžių protokolus ar kitus dokumentus, kuriais įforminti valdybos sprendimai. Bendrovės valdyba priima

ginčijama sprendimą, kuriuo nusprendžia dalį prašomų dokumentų pateikti, o kitą dalį pripažinti kaip turinčiais komercinę vertę ir jų nepateikti.²⁰ (plačiau žiūrėti 1.4 skyriuje)

Atkreiptinas dėmesys, kad akcininkas ginčydamas valdybos priimtą sprendimą, gali tik tokiais atvejais, jeigu jis atitinka Civilinio kodekso 2.82 straipsnio 4 dalyje keliamas sąlygas, pagal kurias asmuo ginčydamas priimtą sprendimą turi būti akcininku, kreditoriumi arba valdymo organo nariu, ginčijamo sprendimo priėmimo dienai.²¹ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas aiškindamas šią normą laikosi pozicijos, kad tokiu teisiniu reglamentavimu įstatymų leidėjas siekia užtikrinti teisinių santykių stabilumą ir šalių subjektinių teisių bei pareigų apibrėžtumą, todėl tiems asmenims, kurie nebuvo juridinio asmens dalyvių, pagal CK 2.82 straipsnio 4 dalį nenumatoma galimybė ginčyti priimtą sprendimą²². Atkreiptinas dėmesys, kad suteikimas teisės ginčytis juridinio asmens organų sprendimus, kurie nebuvo sprendimo priėmimo dienai bendrovės akcininkais, reikštų visišką neapibrėžtumą, nes 3 mėnesių senaties terminas ginčyti priimtiems sprendimas būtų skaičiuojamas nuo tos dienos kai akcininkas sužinojo arba turėjo sužinoti apie tokį sprendimą. Manytina, kad sužinojimo arba turėjimo sužinoti data turėtų būti laikoma akcininko teisių (įskaitant ir neturtinės teisės – teisės gauti informaciją apie bendrovę) įgijimo data (ABĮ 18 straipsnio 1 dalis).

Pagal ABĮ 20 straipsnio 1 dalį visuotinio akcininkų susirinkimo kompetencijai priskiriama: (1) tvirtinti bendrovės įstatus, (2) keisti bendrovės buveinę, (3) rinkti ir atšaukti stebėtojų tarybos narius, kai stebėtojų taryba nesudaroma – valdybos narius, kai nei valdyba, nei stebėtojų taryba nesudaroma – vienasmenį valdymo organą – vadovą, (4) rinkti ir atšaukti auditorių arba audito įmonę, nustatyti apmokėjimo sąlygas, (5) nustatyti išleidžiamų akcijų klasę, skaičių, nominalią vertę ir minimalią emisijos kainą, (6) priimti sprendimą konvertuoti bendrovės vienos klasės akcijas į kitos, tvirtinti akcijų konvertavimo tvarkos aprašą, (7) priimti sprendimą keisti uždarnosios akcinės bendrovės akcijų sertifikatus į akcijas, tvirtinti akcijų konvertavimo tvarkos aprašą, (8) priimti sprendimą keisti uždarnosios akcinės bendrovės akcijų sertifikatus į akcijas, (9) tvirtinti finansinių ataskaitų rinkinį, (10) spręsti dėl pelno (nuostolių) paskirstymo, (11) spręsti dėl rezervų sudarymo, naudojimo, sumažinimo ir naikinimo, (12) spręsti dėl dividendų skyrimo, (13) išleisti konvertuojamąsias obligacijas, (14) atšaukti visiems akcininkams pirmo teisę įsigyti bendrovės akcijų ar obligacijų, (15) mažinti ir didinti įstatinį kapitalą, (16) pertvarkyti, (17) reorganizuoti, (18)

²⁰ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje *M. G. v. Mokslinė – gamybinė akcinė bendrovė „Precizika“*, Nr. 2A-79-115/2013.

²¹ Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje *V. D. v. AB „Linas“*, Nr. 2A-34-544/2007.

²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. vasario 6 d. nutartis civilinėje byloje *G. G. v. 26-ąją daugiabučio namo I. Kanto al. 16 savininkų bendriją*, Nr. 3K-3-91/2006.

likviduoti bendrovę, rinkti ir atšaukti likvidatorių, taip pat, visuotinis akcininkų susirinkimas gali spręsti kitus klausimus, kurie pagal ABĮ nėra priskirti kitų organų kompetencijai ir jei pagal esmę tai nėra valdymo organų funkcijos.

Visuotinio akcininkų susirinkimo priimami sprendimai gali būti naudingi arba turėti neigiamų padarinių, todėl teisės aktuose yra numatyta galimybė patikrinti tokių sprendimų teisėtumą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išskiria dvejopą juridinio asmens organų sprendimų pripažinimo negaliojančiais paskirtį²³. Iš vienos pusės, tokiais priimtais sprendimais gali būti pažeidžiamos akcininkų, kreditorių ar kitų asmenų teisės ir teisėti interesai. Iš kitos pusės, detaliu sprendimų ginčijimo reglamentavimu siekiama apsaugoti bendrovės ir balsavusių akcininkų interesus. ABĮ 19 straipsnio 10 dalyje numatyta, kad „Civilinio kodekso 2.82 straipsnio 4 dalyje nustatytais atvejais ieškinį dėl bendrovės organų sprendimų negaliojimo gali pareikšti akcininkai, kreditoriai, bendrovės vadovas, valdybos ir stebėtojų tarybos nariai ar kiti įstatymuose numatyti asmenys ne vėliau kaip per 30 dienų nuo dienos, kurią ieškovas sužinojo arba turėjo sužinoti apie ginčijamą sprendimą“. Akcininkai, kurie nepatenkinti priimtu sprendimu jį gali ginčyti tik Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK)²⁴ 2.82 straipsnio 4 dalyje numatytais pagrindais - jeigu jie prieštarauja imperatyviosioms įstatymo normoms, juridinio asmens steigimo dokumentams arba protingumo ar sąžiningumo principams.

1.2.1. Ginčai, kylantys dėl imperatyvių įstatymo normų ir bendrovės steigimo dokumentų pažeidimo

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas aiškindamas visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų pripažinimo negaliojančiais klausimą, laikosi pozicijos, kad sprendimai gali būti pripažinti negaliojančiais tik tais atvejais, kai būna pažeidžiamos ABĮ imperatyviosios normos, reglamentuojančios (i) visuotinio akcininkų susirinkimo sušaukimą, (ii) eigą, ar (iii) sprendimų priėmimą, taip pat kai šie pažeidimai lėmė bendrovės ar viešojo intereso pažeidimą ir pažeidimo padarinių negalima pašalinti niekaip kitaip, kaip tik pripažįstant sprendimus negaliojančiais²⁵. Pažymėtina, kad tokie sprendimai negali būti pripažįstami negaliojančiais vien dėl formalių

²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje „Plass Investments Limited“ v. „Alita“, AB, „FR&R Invest, IGA S. A.“ ir V. J., Nr. 3K-3-66/2015.

²⁴ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje „Plass Investments Limited“ v. „Alita“, AB, „FR&R Invest, IGA S. A.“ ir V. J., Nr. 3K-3-66/2015.

priežasčių. Pavyzdžiui, nustačius, kad buvo neinformuotas mažumos akcininkas apie šaukiamą visuotinį akcininkų susirinkimą ir jo balsai neturėjo realios įtakos sprendimų priėmimui.

Visuotinio akcininkų susirinkimo kompetenciją lemia jo paskirtis, t. y. organas, per kurį bendrovės akcininkai įgyvendina savo interesus ir bendrovės valdymą. Tai lemia, kad šio organo kompetencijai priskiriami patys svarbiausi bendrovės veiklos klausimai, todėl būtina detaliau išanalizuoti situacijas, kai ginčai gali iškilti dėl netinkamo imperatyvių įstatymo normų laikymosi ar bendrovės steigimo dokumentų pažeidimo.

Visuotinis akcininkų susirinkimas turi būti šaukiamas laikantis įstatymų ir bendrovės įstatuose nustatytos tvarkos. Pirmiausia, visuotinį akcininkų susirinkimą turi šaukti iniciatyvos teisę turintis asmuo, t.y. stebėtojų taryba, valdyba (jeigu valdyba nesudaroma – vadovas, bei akcininkas, turintis 1/10 ir daugiau balsų, jeigu bendrovės įstatatai nenumato kitokio skaičiaus) (ABĮ 23 straipsnis). Antra, turi būti tinkamai informuojama apie šaukiamą visuotinį akcininkų susirinkimą. Informacija apie šaukiamą visuotinį akcininkų susirinkimą, turi būti paskelbiama viešai įstatuose nurodytame šaltinyje arba įteiktas pranešimas kiekvienam akcininkui pasirašytinai ar išsiųstas registruotu laišku ne vėliau kaip likus 21 dienai iki visuotinio akcininkų susirinkimo dienos (ABĮ 26 straipsnis). Atkreiptinas dėmesys, kad vieši pranešimai turėtų būti skelbiami viešai Lietuvos Respublikos dienraštyje arba Juridinių asmenų registro leidžiamame elektroniniame leidinyje „Juridinių asmenų vieši pranešimai“ (arba šiuose abiejuose šaltiniuose) (ABĮ 4 straipsnio 4 dalis). Lietuvos teismų praktikoje laikomasi nuomonės, kad įstatuose negali būti nenurodomas konkretus šaltinis arba nurodomas alternatyvus šaltinis (pavyzdžiui, skelbiama dienraštyje „X“ arba dienraštyje „Y“)²⁶. Toks teisinis reglamentavimas užtikrina, kad akcininkai turėtų realią galimybę sužinoti apie organizuojamą visuotinį akcininkų susirinkimą, kuriame įgyvendintų savo, kaip akcininkų teises. Analizuojant praktikoje kylančias situacijas turėtų būti įvertinama ir atsižvelgiama ar akcininkas galėjo įgyvendinti savo teisę sužinoti apie šaukiamą susirinkimą ir ar tokios teisės nebuvo siekiama apriboti. Atsakius neigiamai į nors vieną klausimą, gali būti sprendžiama dėl tokio visuotinio akcininkų susirinkimo sušaukimo ir tuo pačiu priimtų sprendimų teisėtumo.

Kitas teismų vertinamas atitikimo įstatymų reikalavimams – susirinkimo eiga ir sprendimų priėmimas. Siekiant priimti sprendimus, visuotinio akcininkų susirinkimo pradžioje būtina nustatyti kvorumą. Pagal ABĮ visuotinis akcininkų susirinkimas gali vykti, kai dalyvauja akcininkai, kuriems priklausančios akcijos suteikia daugiau kaip ½ visų balsų (pakartotiniam visuotiniam akcininkų susirinkimui netaikomas kvorumo reikalavimas, kai sprendimai priimami pagal neįvykusio

²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus miesto valdyba v. UAB „Sangreta“ ir S. J.*, Nr. 3K-3-383/2000.

susirinkimo darbotvarkę). Lietuvos Aukščiausiasis Teismas aiškindamas teisės normas reglamentuojančias kvorumo skaičiavimą atkreipė dėmesį, kad asmuo laikomas dalyvaujančiu visuotiniame akcininkų susirinkime turi turėti realią galimybę naudotis balsavimo teise. Byloje buvo nagrinėjamas klausimas ar akcininkas, kuris atvyko į susirinkimą, tačiau neturi balsavimo teisės (teismo sprendimu buvo uždrausta balsuoti) gali būti laikomas kaip dalyvaujantis visuotiniame akcininkų susirinkime. Buvo padaryta išvada, kad fizinis asmens dalyvavimas visuotiniame akcininkų susirinkime negali būti laikomas dalyvavimu ABĮ 27 straipsnio 1 dalies kontekste. Akcininkas laikomas dalyvaujančiu visuotiniame akcininkų susirinkime, kai jis dalyvaudamas gali įgyvendinti savo teises (šiuo atveju – balsavimo teise).²⁷ Darbo autoriaus nuomone, situacijose, kai akcininkas, kuris perleido savo balso teisę pagal CK 2.89 straipsnį, dalyvauja visuotiniame akcininkų susirinkime, turėtų būti taikomos analogiškos taisyklės suformuotos minėtoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyje.

Visuotinis akcininkų susirinkimas turi teisę priimti sprendimus tik tais klausimais, kurie buvo įtraukti į darbotvarkę, nebent jame dalyvauja visi akcininkai ir nė vienas nebalsavo raštu (ABĮ 27 straipsnio 9 dalyje). Toks reikalavimas kildinamas iš akcininko teisės dalyvauti valdant bendrovę. Tik žinodamas visuotinio akcininkų susirinkimo darbotvarkę, akcininkas gali priimti sprendimus, pasinaudoti savo teise arba ne. Priešingu atveju, būtų sudaromos prielaidos kitiems akcininkams piktnaudžiauti akcininko nedalyvavimu ir priimti sprendimus apie kuriuos nedalyvaujantis akcininkas nebuvo informuotas.

Teismų praktikoje laikomasi pozicijos, kad visuotinio akcininkų susirinkimo darbotvarkė turi būti formuojama išsamiai, aiškiai²⁸, nekelti abejonių²⁹ ir svarbūs klausimai neturėtų būti „užmaskuojami“.³⁰ Pavyzdžiui, Vilniaus apygardos teismas sprenddamas dėl tinkamo informavimo apie šaukiamą visuotinį akcininkų susirinkimą, atkreipė dėmesį, kad pateikiant darbotvarkę, kurioje numatoma didinti įstatinį kapitalą turi būti įtraukiamas punktas ir dėl įstatų tvirtinimo. Savo pozicija motyvavo tuo, kad pagal ABĮ 20 straipsnyje įtvirtintą kompetenciją, įstatų tvirtinimas ir įstatinio kapitalo didinimas išskirti, kaip atskiri veiksmai.³¹ Su tokiu ABĮ aiškinimu negalima sutikti, šioje

²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Kamintera“ v. D. Š.*, Nr. 3K-3-96/2006.

²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje *Z. V. v. UAB „Skomė“ ir VĮ Registrų centras*, Nr. 3K-3-68/2013.

²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus miesto valdyba v. UAB „Sangreta“ ir S. J.*, Nr. 3K-3-383/2000.

³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. birželio 4 d. nutartis civilinėje byloje *S. A. ir kt. v. Akcinę bendrovę „Mažeikių nafta“*, Nr. 3K-3-650/2003.

³¹ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. vasario 23 d. nutartis civilinėje byloje *G. J. ir T. N. v. UAB „Povandeniniai techniniai darbai“*, Nr. 2A-43-567/2015.

situacijoje įstatų tvirtinimas yra ne kaip savarankiškas sprendimas, o būtent kaip sprendimo padidinti įstatinį kapitalą dalis. Negali būti tokios situacijos, kai būtų didinamas įstatinis kapitalas, tačiau nebūtų keičiami įstatai. Toks teisės aiškinimas galėtų būti tik situacijose, kai antrasis sprendimas gali būti priimamas arba nepriimamas. Pavyzdžiui, priimamas sprendimas padidinti įstatinį kapitalą ir atšaukti visų akcininkų pirmumo teisę įsigyti išleidžiamų akcijų, keičiamas bendrovės buveinės adresas (kuris nėra nurodytas bendrovės įstatuose) ir keičiami bendrovės įstatai. Priešingas aiškinimas neatitiktų teisinių santykių stabilumo reikalavimų ir sprendimai būtų pripažįstami negaliojančiais tik formaliais pagrindais.

Pagal bendrą taisyklę visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimams priimti reikia paprastos balsų daugumos, t. y. „už“ balsų turi būti daugiau, nei „prieš“, ABĮ 28 straipsnio 1 d. numatytais atvejais reikalinga 2/3 kvalifikuota balsų dauguma, o 3/4 balsų daugumos reikia norint priimti sprendimą dėl pirmumo teisės įsigyti bendrovės išleidžiamų akcijų, atšaukimo. Sprendimai už kuriuos nebuvo gauta akcininkų balsų daugumos, būtų laikomi nepriimtais. Pažymėtina, kad nesurinkimas reikiamos balsų daugumos nesuteikia teisės šaukti pakartotinio visuotinio akcininkų susirinkimo, kuriam nebūtų taikomas kvorumo reikalavimas.

Atkreiptinas dėmesys, kad įstatymuose keliami reikalavimai ne tik visuotinio akcininkų susirinkimo sušaukimui, eigai ir sprendimų priėmimui, tačiau ir priimtų sprendimų įforminimui. Vienas iš būdų – visuotinio akcininkų susirinkimo protokolo surašymas (CK 2.90 straipsnio 1 dalis). Protokolui keliamus bendruosius reikalavimus nustato CK 2.90 straipsnio 2 dalis, kurioje nurodoma, kad protokole turi būti susirinkimo vieta ir laikas, dalyvių skaičius, kvorumo buvimas, balsavimo rezultatai, susirinkimo metu priimti sprendimai. Be to, turi būti pridėti ABĮ 29 straipsnio 5 dalyje numatyti priedai. Protokolas gali būti nerašomas, kai priimamą sprendimą³² pasirašo visi bendrovės akcininkai (ABĮ 29 straipsnio 1 dalis). Tokiam sprendimui nėra keliami tokie patys reikalavimai kaip ir protokolui, t. y. prie sprendimui nekeliamas reikalavimas, kad būtų pridėti dokumentai, kurie patvirtintų tinkamą visuotinio akcininkų susirinkimo sušaukimą, akcininkų registracijos žurnalo būvimą ir pan. Akcininkai pasirašydami tokį sprendimą jau patvirtina, kad buvo tinkamai atliktos formalios procedūros. Pažymėtina, kad priklausomai nuo priimamų sprendimų gali būti poreikis pagrįsti, procedūrinius klausimus. Pavyzdžiui, jeigu akcininką atstovauja įgaliotas asmuo, turėtų prie sprendimo būti saugomi dokumentai, pagrindžiantys tinkamą atstovavimą.

Darbo autoriaus nuomone, tokių sprendimų netinkamas priėmimas gali sudaryti realias prielaidas kilti akcininkų ginčui ir pripažinti priimtus sprendimus negaliojančiais. Siekiant išvengti

³² Šiame kontekste sprendimas turėtų būti suprantamas, kaip tam tikra dokumento forma, kuri taikoma kaip alternatyva protokolui, kai tokį dokumentą pasirašo visi organo nariai.

tokių situacijų susiklostymo, būtina užtikrinti bendrųjų reikalavimų, keliamų visuotinio akcininkų susirinkimų sprendimų priėmimui ir patiems sprendimams, laikymąsi.

1.2.1.1. Ginčai, kylantys dėl įstatinio kapitalo pakeitimo

Pagal ABĮ 20 straipsnio 1 dalies 16 ir 17 punktus visuotinio akcininkų susirinkimo kompetencijai priskiriama priimti sprendimus susijusius su įstatinio kapitalo didinimu ir mažinimu. Tiek didinant, tiek mažinant įstatinį kapitalą keičiasi jo struktūra, todėl gali pasikeisti balsų skaičiaus proporcijos, kurios susijusios su galimybėmis įgyvendinti savo teises. Priimant ir įgyvendinant šiuos sprendimus, gali atsirasti rizika akcininkų ginčų kilimui, todėl būtina aptari tokių sprendimų priėmimui ir patiems sprendimams keliamus reikalavimus.

Įstatinis kapitalas gali būti didinimas turint įvairių tikslų. Pavyzdžiui, siekiant padidinti bendrovės turimas lėšas, nuosavo kapitalo palaikymui, siekiant pakeisti akcinio kapitalo struktūrą, siekiant pritraukti naujų investuotojų ar turint kitų teisėtų tikslų. Kapitalas gali būti didinamas išleidžiant naujas akcijas arba padidinant išleistų akcijų nominalią vertę. Priklausomai nuo priimamo sprendimo, apmokėti akcijas gali akcininkai, savo papildomais įnašais arba suteikti tokią galimybę kitiems asmenims. Didinant įstatinį kapitalą iš bendrovės lėšų, akcijas pasirašyti ir įsigyti turi teisę tik esami bendrovės akcininkai, nesuteikiant tokios teisės tretiesiems asmenims. Šiuo atveju, išleidžiama nauja akcijų emisija, kuri išduodama akcininkams, proporcingai turimam akcijų skaičiui arba padidinama jau išleistų akcijų nominali vertė. Bendrovės lėšos, iš kurių didinamas įstatinis kapitalas, turi būti apskaitomos, kaip nepaskirstytasis pelnas, akcijų priedai arba rezervai (išskyrus savų akcijų įsigijimo ir privalomąjį rezervus). ABĮ numatytas draudimas didinti įstatinį kapitalą, kai nėra visiškai apmokėta paskutinė akcijų emisija.

Didinant įstatinį kapitalą akcininkų arba kitų asmenų papildomais įnašais galima didinti tik išleidžiant naujas akcijas. Priešingu atveju, investuotojas negalėtų įsigyti akcijų, nes padidėtų tik jau esamų akcininkų akcijų vertė. Šioje vietoje pasitaiko daugiausiai akcininkų ginčų, nes įsigyjant naują akcijų emisiją, pasikeičia suteikiamų balsų procentinė vertė, o tuo pačiu ir įtaka bendrovės valdyme. Tokių ginčų priežastimis dažniausiai būna negalėjimas atrasti akcininkų susitarimo dėl priimamo sprendimo, o tai pasireiškia, kad tam tikrais būdais siekiama, kad vienas iš akcininkų nedalyvautų priimant sprendimus dėl įstatinio kapitalo pakeitimo.

Dažna situacija, kad bendrovės valdymas sutelktas vieno akcininko rankose, o tai pasireiškia teise priimti sprendimus vienvaldiškai. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nagrinėjo ginčą,

kuriame smulkusis akcininkas, be kita ko, ginčijo tinkamos kainos už išleidžiamas akcijas nustatymą. Emisijos vertės kainos pagrindimas yra valdybos (jeigu valdyba nesudaroma – vadovo) pareiga, kurios neįvykdymas gali sudaryti prielaidas visuotiniam akcininkų susirinkimui priimti sprendimą, kuriuo būtų pažeisti bendrovės, o kartu ir kitų akcininkų interesai. Taigi priimant tokį sprendimą svarbu tinkamai nustatyti išleidžiamų akcijų vertę. Siekiant nustatyti akcijų vertę turėtų būti atsižvelgiama į akcijos buhalterinę vertę (angl. *Book value per share*)³³, akcijos kainas reguliuojamoje rinkoje, akcijos kainą, kurią mokėtų kiti investuotojai, bendrovės akcininkai.³⁴ Darbo autoriaus nuomone, situacijoje, kai mažasis akcininkas pasirengęs mokėti tokią pačią arba didesnę kainą už akcijas, lyginant su nauju investuotoju, pirmenybė turėtų būti suteikiama dabartiniam akcininkui. Tai susiję su siekiu koncentruoti bendrovės valdymą vienoje rankose ir atitinka uždarojo tipo bendrovių tikslą.

Situacijose, kai esami akcininkai negali pasiūlyti tokios kainos, kaip nauji investuotojai, akcininkams suteikiama teisė atšaukti visų akcininkų pirmumo teisę įsigyti naujai išleidžiamų bendrovės akcijų. Tokios teisės atšaukimui taikomi ABĮ įtvirtinti imperatyvūs reikalavimai, t. y. pirmumo teisė įsigyti bendrovės išleidžiamų akcijų gali būti atšaukta tik visiems bendrovės akcininkams (ABĮ 57 straipsnio 7 dalis), nurodžius atšaukimo priežastis (ABĮ 57 straipsnio 5 dalies 1 punktas, 6 dalies 1 punktas), kvalifikuota (ne mažesne kaip 3/4 visų visuotiniame akcininkų susirinkime dalyvaujančių ir turinčių balsavimo teisę sprendžiant šį klausimą akcininkų akcijų suteikiamų balsų) balsų dauguma (ABĮ 28 straipsnio 2 dalis), akcininkas negali balsuoti dėl pirmo teisės suteikimo jam, jo artimajam giminaičiui, akcininko sutuoktiniui ar sugyventiniui, kai įstatymų nustatyta tvarka yra įregistruota partnerystė, ir sutuoktinio artimajam giminaičiui (ABĮ 17 straipsnio 4 dalis). Tokie griežti reikalavimai sietini su bendrovių valdymo koncentravimu ir mažųjų akcininkų teisių užtikrinimu. Atkreiptinas dėmesys, kad vienintelio tokio sprendimo priėmimui įtvirtintas toks didelis daugumos reikalavimas.

Pagal ABĮ 17 straipsnio 4 dalį, akcininkas – juridinis asmuo neturi teisės balsuoti dėl pirmumo teisės įsigyti bendrovės išleidžiamų akcijų ar konvertuojamų obligacijų atšaukimo, jei į visuotinio akcininkų susirinkimo darbotvarkę įtraukto klausimo sprendimo projekte numatyta, kad teisė įsigyti bendrovės išleidžiamų akcijų ar konvertuojamų obligacijų suteikiama patronuojančiai

³³ Akcijos buhalterinė vertė apskaičiuojama pagal formulę: Buhalterinė vertė = turtas – įsipareigojimai / akcijų skaičius. Žr. <http://www.financeformulas.net/Book-Value-per-Share.html> [žiūrėta 2015-03-24].

³⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje „Plass Investments Limited“ v. „Alita“, AB, „FR&R Invest, IGA S. A.“ ir V. J., Nr. 3K-3-66/2015.

bendrovei ar akcininko dukterinei bendrovei³⁵, o fizinio asmens – sutuoktiniui ar sugyventiniui, kai įstatymų nustatyta tvarka yra įregistruota partnerystė, ir sutuoktinio artimajam giminaičiui. Formaliai aiškinant šią įstatymo normą, akcininko teisė balsuoti dėl šių klausimų, apribojama labai siaurai. Pavyzdžiui, fiziniam asmeniui nedraudžiama balsuoti už pirmumo teisės suteikimą jo valdomai bendrovei arba juridiniam asmeniui – už suteikimą pirmumo teisės bendrovei, kuriai jis negali daryti lemiamo poveikio arba kitaip susijusiems asmenims. Mažumos akcininkų apsaugos kontekste, tai suteikia didžiajam akcininkui galimybę piktnaudžiauti tokia teise ir teisės aktų netobulumu.

Priešingai, nei įstatinio kapitalo didinimo, įstatinio kapitalo mažinimo tikslų baigtinis sąrašas numatytas ABĮ 52 straipsnyje: „vien tam, kad būtų panaikinti bendrovės balanse įrašyti nuostoliai; siekiant anuliuoti bendrovės įsigytas akcijas; siekiant akcininkams išmokėti bendrovės lėšų; kad būtų ištaisytos įstatinio kapitalo sudarymo ar didinimo metu padarytos klaidos“. Šios pozicijos laikosi ir teismų praktika. Pavyzdžiui, situacijoje, kai akcininkas persigalvoja dėl padidinto įstatinio kapitalo ir mažinamas įstatinis kapitalas, *siekiant ištaisyti* įstatinio kapitalo didinimo metu padarytas klaidas. Ieškovo pozicija, kad jis buvo suklaidintas konsultantų dėl pareigos padidinti įstatinį kapitalą neįtikino, nei teismų, nei notarės, kuri atsisakė tvirtinti pakeistus bendrovės steigimo dokumentus.³⁶

Mažinant įstatinį kapitalą mažinama akcijos nominali vertė arba akcijų skaičius, todėl sumažėja akcininkų turima dalis bendrovės kapitale. Jeigu toks sprendimas priimamas ne vienbalsiai, tikėtina, kad asmuo, kuris balsavo prieš tokio sprendimo priėmimą bandytis jį ginčyti, todėl būtina identifikuoti rizikas, kurios gali iškilti mažinant įstatinį kapitalą. Siekiant užtikrinti procedūrų teisėtumą įstatinis kapitalas turi būti mažinamas turint įstatyme nustatytą tikslą ir numatytu būdu. Nesilaikant šių reikalavimų, toks įstatinio kapitalo mažinimas nebūtų laikomas teisėtu.

Lietuvos teismų praktikoje buvo analizuojamas įstatinio kapitalo mažinimas, kai mažinama siekiant panaikinti balanse įrašytus nuostolius. Byloje iškilo klausimas, kaip turėtų būti nustatomi nuostoliai, kad jie atitiktų įstatymų reikalavimus, t. y. finansinių ataskaitų rinkinys turėtų būti audituojamas ir patvirtinamas visuotinio akcininkų susirinkimo ar užtenka, kad jis būtų sudarytas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas aiškindamas valdybos pareigą, kai įstatinis kapitalas tampa

³⁵ „Dukterinė įmonė – įmonė, kuriai kita įmonė gali daryti tiesioginį ar netiesioginį lemiamą poveikį; Patronuojanti įmonė – įmonė, kuri kitai įmonei gali daryti tiesioginį ar netiesioginį lemiamą poveikį.“ (Įmonių grupių konsoliduotosios finansinės atskaitomybės įstatymas // Valstybės žinios. 2001, Nr. 99-3517)

³⁶ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje AB „Vingriai“ v. notare J. S., Nr. 2S-641-450/2013.

mažesnis, nei 1/2 įstatuose nurodyto įstatinio kapitalo, ne vėliau kaip per 3 mėnesius sušaukti neeilinį visuotinį narių susirinkimą, padarė išvadą, kad balanse įrašyti nuostoliai nebūtinai turi būti patvirtinti audito išvadų ar akcininkų. Pažymėtina, kad sprendžiant šį klausimą esminę reikšmę turi ne tai ar ataskaitos patvirtintos audito išvadų ar visuotinio akcininkų susirinkimo, tačiau ar duomenys yra teisingi.³⁷ Toks teisės aiškinimas atitinka teisinio reglamentavimo tikslą, kuriuo per trumpą laiką siekiama atkurti bendrovės nuosavą kapitalą.

Mažinant įstatinį kapitalą siekiant akcininkams išmokėti bendrovės lėšų, turi būti įgyvendinamos keturios sąlygos (ABĮ 52 straipsnio 6 dalis). Pirmiausia, sprendimas mažinti įstatinį kapitalą turi būti priimamas eiliniame visuotiniame narių susirinkime. Antra, bendrovės privalomojo rezervo dydis sumažinus įstatinį kapitalą bus ne mažesnis kaip 1/10 įstatinio kapitalo. Trečia, bendrovės metinių finansinių ataskaitų rinkinyje nėra nepaskirstytųjų nuostolių ir ilgalaikių įsipareigojimų (nebent būtų visų kreditorių, kuriems bendrovė turi ilgalaikių įsipareigojimų sutikimas). Ketvirta, bendrovė negali būti nemoki arba išmokėjusi lėšas tapti nemokia. Šiuo tikslu mažinant įstatinį kapitalą ginčai paprastai kyla, kai bendrovė būdama nemoki (arba išmokėjusi tampa nemokia) mažina įstatinį kapitalą ir akcininkams išmoka dalį lėšų. Tokiuose ginčiuose šalimis būna bendrovė (dažnai atstovaujama bankroto administratoriaus) prieš akcininkus³⁸, todėl šio darbo kontekste tai nėra laikytina akcininkų ginču ir detaliau nepasisakoma.

1.2.1.2. Ginčai, kylantys dėl dividendų politikos

ABĮ 59 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta visuotinio akcininkų susirinkimo pareiga, patvirtinus bendrovės metinių finansinių ataskaitų rinkinį, patvirtinti ir pelno (nuostolių) skirstymą. Vienas iš galimo pelno paskirstymo būdų – skirti pelną (ar pelno dalį) dividendų išmokėjimui arba jų neskirstyti.

Dažniausiai akcininkų nesutarimai kyla dėl dividendų išmokėjimo. Pažymėtina, kad ABĮ 59 straipsnio 6 dalyje įtvirtinti atvejai, kai dividendai negali būti išmokami: bendrovė turi neįvykdytų prievolių, kurių terminai yra suėję iki sprendimo priėmimo; ataskaitinių finansinių metų paskirstytino pelno (nuostolių) suma yra neigiama (patirta nuostolių); bendrovės nuosavas kapitalas yra mažesnis arba išmokėjus dividendus taptų mažesnis už bendrovės įstatinio kapitalo, privalomojo

³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje „Plass Investments Limited“ v. „Alita“, AB, „FR&R Invest, IGA S. A.“ ir V. J., Nr. 3K-3-66/2015.

³⁸ Pavyzdžiui, žiūrėti Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. rugsėjo 27 d. sprendimą, priimtą civilinėje byloje *bankrutavusios uždarnosios akcinės bendrovės „LILONIJA“ v. L. A., L. T. ir uždarajai akcinei bendrovei „EDVIJARA“*, Nr. 2A-1066/2013.

rezervo, perkainojimo rezervo ir rezervo savoms akcijoms įsigyti rezervo sumą. Taigi būtina pašalinti sąlygas, kurioms esant dividendų išmokėjimas yra neteisėtas.

ABĮ 59 straipsnio 9 dalyje įtvirtintos taisyklės, pagal kurias turėtų būti padengiami susidarę nuostoliai. Pirmiausia, dengiamos sumos iš rezervų, nepanaudotų ataskaitiniais finansiniais metais, antroje eilė - iš privalomojo rezervo, trečioje eilėje - iš akcijų priedų. Jeigu atlikus pervedimus iš šių rezervų neužtenka padengti susidariusių nuostolių, likę nuostoliai turėtų būti arba perkelti į kitus finansinius metus, jeigu bendrovės nuosavas kapitalas sudarys ne mažiau kaip $\frac{1}{2}$ įstatinio kapitalo dydžio, arba akcininkai gali padengti nuostolius akcininkų įnašais, tokiu atveju, bendrovės nuosavas kapitalas turėtų būti atkurtas iki $\frac{1}{2}$ įstatinio kapitalo. Neatkūrus nuosavo kapitalo iki $\frac{1}{2}$ įstatinio kapitalo, visuotinis akcininkų susirinkimas turi priimti sprendimą sumažinti įstatinį kapitalą arba pertvarkyti į ABĮ 72 straipsnyje numatytą juridinį asmenį, arba bendrovę likviduoti.

Akcininko, įskaitant smulkiojo, pagrindinis interesas yra gauti bendrovės pelno dalį. Pagal ABĮ įgyvendinti šį tikslą galima skiriant bendrovės pelno dalį dividendams, mažinant įstatinį kapitalą arba paskirsčius likviduojamos bendrovės turtą.

Kaip jau buvo minėta, dalies pelno skyrimas dividendų išmokėjimui yra akcininkų pasirinkimas (su sąlyga, kad bendrovė turi teisę išmokėti dividendus pagal ABĮ 60 straipsnio reikalavimus). Taigi esant daugumos akcininkui, kuris turi vienvaldišką teisę spręsti dėl dividendų skyrimo, mažumos akcininkas gali pasikliauti tik geranoriškumu ir jo noru gauti išmokamus dividendus. Darbo autoriaus nuomone, bendrovės lėšų gavimas, tiek mažinant įstatinį kapitalą, tiek likviduojant bendrovę, dažniausiai neatitinka akcininko siekio uždirbti iš atliktos investicijos, nes tuo pačiu netenkamas finansinis turtas – akcijos. Likvidavimo atveju, prarandama galimybė iš to uždirbti ateityje. Nekalbant apie tą atvejį, kai bendrovė likviduojama dėl bankroto. Šioje situacijoje, akcininko, kaip paskutinės eilės kreditoriaus, reikalavimai paprastai iš viso nebūna patenkinami.

1.2.1.3. Ginčai, kylantys dėl organų narių rinkimo

Viena iš akcininkų galimybių, kaip efektyviai įgyvendinti bendrovės valdymą – teisė rinkti bendrovės organus. Valdymo organų narių rinkimo tvarka priklauso nuo konkrečios bendrovės valdymo struktūros, todėl konkrečiais atvejais gali skirtis nuo plačiai paplitusios praktikos.

Pagal ABĮ 19 straipsnį vieninteliai privalomi bendrovės organai yra visuotinis akcininkų susirinkimas ir bendrovės vadovas. Jeigu sudaromi tik šie du organai, bendrovės vadovą rinks visuotinis akcininkų susirinkimas, taip akcininkai tiesiogiai įgyvendintų savo teisę. Jeigu papildomai

sudaroma stebėtojų taryba – visuotinis narių susirinkimas rinks stebėtojų tarybos narius. Jeigu papildomai sudaroma tik valdyba – visuotinis narių susirinkimas rinks valdybos narius. O atitinkamai sudaryti organai rinktų bendrovės vadovą.

Priklausomai nuo konkrečios bendrovės struktūros, akcininkų ginčas gali kilti renkant pagal kompetenciją priskirtą bendrovės organą. Teismų praktikoje dažnai pasitaikanti situacija, kad išrenkama nauji valdybos nariai³⁹ arba bendrovės vadovas⁴⁰, o likęs akcininkas ginčija tokį priimtą sprendimą. Tokie ginčai atsiranda iš bendrovės akcininkų noro turėti sau tinkamą vadovą arba savo atstovą valdyboje.

1.2.2. Ginčai, kylantys dėl akcininko pareigos elgtis protingai ar sąžiningai pažeidimo

Akcinkinkai, kaip ir kiti asmenys turi įstatymine pareigą elgtis protingai ir sąžiningai. Tokios pareigos nesilaikymas gali turėti įstatyme numatytų padarinių. Vienas iš padarinių gali būti priimtų sprendimų, prieštaraujančių protingumo ar sąžiningumo principams, negaliojimas.

Siekiant pasirinkti tinkamą elgesio standartą, reikia žinoti šių principų turinį. Verta pažymėti, kad teisės aktuose nėra įtvirtintų šių principų turinio, todėl įstatymų leidėjas palieka aiškinti teisės doktrinai ir teismų praktikai. Pagal teisės doktriną, sąžiningumas suprantamas dvejopai: objektyviuoju požiūriu – asmuo, kuris elgiasi teisingai, rūpestingai, t. y. taip, kaip elgtųsi geras šeimos tėvas (lot. *Bonus pater familias*); subjektyviuoju – ar asmuo galėjo ką nors žinoti, daryti ar nedaryti, atsižvelgiant į jo amžių, išsilavinimą, gyvenimo patirtį.⁴¹ Protingumo principas reikalauja, kad asmuo elgtųsi, rūpestingai, atidžiai, teisingai ir sąžiningai.⁴² Kaip matoma iš doktrinos formuluojamo šių principų turinio, tai turi būti vertinama kiekvienoje situacijoje atskirai, o iš anksto pasakyti, kad vienoks ar kitoks poelgis būtų sąžiningas ar teisingas ne visada pavyktų.

Galima išskirti šias situacijas, kai teismų konstatuojamas nesąžiningumas:

³⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. gegužės 15 d. sprendimas, priimtas civilinėje byloje *S. R. ir kt. v. Uždarają akcinę bendrovę „Bagaras“, „Liuks“, G. U. ir kt.*, Nr. 2A-652/2014.

⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. kovo 5 d. nutartis civilinėje byloje *V. S. v. UAB „Skuodo riešutas“*, Nr. 3K-3-308/2003.

⁴¹ Mikelėnas V, Bartkus G., Mizaras V. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002. p. 77.

⁴² Mikelėnas V, Bartkus G., Mizaras V. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002. p. 76.

- Situacijose, kai mirus vienam akcininkui, organizuojamas visuotinis akcininkų susirinkimas siekiant, kad nespėtų įpėdiniai susitvarkyti visų paveldimo dokumentų ir negautų paveldėjimo teisės liudijimo⁴³.
- Sprendžiant bendrovės likvidavimo klausimą, kuris vertintinas kaip ypač reikšmingas akcininkams, dviejų akcininkų atstovui neleidžiama dalyvauti visuotiniame akcininkų susirinkime pateikus nepatvirtintą įgaliojimo kopiją bei pašto kvitą, kuris patvirtinta, kad įgaliojimo originalas išsiųstas paštu. Be kita ko, šioje byloje teismas konstatavo akcininko nesąžiningumą, nes per gana trumpą terminą, sušaukė neeilinį visuotinį akcininkų susirinkimą bei apsunokino užsienio valstybės piliečiams galimybes laiku įgyvendinti teises.⁴⁴
- Situacijos, kai akcininkai ar jų atstovai neleidžiami į patalpas, kuriuose vyksta visuotinis akcininkų susirinkimas, taip siekiama akcininkui neleisti dalyvauti susirinkime⁴⁵.
- Situacijos, kai pakeičiamas informavimo apie šaukiamą visuotinį akcininkų susirinkimą būdas⁴⁶.
- Situacija, kai daliai akcininkų areštuojamos akcijos, o likęs akcininkas tuo pasinaudoja ir priima sprendimą padidinti įstatinį kapitalą⁴⁷.

Atkreiptinas dėmesys, kad šiose situacijose buvo nagrinėjamas visuotinio akcininkų susirinkimo sušaukimo nesąžiningumas, tačiau ne pačių sprendimų kaip tokių. Viena iš situacijų, kai pats sprendimas būtų nesąžiningas buvo pateikta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje – kai akcininkas įstatinio kapitalo didinimu siekia ne atkurti bendrovės nuosavą kapitalą, tačiau išstumti smulkiųjų ar finansiškai silpnesnį bendrovės akcininką iš bendrovės valdymo. Be to, nurodė: „teisė nesutikti su kapitalo didinimu ar riboti jo keliamą riziką turi būti įgyvendinama tam skirtomis teisinėmis ar prieinamomis finansinėmis priemonėmis – balsavimu prieš sprendimą padidinti įstatinį

⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje *G. V. ir N. V. v. Uždarąją akcinę bendrovę "Ivaksa"*, Nr. 3K-7-653/2001.

⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje *G. P. v. UAB „Lavestina“*, Nr. 3K-3-393/2010.

⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje *A. K. ir UAB „Kriptonika“ v. UAB „Ashburn International“, UAB „Penki kontinentai“*, Nr. 3K-3-135/2008.

⁴⁶ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Garfus“ v. UAB „Bioprocesas“*, Nr. 2A-471-115/2011, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus miesto valdyba v. UAB „Sangreta“ ir S. J.*, Nr. 3K-3-383/2000 ir Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. vasario 23 d. nutartis civilinėje byloje *G. J. ir T. N. v. UAB „Povandeniniai techniniai darbai“*, Nr. 2A-43-567/2015.

⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje *V. V. ir asociaciją Lietuvos invalidų draugija v. akcinė bendrovė „Puntukas“*, Nr. 3K-3-10/2009.

kapitalą ar finansavimo paieška naujai akcijų emisijai pirkti⁴⁸. Akcininkui, kuris turi mažiau nei 1/3⁴⁹ balsų visuotiniame akcininkų susirinkime vienintelis kelias apsisaugoti nuo galimai nesąžiningų sprendimų, pačiam įsigyti bendrovės akcijų (su sąlyga, kad nebus atšaukta akcininkų pirmumo teisė).

1.3. Ginčai, kylantys dėl nesąžiningos akcininko veiklos

Kaip jau buvo minėta sąžiningumas yra vertinamasis matas, kuris turėtų būti analizuojamas kiekvienu konkrečiu atveju. Šiame skyriuje bus aptariami akcininko nesąžiningi veiksmai, kuriais siekiama perkelti bendrovės turtą, klientus, praktinę patirtį (angl. *Know – how*) į kitą bendrovę (nebūtinai tai siejant su „fenikso sindromu“ (angl. *phoenix syndrome*)⁵⁰), atriboti akcininką nuo bendrovės valdymo, sandorių sudarymas su susijusiais asmenimis ar turint kitų nesąžiningų tikslų.

Praktikoje dažnai pasitaikanti situacija, kai vienas iš akcininkų, paprastai, nesąžiningai veikdamas kartu su bendrovės vadovu arba būdamas vadovu ir akcininku, pradeda užsiimti konkuruojančia veikla, naudoja bendrovės resursus, praktinę patirtį. Klasikinė situacija, kai akcininkai siekia nesąžiningai konkuruoti – UAB „X“ finansinių metų pabaigoje nepagrįstai didina savo sąnaudas; bendrovės direktorius neprieštaruja dėl UAB „X“ pavadinimo bei buveinės panaudojimo daliai UAB „X“ akcininkų steigiant konkuruojančią bendrovę – UAB „X prekyba“. Įsteigtos UAB „X prekyba“ tikslas ir veiklos sritys sutampa su UAB „X“, ji registruota tose pačiose patalpose. UAB „X“ direktorius neprieštaruja konkuruojančios bendrovės UAB „X prekyba“ įregistravimui ir veiklos vykdymui UAB „X“ buveinėje ir UAB „X“ pavadinimo panaudojimui. Visais šiais nurodytais veiksmais siekiama perkelti UAB „X“ veiklą į UAB „X prekyba“, nuošalyje paliekant vieną iš UAB „X“ akcininkų, taip pat pasinaudojant turimomis žiniomis, turtu vystyti naujos bendrovės veiklą.⁵¹ Lyginant su „fenikso sindromu“, šioje situacijoje, akcininkai nesiekia,

⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Mitnija“ v. V. G.*, Nr. 3K-7-124/2014.

⁴⁹ ABĮ 28 straipsnio 1 dalies 9 punkte numatyta, kad sprendimams dėl įstatinio kapitalo didinimo reikia daugiau kaip 2/3 visų susirinkime dalyvaujančių akcininkų akcijų suteikiamų balsų.

⁵⁰ „Fenikso sindromas“ galima suprasti, kaip procesą, kai bendrovės turtas, praktinė patirtis, klientai ir panašiai, perkeliama į kitą, naujai atidarytą bendrovę ir siekiama atsikratyti pirmosios bendrovės skolų. (Plačiau žr. Rotem, Yaad, Small Business Financial Distress and the 'Phoenix Syndrome' — A Re-Evaluation. *International Insolvency Review*, Vol. 22, p.1, 2013).

⁵¹ Pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje *R. D. ir B. Z. v. D. Š. ir UAB „Aikada“*, Nr. 2-333/2006, Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje *A. D. v. Uždariosios akcinės bendrovės „Vitra“*, Nr. 2-344/2006.

kad pirmoji bendrovė bankrutuotų ir joje liktų skolos. Priešingai, jiems aktualu, kad kurį laiką galėtų naudotis pirmąja bendrove kaip donore, tačiau pajamas gautų naujai įsteigta.

Juridinio asmens vadovo ir akcininko pareigų apimtis skiriasi. Vadovas, skirtingai, nei akcininkas turi pareigą elgtis lojaliai, laikytis konfidencialumo ir vengti interesų konflikto. Siekiant tokią situaciją kvalifikuoti kaip akcininkų ginčą, būtina nustatyti, kad arba direktorius ir akcininkas sutampa, arba akcininkas veikia kaip šešėlinis vadovas. Tokiose situacijose, kai akcininkas būna *de facto* ar *de jure* bendrovės vadovu, jo atsakomybės⁵² ir pareigų mastą turėtų apibrėžti jo kaip bendrovės vadovo statusas. Pažymėtina, kad akcininkas, kuris veikia kaip šešėlinis vadovas turi laikytis tokių pačių elgesio standartų, kurie keliami vadovui, tame tarpe laikytis fiduciarinių pareigų. Tarp bendrovės ir vadovo (įskaitant ir šešėlinį vadovą) susiklosto fiduciariniai (pasitikėjimo) santykiai.⁵³ Nors fiduciarinių santykių sampratų vyrauja didelė įvairovė, tačiau plačiąja prasme, tai reikėtų suprasti kaip santykį, pagal kurį įsipareigojama veikti už kitą asmenį ir jo interesais.

Viena iš kategorijų situacijų, kai bendrovės vadovas veikia interesų konflikto zonoje yra bendrovės sandorių sudarymas su savimi ar artimu giminaičiu. Brazilijos bendrovių valdymo instituto atlikto tyrimo duomenimis, tai buvo laikoma pačia dažniausiai pasitaikančia korporatyvinių ginčų kilimo priežastimi⁵⁴. Nors Lietuvos teisės doktrinoje ir Lietuvos teismų praktikoje nėra vieningos nuomonės ar tarp juridinio asmens ir vadovo susiklosto civiliniai atstovavimo santykiai⁵⁵ ar veikia *ex officio* – be atskiro įgaliojimo⁵⁶, tačiau tiek vienu, tiek kitu atveju turi būti vengiama interesų konflikto situacijos⁵⁷. Jeigu būtų pripažįstama, kad susiklosto atstovavimo santykiai, turėtų būti taikoma CK 2.134 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta taisyklė, pagal kurią bendrovės vadovas negalėtų sudaryti sandorių, nei su pačiu savimi, nei su tuo asmeniu, kurio atstovu jis tuo metu yra, taip pat su savo sutuoktiniu bei tėvais, vaikais ir kitais artimaisiais giminaičiais. Kaip viena iš klasikinių situacijų apie interesų konfliktus pateikiama *Aberdeen Railway Company prieš Blaikie Bros* byloje.

⁵² Žilys J., Sagatys G., Laurinavičius K., ir kt. Privatinės teisės doktrina ir praktika. Liber Amicorum Vytautui Pakalniškiui. Mokslinių straipsnių rinkinys. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014. P. 136.

⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje *K. J. J. v. J. B. ir V. K.*, Nr. 3K-7-266/2006.

⁵⁴ Tarptautinės finansų korporacijos Rinkinys Nr. 4: Korporatyvinio valdymo ginčų sprendimas. Pirmas tomas. [žiūrėta 2015-04-15] // http://www.ifc.org/wps/wcm/connect/981d750048a7e4ea9f6fdf6060ad5911/ADR_Toolkit_volume1.pdf?MOD=AJPERES

⁵⁵ Mikelėnas V., Bartkus G., Mizaras V. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002., P. 259 ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. balandžio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-157/2010.

⁵⁶ Kiršienė J., Tikniūtė A. Juridinio asmens civilinių teisių įgyvendinimas bendrovėje: kam priklauso valdymo funkcija? *Jurisprudencija*. 2004, Nr. 55(47). P. 33.

⁵⁷ Šiam tyrimui neturi reikšmės, kurios pozicijos būtų laikomasi, nes tiek vienu, tiek kitu atveju vadovas turi pareigą vengti interesų konflikto.

Šioje byloje bendrovės vadovas sudarymas sandorį veikė, tiek savo vardu, tiek bendrovės vardu. Teismai nusprendė, kad toks sandoris sukelia interesų konfliktą ir yra draudžiamas. Sudarydamas sandorį bendrovės vadovas turėjo pareigą sudaryti sandorį pačiomis geriausiomis sąlygomis bendrovei, o tai nėra įmanoma, kai turima priešingus interesus ir veikiama dar ir savo vardu. Bendrąja prasme, interesų konfliktą galima suprasti, kaip situaciją, kai tavo asmeniniai interesai prieštarauja atstovaujamojo interesams⁵⁸.

Kita klasikinė situacija, kai patenkama į interesų konflikto zoną – buvimas konkuruojančių bendrovių vadovu ir / ar akcininku arba vadovu ir / ar akcininku yra jo šeimos narys ar artimas giminaitis.⁵⁹ Pavyzdžiui, teismai pripažino interesų konfliktą situacijoje, kai bendrovės vadovas perleido turtą savo sutuoktinei (bendrosios jungtinės nuosavybės teise)⁶⁰.

Vertinant priimtų sprendimų negaliojimą svarbu atsakyti į klausimą, ar užteks vadovo veikimo interesų konflikto zonoje ar būtina taip pat nustatyti, jog vadovo sudarytas sandoris buvo nenaudingas. Atsakius į šį klausimą, galima tiksliai identifikuoti situacijas, kuriose gali kilti akcininkų ginčas dėl būtent šios pareigos nevykdymo.

Vienas iš vertinimo būdų yra pagal analogiją taikyti CK 2.134 straipsnyje nustatytas taisykles. Tam, kad sandoris būtų pripažintas negaliojančiu šiuo pagrindu turi būti nustatoma sąlygų visuma: pirma, sandoris prieštarauja atstovaujamojo interesams; antra, atstovas veikia pažeisdamas suteiktas teises; trečia, trečiasis asmuo žino arba turėjo žinoti apie tokį interesų konfliktą.⁶¹ Pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką⁶² siekiant sandorius, sudarytus veikiant interesų konflikto zonoje, pripažinti negaliojančiais, būtina nustatyti, kad toks sandoris prieštarauja atstovaujamojo interesams ir trečiasis asmuo buvo nesąžiningas.

Kaip jau buvo minėta, pagal klasikinę interesų konflikto sampratą, pateiktą *Aberdeen Railway Company prieš Blaikie Bros* byloje⁶³, užtenka nustatyti tik veikimą interesų konflikto zonoje, nesiejant su tuo ar sandoris buvo naudingas ar ne. Iš esmės, toks veikimas interesų konflikto zonoje yra neigiamas. Veikiant bendrovės vardu asmuo turi interesą sudaryti sandorį geriausiomis

⁵⁸ Fleckner M. A., Hopt J. K., *Comparative Corporate Governance: A Functional and International Analysis*. Cambridge University Press, 2013.

⁵⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. liepos 23 d. nutartis civilinėje byloje *M. R. firmos „(duomenys neskelbtini)“ v. UAB „Geolituka“ ir A. R.*, Nr. 2A-280/2010.

⁶⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje *E. G. ir B. V. v. Uždaryją akcinę bendrovę „Fotoakis“, L. R.*, Nr. 2A-405/2010.

⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje *A. V. v. J. J. ir Š. Č.*, Nr. 3K-3-614/2008.

⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. balandžio 4 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Coris Vilnius“ v. M. M.*, Nr. 3k-3-230/2005.

⁶³ Fleckner M. A., Hopt J. K., *Comparative Corporate Governance: A Functional and International Analysis*. Cambridge University Press, 2013.

sąlygomis. Šiuo atveju – nupirkti kėdes mažiausia kaina. Veikiant savo vardu – parduoti kėdes didžiausia kaina. Taigi, šioje situacijoje nėra galimybių veikti abiejų asmenų interesais.

Šiuolaikinėje teisėje pripažįstamos išimtys iš klasikinės interesų konfliktų situacijos, t. y. tokį sandorį patvirtinta (leidžia) visuotinis akcininkų susirinkimas (arba kitas organas) arba tokį sandorį sudaryti leidžia bendrovės įstatai⁶⁴. Iš kitos pusės, pagal interesų turėtojų teoriją, fiduciarines pareigas bendrovės vadovas turi ne tik bendrovei, bet ir visiems interesų turėtojams: vartotojams, tiekėjams, savininkams, darbuotojams, kreditoriams.⁶⁵ Taigi pripažįstant fiduciarines pareigas ir šiems asmenims, turėtų būti veikimas interesų konflikto zonoje derinamas ir su jais. Lietuvos teisės sistema nepripažįsta fiduciarinių pareigų interesų turėtojams, nors doktrinoje ir diskutuojama dėl galimybės įtvirtinti tokia pareigą, nurodant, kad tokios pareigos įtvirtinimas būtų tinkama ir efektyvi kreditoriaus teisių apsaugos priemonė⁶⁶.

Darbo autoriaus nuomone, nustatant veikimo interesų konflikto zonoje žalingumą, turėtų būti vadovaujama CK 2.134 straipsnyje įtvirtintomis taisyklėmis. Tai atitiktų teisinių santykių stabilumo reikalavimus bei užkirstų kelią piktnaudžiauti, nes tokie sandoriai būtų pripažįstami negaliojančiais tik tais atvejais, kai sudarytas sandoris yra žalingas atstovaujajam. Toks teisės taikymas leistų šalims identifikuoti sudaromų sandorių tinkamumą, nustačius, kad sudarytas sandoris yra netinkamas imtis priemonių pripažįstant jį negaliojančiu.

1.4. Ginčai, kylantys dėl teisės gauti informaciją apie bendrovę

Viena iš akcininko neturtinių teisių – teisė gauti informaciją apie bendrovę. ABĮ 18 straipsnio 1 dalyje numatyta tvarka pagal kurią akcininkui suteikiama galimybė susipažinti su konkrečiais bendrovės dokumentais. Informacijos apimtis, kurią gali gauti akcininkai tiesiogiai priklauso nuo akcininko dalies turimos bendrovės įstatiniame kapitale.

Pirma dokumentų grupė – bendrojo pobūdžio informacija, t. y. bendrovės įstatai, metiniai ir tarpiniai finansinių ataskaitų rinkiniai, bendrovės metiniai ir tarpiniai pranešimai, auditoriaus išvados ir audito ataskaitos, visuotinių akcininkų susirinkimų protokolai ar kiti dokumentai, kuriais įforminti visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimai, stebėtojų tarybos pasiūlymai ar atsiliepimai visuotiniams akcininkų susirinkimams, akcininkų sąrašai, stebėtojų tarybos ir valdybos narių sąrašai,

⁶⁴ Boros E., Duns J. Corporate Law: Third Edition. OUP Australia & New Zealand, 2013.

⁶⁵ Friedman L. A., Miles S. Stakeholders : Theory and Practice– Theory and Practice. Oxford University Press, 2006. P.1

⁶⁶ Tikniūtė, A. Juridinio asmens valdymo organų pareigos kreditoriams problema. Jurisprudencija. 2008, 8(110). P. 63.

kiti bendrovės dokumentai, kurie turi būti vieši pagal įstatymus, taip pat stebėtojų tarybos ir valdybos posėdžių protokolai ar kiti dokumentai, kuriais įforminti šių bendrovės organų sprendimai. Teisę gauti šiuos dokumentus turi visi bendrovės akcininkai.

Antroji dokumentų grupė – dokumentai, kurie susiję su komercine (gamybine) verte. Tokia informacija galėtų būti laikoma bendrovės planavimo ir valdymo informacija, gamybos informacija, technikos ir mokslo informacija, technologinė bendrovės informacija⁶⁷. Tokio pobūdžio informaciją turi teisę gauti akcininkas (arba akcininkų grupė) turintis ar valdantis 1/2 ir daugiau akcijų ir pateikę bendrovei jos nustatytos formos rašytinį įsipareigojimą neatskleisti komercinės (gamybinės) paslapties, konfidencialios informacijos. Atkreiptinas dėmesys, kad iki 2013 m. liepos 13 d. galiojusioje ABĮ redakcijoje, teisę susipažinti su komercine informacija turėjo akcininkai (arba akcininkų grupė) turintis ar valdantis *daugiau kaip* 1/2 akcijų. Susidarydavo tokios situacijos, kai du akcininkai, investuodavo lygiomis dalimis ir turėdavo po 50 proc. Bendrovės akcijų, veikdami kiekvienas atskirai, formaliai aiškinant ABĮ 18 straipsnio 1 dalį, neturėjo teisės susipažinti su visa informacija apie bendrovę, išskyrus tuos atvejus, kai veikdavo kartu, kaip grupė akcininkų turinčių daugiau nei 50 % akcijų arba teisę susipažinti su tokio pobūdžio informacija suteikdavo bendrovėje užimamos pareigos, pavyzdžiui, vadovo. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas aiškindamas šias situacijas priėjo išvados, kad situacijos, kai vienas akcininkas, turintis 50 % akcijų ir užimdamas bendrovėje direktoriaus pareigas galėdavo susipažinti su antrosios grupės informacija, o kitas akcininkas, kuris neužėmė jokių pareigų bendrovėje, tačiau turėjo 50 % akcijų, neturėjo tokios teisės. Buvo padaryta išvada, kad pažeidžiamas jų kaip akcininkų lygiateisiškumas, vienas akcininkų faktiškai neturi lygių teisių, būtinų bendrovės valdymui, o visas teises iš esmės įgyvendina kitas akcininkas.⁶⁸ Teigiamai vertintinas įstatymų leidėjo siekis atsižvelgti į rinkoje susiklosčiusią situaciją ir ABĮ įtvirtinti akcininkams turintiems 50 % bendrovės akcijų susipažinti su antros grupės informacija. Manytina, kad toks teisinis reglamentavimas prisideda prie to, kad civilinių teisinių santykių subjektai tiksliai galėtų žinoti savo teisių ir pareigų apimtį.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas aiškindamas akcininko neturtinės teisės gauti specifinę informaciją apie bendrovę ir bendrovės interesą apsaugoti specifinę informaciją, padarė išvadą, kad akcininko teisės į specifinio pobūdžio informaciją turi būti ginamos, jeigu atsisakymas pateikti tokią informaciją nėra paremtas faktais, kad akcininkas piktnaudžiauja teise arba elgiasi nesąžiningai, arba specialaus pobūdžio informacijos atskleidimas gresia žalos bendrovei atsiradimu. Be to, akcininkas

⁶⁷ Matkevičius A. Bendrovės komercinės paslapties objektas. *Jurisprudencija*. 2007, 10(100). P. 86-88.

⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje *J. G. R. v. Uždaryją akcinę bendrovę „Renalvita“ ir V. S.*, Nr. 3K-3-654/2013.

neturi teisės naudoti bendrovės turto asmeninei arba trečiųjų asmenų naudai. Toks reikalavimas turi būti taikomas ir nematerialiam turtui – informacijai.⁶⁹

Teismų praktikoje laikomasi nuomonės, kad bendrovės valdyba turi neribotą diskreciją priimti sprendimus, kurią informaciją pripažinti komercine paslaptimi.⁷⁰ Tokią savo teisę turi įgyvendinti ir naudotis atsakingai bei laiku. Darbo autoriaus nuomone, neturėtų būti toleruojamos tokios situacijos, kai akcininkui paprašius pateikti informaciją, bendrovės valdyba tik po prašymo gavimo tokią informaciją pripažįsta, kaip turinčią ekonominę vertę. Priešingu atveju, naudojantis neribota diskrecija pripažinti informaciją, kaip komercinę gali iškilti piktnaudžiavimo teise klausimas.

Apibendrinant galima išskirti šiuos dažniausiai pasitaikančius ginčus, kurie kyla dėl akcininko teisės gauti informaciją: akcininko, kuriam įstatymas ar bendrovės įstatai nesuteikia teisės gauti atitinkamą informaciją, siekis gauti, įstatymo leidžiamos informacijos nepateikimas arba bendrovės atsisakymas pateikti akcininkui informaciją, kurią jis turi teisę gauti.

Brazilijos bendrovių valdymo instituto atliktame tyrime, ginčai dėl akcininko teisės į informacijos gavimą nėra išskiriami į atskirą kategoriją. Šio tyrimo kontekste, tokie ginčai galėtų būti priskiriami prie smulkiųjų akcininkų teisių pažeidimo arba kitų ginčų.⁷¹

1.5. Ginčai, kylantys dėl akcininkų sutarčių

Akcininkų sutartis, kaip atskira sutarties rūšis CK nereglamentuojama. Akcininkų sutartys sudaromos, kaip sutarties laisvės principo įgyvendinimas. Paprastai, tokia sutartimi, siekiama aptarti bendrovės veiklos tikslus, strategiją, įstatinio kapitalo didinimo taisykles, teisę vetuoti priimamus sprendimus, akliavietės situacijos sprendimo taisykles, akcijų perleidimo taisykles, visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų priėmimo taisykles⁷². Nors šia sutartimi akcininkai gali susitarti dėl tam tikrų bendrovės valdymo, sprendimų priėmimo klausimų, tačiau gali kilti ginčas būtent dėl tokios sutarties sudarymo, aiškinimo, galiojimo ar kitų klausimų, kurie ir bus detalčiau aptariami šiame skyriuje. Teisės doktrinoje analizuojant akcininkų sutarties sampratą klausimą išsiskiria

⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. rugsėjo 17 d. nutartis civilinėje byloje *V. N. v. UAB gamybine-komercine firma „Fonas“*, Nr. 3K-7-801/2002.

⁷⁰ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje *M. G. v. Mokslinę – gamybinių akcijų bendrovę „Precizika“*, Nr. 2A-79-115/2013.

⁷¹ Tarptautinės finansų korporacijos Rinkiny Nr. 4: Korporatyvinio valdymo ginčų sprendimas. Pirmas tomas. [žiūrėta 2015-04-15] //

http://www.ifc.org/wps/wcm/connect/981d750048a7e4ea9f6fdf6060ad5911/ADR_Toolkit_volume1.pdf?MOD=AJPERES

⁷² P. Miliauskas. Kai kurie teoriniai akcininkų sutarčių aspektai // Teisė. 2012, Nr. 82. P. 77.

nuomonės dėl galimybės būti akcininkų sutarties šalimis. Vienų autorių nuomone, akcininkų sutarties šalimi gali būti tik bendrovės akcininkai, nurodant, kad sutarties pavadinimas suponuoja sutarties šalis⁷³. Kita dalis autorių mano, kad akcininkų sutarties šalimis gali būti ne tik akcininkai, bet ir pati bendrovė, valdymo organai ir kiti asmenys.⁷⁴ Darbo autorius laikosi nuomonės, kad akcininkų sutartys atibojamos ne pagal savo šalis (nekeliant specialaus subjekto reikalavimo), o pagal sutarties objektą. Akcininkų susitarimus galima suskirstyti į keturias grupes: dėl bendrovės valdymo, dėl balsavimo visuotiniame akcininkų susirinkime, dėl akcijų perleidimo, dėl ginčų sprendimo⁷⁵. Kadangi, tai nėra šio darbo tyrimo objektas, todėl nebus plačiau dėl to pasisakoma.

Vilniaus apygardos teisme buvo nagrinėjamas ginčas, kilęs iš akcininkų sutarties. Tarp daugumos akcininkų (kuriems priklausė 50,46 % akcijų) ir mažumos akcininkų (kuriems priklausė 49,54 % akcijų) buvo sudaryta akcininkų sutartis. Pagal kurią akcininkai susitarė, kad sutarties galiojimo metu draudžiama perleisti akcijas tretiesiems asmenims. Perleidžiant akcijas tretiesiems asmenims, turint kitų akcininkų sutikimą, numatyta papildoma sąlyga, numatanti, kad draudžiama perleisti teises ir pareigas kylančias iš akcininkų sutarties, nebent būtų kitų šalių raštiškas sutikimas. Teismas vertindamas naujojo akcininko teisių ir pareigų apimtį padarė išvadą, kad akcininkų sutartimi nustatomos teisės ir pareigos yra papildomos, kurios kyla iš sutarties⁷⁶. Darbo autorius nuomone, faktas, kad teisės ir pareigos nepereina naujiesiems akcininkams kyla ne iš to, kad šios teisės yra papildomas lyginant su ABĮ. Šioje situacijoje turėjo būti taikomas klasikinis sutarčių teisės principas – sutarties uždarumas. Akcininkų sutartis saisto tik jos šalis, todėl naujieji ir senieji akcininkai turėtų sudaryti naują akcininkų sutartį.

Lietuvos apeliacinis teismas nagrinėjo bylą, kurioje buvo kilęs ginčas dėl akcininkų sutarties vykdymo ir atsakomybės už netinkamą vykdymą.⁷⁷ Akcininkų sutartimi šalys susitarė dėl bendrovės įstatinio kapitalo didinimo, disponavimo bendrovės turtu, balsavimo teisių perdavimo, bendrovės padalijimo, atsakomybės už sutarties netinkamą vykdymą.

Vilniaus apygardos teismas nagrinėjo šalių ginčą, kilusį dėl akcininkų sutarties nutraukimo ir uždraudimo vykdyti visuotinio akcininkų susirinkimo priimtus sprendimus. Iškilęs akcininkų ginčas buvo išspręstas taikiai – patvirtinta šalių taikos sutartis, pagal kurią, be kita ko, akcininkų

⁷³ Mikalonienė L. Uždarosios akcinės bendrovės akcininkų sutarties teisinė kvalifikacija // Teisės problemos. 2011, Nr. 71. P. 19.

⁷⁴ P. Miliauskas. Kai kurie teoriniai akcininkų sutarčių aspektai // Teisė. 2012, Nr. 82. P. 84.

⁷⁵ Duffy, M. J. Shareholders Agreements and Shareholders' Remedies. Contract Versus Statute? Bond Law Review, 2008, No. 20. P. 4.

⁷⁶ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. gruodžio 31 d. sprendimas civilinėje byloje R. Ž. v. uždarą akcinę bendrovę „Acien LT“, Ž. K. ir kt., Nr. 2A-2491-450/2014.

⁷⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. spalio 11 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Š. D. v. AB „Fortuna Baltica“, Nr. 2A-774/2013.

sutartis buvo nutraukta ir buvo leista vykdyti visuotinio akcininko susirinkimo priimtus sprendimus.⁷⁸

Lietuvos apeliacinis teismas nagrinėjo akcininkų ginčą dėl akcininkų sutartimi priimtų įsipareigojimų nevykdymo. Šalys susitarė dėl bendrovės ir jos dukterinės bendrovės valdymo, kitų klausimų. Ieškovo nuomone, atsakovas pažeidė sutartį, pagal kurią turėjo užtikrinti, kad bendrovė gaus PVM mokėtojo kodą, pažeidė nekonkuravimo susitarimą, įsipareigojimą užtikrinti antrojo parašo teisę, nebuvo sudaryta valdyba.⁷⁹

Šiaulių apygardos teismas nagrinėjo ginčą, kilusį dėl šalių sudarytos sutarties, kuria įsipareigota kartu dalyvauti ir balsuoti bendrovės visuotiniuose akcininkų susirinkimuose, esant reikalui šaukti juos pagal kompetenciją, o nedalyvaujant – išduoti įgaliojimus tik vienai iš šios sutarties šalių. Vėliau paaiškėjo, kad sutarties sudarymo metu viena iš šalių nebuvo bendrovės akcininku. Byloje kilo klausimas dėl tokios sutarties galiojimo. Pirmosios instancijos teismas ieškinį patenkino ir sutartį pripažino negaliojančia nuo jos sudarymo. Apeliaciniu skundu akcininkas prašė teismo *ex officio* pripažinti akcijų, pirkimo pardavimo sutartį, kuri buvo sudaryta iki akcininkų sutarties sudarymo negaliojančia.⁸⁰

Kaip matoma iš pateiktos teismų praktikos analizės ginčų kylančių ir nagrinėjamų teismuose nėra daug. Tačiau tai nereiškia, kad tokių ginčų daug nekyla. Darbo autoriaus nuomone, akcininkų sutartyse paprastai sudaroma arbitražinė išlyga, pagal kurią akcininkai susitaria ginčą spręsti arbitraže.⁸¹ Taip pat neatmetama galimybė, kad sutartims, kurios sudarytos su užsienio akcininkais gali būti taikoma užsienio teisė ir ginčai sprendžiami užsienio teismuose ar arbitražuose. Tokią išvadą pagrindžia viešai prieinamų akcininkų sutarčių analizė.

Lietuvos Respublikos ir UAB „NDX energija“ sudarytoje akcininkų sutartyje numatyta, kad ginčai kilę tarp šalių sprendžiami pagal Stokholmo prekybos rūmų arbitražo instituto arbitražo taisykles.⁸²

Lietuvos Respublikos ir OAO „Gazprom“ sudaryta akcijų pirkimo pardavimo sutartyje, kuri pagal savo esmę buvo ir akcininkų sutartis, nes ja buvo ne tik perleisti vertybiniai popieriai –

⁷⁸ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. kovo 22 d. nutartis civilinėje byloje *I. M. v. V. B. ir UAB „Baltijos ir Amerikos terapijos ir chirurgijos klinika“*, Nr. 2A-1407-345/2013.

⁷⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. vasario 9 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *uždaroji akcinė bendrovė „ZZZ Baltic“ v. A. M. F. B. L. ir L. J. R. P.*, Nr. 2A-91/2010.

⁸⁰ Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje *V. L. v. B. G., S. V. B.*, Nr. 2A-328-372/2008.

⁸¹ Pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. kovo 7 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *A. S. ir UAB „3 RILL“ v. KŪB „Litcapital I“, UAB „Putokšnis“*, Nr. 2-1034/2013; Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. gruodžio 17 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *OAO „Gazprom“ v. Lietuvos valstybę*, Nr. 2T-90/2012.

⁸² Lietuvos Respublikos ir UAB „NDX energija“ sudaryta akcininkų sutartis // http://www.ndxenergija.lt/files/dokumentai/Sutarties_Priedas_Nr_12.pdf [žiūrėta 2015-03-27]

akcijos, tačiau buvo susitarta dėl bendrovės valdymo, akcijų perleidimo, OAO „Gazprom“ investicijų ir kitų sąlygų, kurios yra būdingos akcininkų sutarčiai. Pagal šią sutartį šalys susitarė ginčus spręsti pagal Stokholmo prekybos rūmų arbitražo instituto arbitražo taisykles.⁸³

Lietuvos Respublikos Vyriausybės, UAB „NDX energija“ ir LEO LT, AB sutartis dėl LEO LT, AB panaikinimo ir nacionalinio investuotojo sukūrimo sutarčių nutraukimo sutartyje numatyta arbitražinė išlyga, kad ginčai bus sprendžiami pagal Stokholmo prekybos rūmų arbitražo instituto arbitražo taisykles⁸⁴.

Nors akcininkų sutartis ir yra būdas spręsti akcininkų ginčus (plačiau, apie akcininkų ginčų sprendimo būdus žiūrėti 2.1. skyriuje), tačiau neišvengiama, kad praktikoje gali kilti dėl to ginčų. Iš aptartų Lietuvos teismuose nagrinėtų situacijų, matoma, kad pagrindiniai ginčai kyla dėl būtent dėl tokių sutarčių tinkamo vykdymo.

1.6. Ginčai, kylantys dėl akcijų pirkimo – pardavimo sutarčių

Vieni iš dažniausiai pasitaikančių akcininkų ginčų, tai ginčai kylantys dėl akcijų pirkimo - pardavimo sutarties sudarymo. Perleidžiant vertybinius popierius būtina atsižvelgti į ABĮ reglamentuojamus procedūrinius akcijų perleidimo ypatumus.

Siekiant užtikrinti bendrovės uždaramą įstatymų leidėjas ABĮ įtvirtina pareigą pranešti bendrovės vadovui apie planuojamas parduoti bendrovės akcijas. Pranešime turi būti nurodoma akcijų skaičius ir pardavimo kaina. Atkreiptinas dėmesys, kad pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojamą praktiką, toks pasiūlymas ir sutikimas pirkti parduodamas akcijas *paprastai* nėra laikomas oferta ir akceptu, tačiau tai nereiškia, kad konkrečiu atveju, tai nebūtų laikoma oferta ir akceptu. Siekiant konkrečiu atveju nustatyti ar sutartis buvo sudaryta ar ne, reikia vertinti pagal sutarties aiškinimo taisykles.⁸⁵ Įgyvendinti pirmumo teisę turi teisę visi pranešimo gavimo bendrovėje dieną buvę jos akcininkai. Jeigu nei vienas iš akcininkų nepageidauja įsigyti bendrovės akcijų, akcininkas gali parduoti akcijas kitiems, savo pasirinktiems asmenims už ne mažesnę, kaip pasiūlyme nurodytą kainą. Akcininkai gali susitari ir dėl kitokios akcijų pardavimo tvarkos. Pavyzdžiui, nustatyti kitokią tvarką bendrovės įstatuose arba akcininkų sutartyje, tačiau visais

⁸³ Lietuvos Respublikos ir OAO „Gazprom“ sudaryta akcijų pirkimo - pardavimo sutartis // <http://www.enmin.lt/lt/news/gazprom.pdf> [žiūrėta 2015-03-27]

⁸⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės, UAB „NDX energija“ ir LEO LT, AB sutartis dėl LEO LT, AB panaikinimo ir nacionalinio investuotojo sukūrimo sutarčių nutraukimo sutartis <http://www.ndxenergija.lt/files/dokumentai/Sutartis.pdf> [žiūrėta 2015-03-27]

⁸⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje V. G. v. R. G., Nr. 3K-3-168/2009.

atvejais nustatyta tvarka negali prieštarauti ABĮ nustatytoms akcininkų teisėms. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra atkreipęs dėmesį, kad įstatuose negali būti nustatomos tokios taisyklės, pagal kurias būtų paneigiama akcininkų pirmumo teisė įsigyti parduodamas akcijas.⁸⁶ Ši tvarka nėra taikoma, kai akcijos perleidžiamos mainų, dovanojimo ar kitais sandoriais ar teismo sprendimu⁸⁷. Nors ir yra detalai reglamentuojamos akcijų perleidimo procedūros, tačiau tokių procedūrų nesilaikymas savaime dar nereiškia, kad bus konstatuojamas akcininkų teisių pažeidimas ir toks sandoris pripažįstamas negaliojančiu⁸⁸.

ABĮ 40 straipsnis numato dviejų rūšių bendrovių akcijas, kurių perleidimo tvarka yra skirtinga. Nematerialios akcijos savininkas yra asmuo, kurio vardu atidaryta asmeninė vertybinių popierių sąskaita. Nemateriali akcija perleidžiama akcijų pirkimo – pardavimo sutartimi ir atliekamas įrašas akcininkų vertybinių popierių sąskaitose. ABĮ 40 straipsnyje nustatytas reikalavimas pateikti rašytinę sutartį, kurioje turi būti nurodoma: bendrovės, kurios akcijos perleidžiamos, pavadinimas, teisinė forma, kodas, buveinė, perleidžiamų akcijų skaičius, nominali vertė, jeigu akcijos privilegijuotosios – dividendo dydis, balsavimo ir kitos teisės. Šiuo atveju įstatymas detalai nurodo privalomas sutarčių, kuriomis perleidžiamos akcijos, sąlygas⁸⁹. Nesant nurodytų šių rekvizitų, tokia sutartis pripažįstama negaliojančia ir sąskaitų tvarkytojas neturi teisės atlikti įrašų asmeninėse vertybinių popierių sąskaitose. Kaip jau buvo minėta, teismai neturėtų formaliai vertinti ir šių reikalavimų. Pavyzdžiui, tokioje situacijoje, kai nenurodomas bendrovės kodas, akcijų pirkimo pardavimo sutartis neturėtų būti pripažįstama negaliojančia⁹⁰. Kalbant apie nuosavybės teisių į nematerialias akcijas perėjimo momentą, teisės doktrinoje sutinkamos dvejopos nuomonės. Pirmoji nuomonė, kad nuosavybės teisė į akcijas pereina nuo sutartyje nurodyto momento, o įrašų atlikimas atlieka tik teisės išviešinimo funkciją⁹¹. Antroji nuomonė – nuosavybės teisių įgijimas į nematerialias akcijas siejamas įrašų asmeninėse akcininkų vertybinių popierių sąskaitose atlikimu⁹². Pagal teismų formuojama praktiką, nuosavybės teisės į nematerialias akcijas

⁸⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje *J. N. v. S. G. ir R. F.*, Nr. 3K-3-587/2009.

⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje *J. N. v. S. G. ir R. F.*, Nr. 3K-3-587/2009.

⁸⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. gegužės 4 d. nutartis civilinėje byloje *uždaroji akcinė bendrovė „Domus Perfecta“ v. uždaroji akcinė bendrovė vaistinė „Širdažolė“*, Nr. 3k-3-263/2005.

⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje *V. G. v. R. G.*, Nr. 3K-3-168/2009.

⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje *S. Č. v. UAB „Srega“*, Nr. 3K-3-139/2006.

⁹¹ Rymeikis T. Nuosavybės teisės į akcijas ir jos perleidimas: Lietuvos įstatymų leidybos vystymasis ir tendencijos. – *Jurisprudencija*. 57(49), 2004. P. 68.

⁹² Laurinavičius K. Nematerialiųjų vertybinių popierių laikymas ir perleidimas: kai kurie privatinės teisės aspektai. // http://www.lb.lt/laurinavicius_3 [žiūrėta 2015-03-27].

pereiti turi būti dviejų sąlygų visetas: (1) sudaroma tinkamos formos sutartis su visais būtinais rekvizitais; (2) šios sutarties pagrindu turi būti atliekami įrašai tiek pirkėjo, tiek pardavėjo vardu atidarytose asmeninėse vertybinių popierių sąskaitose.⁹³ Darbo autoriaus nuomone, nei vienas iš šių variantų nėra tikslus. Nuosavybės teisė pagal nematerialiųjų akcijų pirkimo pardavimo sutartį pereina nuo sutartyje nurodyto momento, tačiau teisė naudotis akcijų suteikiamomis teisėmis atsiranda nuo įrašų asmeninėse vertybinių popierių sąskaitose atlikimo, kurie sietini su sandorių teisine registracija (CK 1.75 straipsnis). ABĮ 46 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad vertybinių popierių perleidimas fiksuojamas asmeninėse vertybinių popierių sąskaitose. Tai reiškia, kad ABĮ nesieja nuosavybės teisių perleidimo momento su aptartų įrašų atlikimu, o tik su perleidimo užfiksavimu. Galiojančiuose teisės aktuose nėra numatyto kitokio teisių ir pareigų atsiradimo momento, nei numatyto CK 1.75 straipsnyje. Taigi nematerialiųjų vertybinių popierių nuosavybės teisės perėjimas turėtų būti siejimas su momentu, kuris nurodytas sutartyje, o galėjimas pasinaudoti teisėmis, kurias suteikia vertybiniai popieriai sietinas su tokiu teisių išviešimu, t. y. įrašų atlikimu asmeninėse vertybinių popierių sąskaitose.

Nuosavybės teisės atsiradimu į materialias akcijas kyla mažiau problemų. Materialios akcijos savininkas yra akcijoje nurodytas asmuo. Nuosavybės teisė į materialias akcijas pereina nuo akcijų pirkimo – pardavimo sutarties sudarymo momento ir indosamento akcijoje ar akcijos sertifikate atlikimo.

Pasirašant akcijų pirkimo – pardavimo sutartį būtina atkreipti dėmesį į sandorio formai keliamus reikalavimus. Pagal CK bendrovių akcijų pirkimo – pardavimo sutartys turi būti notarinės formos, kai perleidžiama 25 % ir daugiau bendrovės akcijų arba akcijos parduodamos už 14 500 eurų ir daugiau. Notarinės formos reikalavimas netaikomas bendrovių nematerialiųjų akcijų pirkimo – pardavimo sutartims, kurios apskaitą yra perdavusios vertybinių popierių sąskaitų tvarkytojui – bankui ar finansų maklerio įmonei⁹⁴.

Viena iš įdomesnių situacijų, kuri buvo analizuojama Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje, kai bankrutuojančios įmonės administratorius siekė pripažinti bendrovės akcininkų sudarytą akcijų pirkimo – pardavimo sutartį, kaip prieštaraujančią CK 1.81 straipsnio ir CK 1.86

⁹³ Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. liepos 3 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *O. L. v. UAB „Alkesta“*, Nr. 2-460/2008.

⁹⁴ Deja, bet teisinė praktika pasisuko ta linkme, kad siekiant perduoti akcijų tvarkymą vertybinių popierių sąskaitų tvarkytojui, turėtų būti registruojama emisija, suteikiamas ISIN kodas AB „Lietuvos centrinis vertybinių popierių depozitoriume“ ir kt. Žr. Uždarųjų akcinių bendrovių išleistų finansinių priemonių apskaitos tvarką http://www.csd.lt/lt/data/teise/cd/UAB%20finansiniu%20priemoniu%20apskaitos%20tvarka_2014_12_05.pdf [žiūrėta 2015-03-27]. 2015 m. kovo 27 d. Lietuvos centriniam vertybinių popierių depozitoriume įregistruota 18 uždarųjų akcinių bendrovių, kurios sąskaitų tvarkymą verdavusios vertybinių popierių sąskaitų tvarkytojui, 2015 m. balandžio 28 d. tokių bendrovių buvo 23.

straipsnio 1 dalyje numatytiems pagrindams. Nurodė, kad sudaryta sutartimi pirkėjas neįgijo ir nesiekė įgyti jokių teisių ar pareigų, nebuvo įvykęs akcijų perleidimas. Visą tai grindė nurodydamas, kad VĮ Registrų centrui nebuvo teikiamos finansinės ataskaitos, įmonė veiklos nevykdė. Teismai vertino, tai kad atsakovai, kaip bendrovės įsteigėjai ir atsakingi bei rūpestingi verslininkai, parduodantys 100 % akcijų, turėjo pasirūpinti tinkamu bendrovės perdavimu. Perduodant bendrovę turėjo būti sudarytas priėmimo – perdavimo aktas, kuriuo būtų perduotas visas bendrovės turtas.⁹⁵ Neįgyvendinus šios pareigos teismai nusprendė, kad akcijos nebuvo parduotos, todėl sudarytas sandoris pripažintas niekiniu ir negaliojančiu.

Ginčai, kylantys iš akcijų pirkimo – pardavimo sutarčių, Brazilijos bendrovių valdymo instituto atlikto tyrimo kontekste, nėra išskirti, kaip atskira ginčų kilimo priežastis. Tai paaiškinama tuo, kad ne visi akcininkų ginčai (tame tarpe ir ginčai kylantys dėl akcijų pirkimo – pardavimo sutarčių) priskiriami bendrovių valdymo ginčams (angl. *Corporate Governance Disputes*).

1.7. Apibendrinimas

Kaip jau buvo aptarta šioje darbo dalyje, akcininkų ginčų kilimo priežastys yra pakankamai įvairios, tačiau jas galima suskirstyti į tam tikras kategorijas.

Pirmoji ginčų kilimo kategorija yra dėl visuotinio akcininkų surinkimo priimtų sprendimų. Teismai nagrinėjo ginčus kilusius, dėl visuotinio akcininkų susirinkimo priimtų sprendimų teisėtumo. Dažniausiai buvo nustatyti procedūriniai pažeidimai susirinkimo sušaukimo, eigos arba sprendimų priėmimo ir tai sąlygojo tokių sprendimo negaliojimą dėl prieštaravimo imperatyvioms įstatymų normoms, bendrovės įstatams arba protingumo ir sąžiningumo principams. Tokiems ginčams prielaidos buvo galimai neteisėtas organų narių išrinkimas, priimti sprendimai, kuriais siekiama pakeisti bendrovės kapitalo struktūrą (vykdant akcininko dalies sumažinimą bendrame įstatiniame kapitale (angl. *dilution of holding*) bei atšaukiant akcininkų pirmumo teisę įsigyti išleidžiamų bendrovės akcijų, priimant sprendimus dėl pelno (nuostolių) skirstymo ar rezervų sudarymo.

Antroji ginčų kilimo kategorija – akcininkų pareigos elgtis sąžiningai pažeidimas. Atlikta teismų praktikos analizė leidžia teigti, kad paprastai akcininkai elgiasi nesąžiningai, tačiau tokiu elgesiu pažeidžiamos ir imperatyvios įstatymo normos. Tokiu atveju akcininkui, kuris gina savo pažeistas teises daug paprasčiau įrodyti akcininko elgesį, kuriuo pažeidžiamos imperatyvios

⁹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Roleda“ v. D. Š., R. Š., O. F.*, Nr. 3K-3-368/2014.

įstatymų (dažniausiai ABI) normos. Teismuose nagrinėtuose ginčiuose nesąžiningumas konstatuojamas tik procedūriniuose klausimuose, tačiau vengiama konstatuoti pačių sprendimų nesąžiningumą.

Trečioji ginčų kilimo kategorija – akcininko neturtinės teisės – teisės gauti informaciją realizavimas. Tokiuose ginčiuose mažumos akcininkai siekia gauti informaciją, tačiau bendrovės vadovas (patirdamas įtaką iš daugumos akcininko) atsisako ją suteikti. Taip pat pasitaiko ginčų, kuriuose atsisakoma pateikti informaciją, motyvuojant konfidencialumu.

Ketvirtoji ginčų kilimo kategorija – ginčai, kylantys smulkiojo akcininko teisių pažeidimo. Tokiems ginčams priskirtinos situacijos, kai smulkusis akcininkas siekia gauti bendrovės dividendų dalį, pripažinti negaliojančiais sprendimus, kurie galimai pažeidžia jo interesus.

Penktoji ginčų kilimo kategorija – ginčai, ginčai kylantys iš akcininkų sutarčių. Nors akcininkų sutartis ir yra puikus instrumentas susitarti dėl bendrovės valdymo, balsavimo visuotiniame akcininkų susirinkime, akcijų perleidimo, ginčų sprendimo, tačiau pasitaiko atvejų, kai ginčas kyla būtent dėl šios sutarties.

Šeštoji akcininkų ginčų kilimo kategorija – ginčai, kylantys dėl akcijų pirkimo – pardavimo sutarčių. Dažniausiai šiuose ginčiuose sprendžiamas klausimas dėl tinkamo akcininkų pirmumo teisės įgyvendinimo ir kitų procedūrų laikymosi.

Septintoji akcininkų ginčų kilimo kategorija – ginčai, kylantys dėl smulkiojo akcininko interesų pažeidimo. Tai gali pasireikšti tiek teisėtais veiksmais, kai didysis akcininkas priima sprendimus, kurie prieštarauja smulkiojo interesams (pavyzdžiui, neskirstyti bendrovės pelno), tiek ir neteisėtais veiksmais (pavyzdžiui, kai smulkusis akcininkas atirbojamas nuo bendrovės valdymo).

Lyginant šioje darbo dalyje išskirtas ginčų kilimo priežastis su Brazilijos bendrovių valdymo instituto tyrimo metu gautais rezultatais, akcininkų ginčai kyla ne tik dėl bendrovių valdymo klausimų, kurie buvo išskirti tyrime, tačiau ir dėl kitų klausimų, pavyzdžiui, akcijų pirkimo – pardavimo sutarčių (kiek tai nėra susiję su įmonių susijungimo ir įsigijimo sprendimais).

2. AKCININKŲ GINČŲ GALIMI SPRENDIMO BŪDAI

2.1. Akcininkų sutartys

Kaip jau buvo aptarta, akcininkų sutartis gali būti ne tik ginčų kilimo prielaida, tačiau ir suderintų taisyklių rinkinys, kuriuo šalys susitaria dėl bendrovės valdymo, balsavimo visuotiniame akcininkų susirinkime, akcijų perleidimo ar ginčų sprendimo tvarkos. Akcininkų sutarties privalumas, kad šalys gali iš anksto susitari, kaip bus sprendžiamas vienas ar kitas iškilęs ginčas.⁹⁶

Pirmojoje darbo dalyje buvo identifikuota, kad akcininkų ginčai gali kilti dėl visuotinio akcininkų susirinkimo priimtų sprendimų. Akcininkų sutartimi šalys gali susitarti dėl įstatinio kapitalo keitimo ir su tuo susijusių sprendimų. Dažniausiai praktikoje buvo iškilę ginčai, kai vienas iš akcininkų priimdavo sprendimą padidinti įstatinį kapitalą, o likęs akcininkas tokį sprendimą ginčydavo. Siekiant užkirsti kelią tokių situacijų kilimui, šalys akcininkų sutartimi gali susitarti, kad įstatinis kapitalas didinamas ir mažinamas tik turint visų akcininkų pritarimą arba numatant tokio pritarimo teisę mažumos akcininkui.

Kitas svarbus klausimas yra įstatų keitimas, turint omeny, kad keičiant įstatus galima pakeisti bendrovės atstovavimo taisyklę, stebėtojų tarybos ir valdybos narių skaičių, šių organų kompetenciją. Siekiant išvengti ginčų rekomenduotina sutartyje aptarti tokias sąlygas, kaip įsipareigojimas neinicijuoti ir nekeisti organų struktūros ir kompetencijos. Tokiu atveju, išvengiamos situacijų, kai vienas iš akcininkų inicijuoja įstatų keitimą ir pakeičia, pavyzdžiui, atstovavimo taisyklę iš kiekybinio atstovavimo į vienasmenį atstovavimą, kuris turėjo užtikrinti priimamų sprendimų skaidrumą. Be to, turėtų būti aptariama galimybė tam tikram akcininkui rinkti valdymo organų narius arba balsuoti už kito akcininko pasiūlytą narį. Įtraukus valdymo organų narius į akcininkų sutartį, galima juos įpareigoti balsuoti už tam tikrus sprendimus,⁹⁷ nors kyla klausimas dėl tokių susitarimų suderinamumu su CK 2.87 straipsnyje numatyta valdymo organų kompetencija.

Pažymėtina, kad akcininkų sutartimi nėra galima įsipareigoti nekeisti bendrovės įstatų, neskirstyti pelno ar atsisakyti kitų teisių, kurios įtvirtintos ABĮ. Įtvirtinus tokį įsipareigojimą gali kilti problemų dėl tokio susitarimo priverstinio įvykdymo. Pavyzdžiui, akcininkui, kuris turi daugiau

⁹⁶ Molano – León R. "Shareholders' Agreements in Close Corporations and Their Enforcement", 2006.

⁹⁷ Miliauskas P. Kai kurie teoriniai akcininkų sutarčių aspektai. Teisė, 2012, Nr. 82.

nei 2/3 visų balsų patvirtintus naujos redakcijos įstatus. Teisme negalėtų būti keliamas klausimas dėl tokio sprendimo negaliojimo, nes akcininkas turi tokią teisę pagal ABĮ 20 straipsnio 1 dalies 1 punktą.

*Punt prieš Symons & Co Ltd*⁹⁸ nusprendė, kad bendrovės įstatuose negali būti tokios sąlygos, kad jie nebus keičiami ir bendrovė negali prisiimti tokių įsipareigojimų. Tokios pat nuomonės laikomasi ir Lietuvos teismų praktikoje, kurioje nurodoma, kad bendrovės įstatais arba akcininkų sutartimi draudžiama apriboti įstatymuose nustatytas akcininkų teises⁹⁹. Siekiant tinkamai įgyvendinti tokias nuostatas, turėtų būti susitariama dėl bendro balsavimo už vieno iš akcininkų pasiūlytus sprendimus, o už tokios pareigos nevykdymą numatyti baudą.

Siekiant suderinti akcininkų interesus vystant bendrovę ir gaunant pelno dalį dividendų pavidalu, galimi keli variantai. Viena iš galimybių – susitarti dėl konkrečios dalies pelno išmokėjimo kiekvienais kalendoriniais metais. Susitarimas dėl šių sąlygų ypač svarbus, tais atvejais, kai gali nesutapti akcininkų interesai arba kai akcininkų sutartys sudaromos su instituciniais investuotojais, kurie turi savo investavimo viziją. Pavyzdžiui, pakelti bendrovės vertę (vienas iš būdų yra neskirti pelno dividendų išmokėjimui), o pasiekus tam tikrus rodiklius parduoti bendrovės akcijas.

Ne mažiau svarbu akcininkams susitarti dėl bendrovės organų narių rinkimo. Akcininkų sutartimi šalys gali susitarti, dėl akcininkų galimybės skirti tam tikrus asmenis valdybos nariais, stebėtojų tarybos nariais. Įpareigoti atitinkamus asmenis balsuoti už tam tikrus vienam ar keliems akcininkams priimtinus asmenis. Sutartyje gali būti nustatytas konkretus skaičius asmenų, kuriuos gali deleguoti į atitinkamus organus.

Vienas iš svarbiausių ir efektyviausių instrumentų siekiant susitarti dėl mažumos akcininko teisių yra akcininkų sutartis. Tačiau iš to kyla pagrindinė problema, t. y. kaip atrasti pusiausvyrą tarp daugumos akcininko ir mažumos akcininkų¹⁰⁰. Siekiant suderinti akcininkų interesus, turėtų būti atsižvelgiama į šiuos dalykus: (i) nustatomi papildomi reikalavimai sprendimų priėmimui; (ii) pasidalinama įtakos zonomis; (iii) susitariama dėl minimalių dividendų mokėjimo; (iv) numatoma pasitraukimo iš bendrovės valdymo sąlygos ir tvarka¹⁰¹.

⁹⁸ L. Sealy, Sarah Worthington. *Cases and Materials in Company Law*. Oxford University Press, 2008. P. 205-206.

⁹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje *K. V. v. UAB „Bioprocesas“*, Nr. 3K-3-607/2008.

¹⁰⁰ Charles R. T. O’Kelley and Robert B. Thompson, *Corporations and Other Business Organizations* 140 (Aspen Publishers 4th ed. 2003). P. 383.

¹⁰¹ Sandra K. Millar, *Minority Shareholder Oppression in the Private Company in the European Community: A Comparative Analysis of the German, United Kingdom and French “Close Corporation Problem”*, 30 *Cornell Int’l L. J.* 381, 383 (1997). P. 386

Akcininkų ginčiuose dažnai pasitaikanti situacija, kai bendrovės organai negali priimti sprendimų ir jie patenka į aklavietę. Tokia situacija dažniausiai atsiranda bendrovėse, kuriose yra du akcininkai, kurie turi po vienodą kiekį balsų (50 % ir 50 %). Šiais atvejais gali puikiai pasitarnauti akcininkų sutartis, kurioje yra įtrauktos pasitraukimo iš bendrovės valdymo sąlygos arba susitariama dėl kitų sprendimo būdų. Darbe bus išskiriami ir aptariami dažniausiai praktikoje pasitaikantys akcininkų ginčų sprendimo būdai, kurie įtraukiami į akcininkų sutartis.

- Susitarti dėl sprendžiamojo balso, kai patenkama į aklavietės situaciją. Analogiška taisyklė įtvirtinta ABĮ 32 straipsnio 7 dalyje ir ABĮ 35 straipsnio 3 dalyje, kuriose įtvirtinta stebėtojų tarybos ir valdybos pirmininkų sprendžiamojo balso teisė, kai pasidalina organų narių balsai po lygiai.
- *Shotgun* arba rusiška ruletė (*angl. Russian roulette*), tai sąlyga, kuri susijusi su vieno iš akcininkų pasitraukimu iš bendrovės valdymo, kai vienas iš akcininkų pateikia raštišką pasiūlymą kitam akcininkui: (a) parduoti akcijas kitam akcininkui už nustatytą kainą arba (b) už identišką kainą nupirkti akcijas iš kito akcininko¹⁰². Siekiant efektyviai išnaudoti tokias galimybes būtina užtikrinti, kad abu akcininkai žinotų ir galėtų tinkamai įvertinti bendrovės vertę. Vienas iš būdų – sudaryti sąlygas abiem akcininkams susipažinti su bendrovės komercine informacija. Pažymėtina, kad ši sąlyga yra efektyvi tik tokiais atvejais, kai abu akcininkai turi vienodas galimybes. Pavyzdžiui, žinant, kad kitas akcininkas neturi pakankamai finansinių galimybių įsigyti iš tavęs tokias akcijas, nesąžiningas akcininkas gali pasiūlyti ženkliai mažesnę kainą už kurią privalės parduoti kitas akcininkas (su sąlyga, kad silpnesnysis akcininkas neturės finansinių galimybių įsigyti).
- Teksaso susišaudymas (*angl. Texas shoot-out*)¹⁰³, tai būdas, kuris susijęs su vieno iš akcininko pasitraukimu iš bendrovės valdymo, kai kiekvienas iš akcininkų pateikia savo pasiūlymus su kaina už kurią yra pasiryžęs įsigyti akcijas iš kito akcininko. Didžiausią pasiūlymą pateikęs akcininkas, turi įsigyti akcijas už nurodytą kainą. Galima tokia situacija, kai toks procesas vyksta aukciono būdu, kai akcininkai gali pateikti didesnę pasiūlymą lyginant su kito dalyvio.
- Pardavimo susišaudymas (*angl. Sale shoot-out*) arba olandiškas aukcionas (*angl. Dutch auction*) sąlyga, kuri susijusi su vieno iš akcininkų pasitraukimu iš bendrovės

¹⁰² Landeo, Claudia M. and Spier, Kathryn E., Shotguns and Deadlocks. Yale Journal on Regulation, Forthcoming. 2013

¹⁰³ Fleischer H., Schneider S. Shoot-Out Clauses in Partnerships and Close Corporations

- An Approach from Comparative Law and Economic Theory. Max Planck Private Law Research Paper No. 11/13.

valdymo, tai priešingas būdas, nei *texas shootout-out*, akcininkai, pateikia pasiūlymus su mažiausiomis kainomis už kurias sutinka parduoti akcijas. Mažesnę kainą nurodęs akcininkas turi parduoti akcijas¹⁰⁴.

- Atgrasymo modelis, tai situacija, kai vienas akcininkas inicijuoja akcijų vertės nustatymą. Tokiu atveju, ekspertai nustato tikrąją akcijų vertę, o antrasis akcininkas gali įsigyti tokias akcijas su iš anksto sutarta nuolaida arba parduoti akcijas už iš anksto sutarta tokia pačia priemoka. Toks modelis atgraso akcininkus nuo tokio ginčų sprendimo ir priverčia ieškoti susitarimų¹⁰⁵.

Akcininkų sutartis padėtų išvengti ginčų, kuriuose būtų aiškinamasis vaidmenų pasiskirstymas bendrovės valdyme, įsipareigojimus, smulkiųjų akcininkų teises. Tarptautinė finansų korporacija siūlo įtraukti sąlygas reglamentuojančias: akcininko pasitraukimo mechanizmą, akcininkų garantijas, konfidencialumo susitarimus, prekybos apribojimus su bendrove, apibrėžti bendrovės veiklos specifiką, akcininko teisę rinkti valdymo organus ar jų narius, visuotinio akcininkų susirinkimo procedūras, dividendų skirstymo politiką, akcininkų asmenines teises, alternatyvius ginčų sprendimo būdus ir kt.¹⁰⁶

2.2. Balsavimo sutartys ir balsavimo teisės perleidimo sutartys

Teisės doktrinoje šios sutartys laikomos akcininkų sutartimis, tačiau dėl jų specifikos ir įstatyminio įtvirtinimo, bus analizuojamos, kaip atskiras akcininkų ginčų sprendimo būdas, taip pat prisidedantis prie jų prevencijos.

Vienas iš mechanizmų koncentruojant akcininkų balsus – bendro balsavimo sutartys. Tai yra įstatyminis akcininkų sutarties, kuria susitariama balsuoti pagal išankstinį susitarimą, įtvirtinimas¹⁰⁷. Tokios sutartys pasitarnauja situacijose, kai bendrovė turi daug akcininkų, kurie nei vienas negali turėti įtakos bendrovės valdymui, tačiau veikdami kartu gali daryti įtaka tam tikriems sprendimams. Vienas iš pavyzdžių yra, kai bendrovėse renkami valdybos nariai. Kiekvienam

¹⁰⁴ Michelle R. Clayman, Martin S. Fridson, George H. Troughton. *Corporate Finance – A Practical Approach*. Hoboken, N.J.: John Wiley & Sons, 2012.

¹⁰⁵ Fleischer H., Schneider S. *Shoot-Out Clauses in Partnerships and Close Corporations - An Approach from Comparative Law and Economic Theory*. Max Planck Private Law Research Paper No. 11/13.

¹⁰⁶ Tarptautinės finansų korporacijos Rinkiny Nr. 4: Korporatyvinio valdymo ginčų sprendimas. Antras tomas. [žiūrėta 2015-04-15]

http://www.ifc.org/wps/wcm/connect/d57fe68048a7e3b499cfd6060ad5911/ADR_Toolkit_Volume2.pdf?MOD=AJPERES

¹⁰⁷ Mikelėnas V, Bartkus G., Mizaras V. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002., P. 195

atskirai siūlant valdybos narius ir balsuojant už savo pasiūlytus kandidatus, tikėtina, kad balsai išsiskaidytų ir nepavyktų padaryti jokios įtakos, tačiau suvienijus jėgas, tikėtina, kad pavyktų balsus sukcentruoti ir išrinkti savo atstovą į valdybą ar stebėtojų tarybą. Toks balsų koncentravimas gali būti įgyvendinamas dvejopai. Pirmasis būdas, kai kiekviena iš šalių balsuoja atskirai už iš anksto sutartą kandidatą. Antrasis būdas, kai šalys išduoda įgaliojimą trečiajam asmeniui balsuoti visuotiniame akcininkų susirinkime sutarties šalių vardu (CK 2.88 straipsnio 2 dalis). Kiekvienu iš šių atveju išlieka sandorio šalies rizika, kuri suprastina, kaip tam tikra rizika, kad kita sandorio šalis gali nevykdyti savo įsipareigojimų. Todėl būtina kiekvienu konkrečiu atveju įvertinti, kuris iš būdų įgyvendinti balsavimo sutartį yra priimtinesnis ir taip realizuoti susitarimą.

Siekiant apskaičiuoti kontroliuojamų balsų vertę, galima pasinaudoti šia formule:

$$N = \frac{(x - 1)(D + 1)}{V}$$

Šioje formulėje:

X – kontroliuojami balsai pagal akcininkų balsavimo sutartis;

V – bendrovės išleistų akcijų skaičius;

D – viso renkamų narių skaičius;

N – skaičius narių, kurie gali būti išrenkami sukcentravus balsus.¹⁰⁸

Taip pat tenka pripažinti, kad ir tose situacijose, kai išrenkamas asmuo, kuris turėtų atstovauti jį išrinkusių akcininkų interesus, tačiau įstatyminės pareigos jis neturi. Pagal CK 2.87 straipsnį, valdymo organo narys, turi veikti sąžiningai, protingai, būti lojalus bendrovei, laikytis konfidencialumo, vengti interesų konflikto situacijos. Reikia atkreipti dėmesį, kad bendrovės interesai ne visada sutaps su jį išrinkusių akcininkų interesais, o esant tokių interesų neatitikimui turi būti vadovaujama bendrovės interesais.

Akcininkų bendro balsavimo sutartis gali būti panaudojama ne tik koncentruojant balsus, siekiant apsaugoti mažumos akcininkus, tačiau ir susitariant dėl tam tikrų sprendimų priėmimo arba nepriėmimo. Pavyzdžiui, susitarti kaip ir kokia tvarka bus balsuojama už įstatinio kapitalo didinimo, įstatų keitimo, pelno skirstymo ir kitais klausimais, kurie priskiriami visuotinio akcininkų susirinkimo kompetencijai.

Taigi galima pastebėti, kad balsavimo sutartis gali pasitarnauti dvejopai. Iš vienos pusės, tai puikus būdas koncentruoti tam tikros grupės akcininkų balsus, taip efektyviau įgyvendinti

¹⁰⁸ Bhagat S., Brickley A. J. Cumulative Voting: The Value of Minority Shareholder Voting Rights. Journal of Law and Economics Vol. 27, No. 2.1984, P. 343.

sprendimų priėmimą. Iš kitos pusės, tai galimybė akcininkams iš anksto susitari dėl tam tikrų sprendimų priėmimo ar nepriėmimo.

Įgyvendinant balsų koncentravimą būtina atsižvelgti į CK 2.88 straipsnyje numatytus pagrindus, kuriems esant tokio pobūdžio sutartis būtų negaliojanti, t. y. įsipareigojimas balsuoti pagal valdymo organų nurodymus, „už“ visus pateiktus pasiūlymus ir pagal nurodymus ar balsuojant susilaikyti už tam tikrą atlyginimą. Laikantis šio susitarimui keliamų reikalavimų, toks susitarimas gali būti priverstinai vykdomas perskaičiuojant visuotinio akcininkų susirinkimo rezultatus arba pripažįstant priimtus sprendimus negaliojančiais (CK 2.88 straipsnio 4 dalis).

Teisės doktrinoje laikomasi nuomonės, kad šis sąrašas nėra pakankamai išsamus ir tikslus. Pavyzdžiui, kritikuojamas draudimas balsuoti pagal juridinio asmens valdymo organų nurodymus¹⁰⁹. Keliant klausimą, kad pagal ABĮ 19 straipsnio 5 dalį visuotinis akcininkų susirinkimas neturi teisės pavesti kitiems organams spręsti jo kompetencijai priskiriamų klausimų, todėl CK 2.88 straipsnio 1 dalies 1 punkte įtvirtintas draudimas turi būti taikomas ne tik valdymo organams, tačiau ir kitiems organams, pavyzdžiui, stebėtojų tarybai. Tokiais pačiais argumentais išplečiamas šis taikymas ir nurodymams duodamiems jos dukterinių įmonių.

Draudimas balsuoti „už“ visus pateiktus siūlymus yra suderintas su ABĮ 19 straipsnio 5 dalyje įtvirtintu reikalavimu. Tai kildinama iš valdymo organų pareigų organizuoti visuotinį akcininkų susirinkimą ir tuo pačiu pateikti šių sprendimų projektus, o ne vykdyti visuotinio akcininkų susirinkimo funkcijas ir priiminėti sprendimus. Taip pat akcininkai neturi galimybės iš anksto nuspręsti, kad visi šie priimami sprendimai bus jiems tinkami. Sutartis būtų pripažinta negaliojančia, kai būtų susitariama balsuoti pagal nurodymus arba balsuojant susilaikyti už tam tikrą atlyginimą (CK 2.88 straipsnis).

CK 2.89 straipsnyje įtvirtinta galimybė akcininkams perleisti savo asmeninę neturtinę teisę kitiems asmenims. Balsavimo teisės perleidimo sutartis skiriasi nuo įgaliojimo tuo, kad balsavimo teisės sutartimi perleidžiama balso teisė, t. y. asmuo įgijęs balso teisę ja naudojasi savo vardu. Civilinio kodekso komentaro autorių nuomone, tokiam asmeniui taikomos CK ketvirtoje knygos XIV skyriuje numatytos pareigos¹¹⁰. Įgaliojimo atveju, įgaliotinis veikia įgaliotinio vardu ir interesais. Be to, įgaliotinis turi pareigą vengti interesų konflikto (CK 2.135 straipsnis). Išdavus įgaliojimą įgaliotojas gali veikti tiek pats, tiek ir per įgaliotinį, tačiau perleidus balsavimo teisę,

¹⁰⁹ Miliauskas P. Kai kurie akcininkų sutarčių reglamentavimo lyginamieji aspektai: Lietuvos Respublika. Teisė, 2012, Nr. 83. P. 205

¹¹⁰ Mikelėnas V, Bartkus G., Mizaras V. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002., P. 197.

galimybės balsuoti visuotiniam akcininkų susirinkime nebeturi. P. Miliauskas šio instituto tikslą laiko palankių bendrovės valdymo galimybių sudarymą, nesiejant to su akcijų įgijimu¹¹¹. Darbo autorius nuomone, balsavimo teisės perleidimas gali būti panaudojamas ir kaip galimas ginčų sprendimo būdas, t. y. perleidžiant balsavimo teisę kitam asmeniui bei nustatant tokios teisės naudojimo mechanizmą.

2.3. Priverstinis akcijų pardavimas

Priverstinis akcijų pardavimas, tai instrumentas, kurio pagalba galima reikalaut, kad akcijos, priklausančios kitam akcininkui, kurio veiksmai prieštarauja juridinio asmens veiklos tikslams ir kai negalima pagrįstai manyti, kad tokie veiksmai ateityje pasikeis, būtų parduodamos akcininkui, kuris kreipėsi į teismą (CK 2.115 straipsnio 1 dalis). Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, kaip vieną iš priverstinio akcijų pardavimo tikslų išskiria tikslą „pašalinti atsiradusią padėtį, kai dėl vieno iš akcininkų neteisėto veikimo – veiksmų ne bendrovės naudai – susidaro situacija, kuri niekaip kitaip neišsprendžiama, kaip tik priverstinio akcijų pardavimo būdu“. Tokios situacijos dažniausiai susiklosto dėl „aklavietės“. ¹¹² Darbo autoriaus nuomone, šio instituto tikslai yra mažumos akcininkų interesų apsauga bei efektyvaus bendrovės funkcionavimo užtikrinimas. CK 2.116 straipsnio 1 dalies 1 punkte, įtvirtinta, kad vienas ar keli bendrovės akcininkai, kurie akcijų nominali vertė yra ne mažesnė kaip 1/3 įstatinio kapitalo, turi teisę kreiptis į teismą. Taigi tokia akcininko teisė ribojama jo akcijų verte bendrame bendrovės įstatyminiame kapitale.

Akcininkas turintis CK nustatytą įstatinio kapitalo dalį gali pareikšti ieškinį dviem pagrindais. Pirmasis – gali pagal CK 2.115 straipsnio 1 dalį reikalauti, kad akcijos, priklausančios akcininkui, kurio veiksmai prieštarauja bendrovės veiklos tikslams ir, kai negalima pagrįstai manyti, kad tokie veiksmai ateityje pasikeis, būtų parduodamos akcininkui, kuris kreipėsi į teismą. Antrasis – gali pagal CK 2.123 straipsnio 1 dalyje numatytus reikalavimus reikalauti, kad akcininkas, dėl kurio veiksmų negalima tinkamai įgyvendinti teisių, nupirktų akcijas iš kitų akcininkų.

Pagal Civilinio kodekso komentaro autorių nuomone¹¹³, priverstinis akcijų pardavimas yra įgyvendinamas etapais, kur kiekvienas etapas turi savo tikslus:

¹¹¹ Miliauskas P. Kai kurie akcininkų sutarčių reglamentavimo lyginamieji aspektai: Lietuvos Respublika. Teisė, 2012, Nr. 83. P. 210

¹¹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje *N. K. v. SIA „J. L. invest“*, Nr. 3K-3-681/2013.

¹¹³ Mikelėnas V, Bartkus G., Mizaras V. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002., P. 235-236

Pirmasis etapas yra ieškinio pareiškimas, kurio metu turėtų būti įrodinėjamos atitinkamos sąlygos. Pirmiausia, akcijos išperkamos iš akcininko, kurio atliekami veiksmai prieštarauja bendrovės veiklos tikslams¹¹⁴ (CK 2.115 straipsnio 1 dalis) arba akcininkas negali tinkamai įgyvendinti savo teisių dėl kito akcininko neteisėtų veiksmų¹¹⁵ (CK 2.123 straipsnio 1 dalis). Taigi po šia sąlyga slepiasi dvi įrodinėtinos aplinkybės, t. y. neteisėti akcininko veiksmai ir tų veiksmų prieštaravimas bendrovės veiklos tikslams. Teisėje neteisėtumas suprantamas, kaip pareigos nevykdymas ar netinkamas vykdymas. Akcininko pareigas nustato CK, ABĮ ar kiti įstatymai: pareiga apmokėti akcijas (ABĮ 14 straipsnio 2 dalis), pareiga akcininkui neparduoti bendrovei jos akcijų¹¹⁶ (ABĮ 54 straipsnis), bendrovės darbuotojo turinčias akcijas pareiga neperleisti akcijų ne darbuotojams (ABĮ 43 straipsnio 3 dalis) ir bendrąsias pareigas elgtis sąžiningai ir protingai. Tenka pripažinti, kad pasitaiko atveju, kai teismai pakankamai kūrybingai pasižiūri į susiklosčiusią situaciją. Pavyzdžiui, konstatuojamas neteisėtumas, kai akcininkas turintis balsų daugumą visuotiniame akcininkų susirinkime bei lemiantis juridinio asmens valdymo organų sudėti ir „per tokį atstovavimą dalyvio interesams valdymo organuose (paryškinta autoriaus) veikia priešingai juridinio asmens veiklos tikslams“¹¹⁷. Šioje situacijoje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pripažino, kad valdymo organo nariai atstovauja akcininkams, kas bendrovių teisės kontekste vertinta kaip nesusipratimas. Antroji sąlyga – negalima pagrįstai manyti, kad tokie veiksmai bus nutraukti. Ši sąlyga galėtų būti laikoma įrodyta, kai nustatoma, kad tam tikri juridinio asmens dalyvio veiksmai yra tęstinio pobūdžio.

Antrasis etapas – teikiamas pasiūlymas dėl bendraieškių. Toks pasiūlymas turi būti atliekamas iškart, kai pareiškiamas ieškiny¹¹⁸. Šioje normoje įtvirtintas neprivalomas procesinis bendrininkavimas¹¹⁹.

Trečiasis etapas – priimamas sprendimas dėl pareikšto ieškinio. Šioje stadijoje turi būti išanalizuojama ar yra priverstiniam akcijų pardavimui taikyti reikalingų sąlygų visetas.

Ketvirtasis etapas – skiriami ekspertai, kurie turi nustatyti akcijų kainą ir nustatoma apmokėjimo už ekspertų darbą tvarka. Ekspertams ir jų darbo tvarkai taikomos CK 2.127–CK 2.130

¹¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Kapitalo valdymo grupė“ v. UAB „Penkių kontinentų“ bankinės technologijos*, Nr. 3K-3-483/2007.

¹¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje *Ž. N., K. T., J. T., A. T., Z. T., D. T., A. T. v. UAB „Grigiškių statyba“*, Nr. 3K-3-323/2008.

¹¹⁶ Ši akcininko pareiga kildinama iš bendrovės pareigos neįsigyti savo akcijų, išskyrus įstatymo nustatytas išimtis.

¹¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje *Ž. N., K. T., J. T., A. T., Z. T., D. T., A. T. v. UAB „Grigiškių statyba“*, Nr. 3K-3-323/2008.

¹¹⁸ Mikelėnas V, Bartkus G., Mizaras V. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002., P. 238

¹¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje *Ž. N., K. T., J. T., A. T., Z. T., D. T., A. T. v. UAB „Grigiškių statyba“*, Nr. 3K-3-323/2008.

straipsnių nuostatos. Taigi šalys turi teisę susitarti dėl ekspertų skyrimo, jeigu nepavyksta susitarti, turėtų teismui pateikti ne mažiau kaip 10 ekspertų, vėliau šalis turi teisę išbraukti iš kitos šalies pateikto sąrašo 5 ekspertus, o dėl likusių pareikšti savo nuomone.

Penktasis etapas – akcijų kainos nustatymas ir pateikimas šalims ekspertų ataskaitos. Šiame etape svarbiausia identifikuoti kokia yra tikroji akcijų vertė, kuri turi būti nustatoma pagal Turto ir verslo vertinimo metodiką¹²⁰.

Šeštasis etapas – teismas, išklausęs šalių nuomonę, nustato galutinę akcijų kainą. Teismui suteikiama teisė pritarti arba nepritari ekspertų nustatytai kainai. Taip pat turi būti priimamas sprendimas dėl ekspertų darbo apmokėjimo.

Septintasis etapas – akcijos parduodamos ieškovui ir šis sumoka nustatytą kainą. Įsiteisėjus teismo sprendimui, turi būti pasirašoma akcijų pirkimo – pardavimo sutartis, kuriai taikomi įprasti sandorio formos reikalavimai. Susiklosčius tokiai situacijai, kai atsakovas nevykdo savo pareigos parduoti akcijas, bendrovė turi perduoti akcijas atsakovo vardu ir išduoti, tai liudijančius dokumentus, o atitinkamus atsakovo dokumentus pripažinti negaliojančiais ir paskelbti viešai. Tokiu atveju, prievolė sumokėti akcijų kainą vykdoma į notaro, banko ar kitos kredito įstaigos depozitinę sąskaitą.

Teismų praktikoje retai pasitaiko ginčų, kai šalys siekia apginti savo pažeistas teises taikydami priverstinį akcijų pardavimą arba priverstinį akcijų pirkimą. Pagrindinė tokio reto naudojimo priežastis yra komplikotas reglamentavimas, siekiant taikyti šį institutą. Darbo autoriaus nuomone, siekiant ginti pažeistas teises būtų sudėtinga įrodyti vieno iš akcininkų neteisėtus veiksmus, kurie darytų įtaką bendrovės veiklos tikslams.

Pagal teismų formuojama praktiką, šis priverstinis akcijų pardavimas turėtų būti taikomas siekiant spręsti aklavietės situacijas ir įgyvendinti vieno iš akcininkų pasitraukimą¹²¹. Darbo autoriaus nuomone, tai nėra efektyvu lyginant su galimybe akcininkų sutartyje numatyti pasitraukimo iš bendrovės valdymo sąlygas (pavyzdžiui, „rusišką ruletę“). Tokia sąlyga sutaupytų akcininkų lėšų, kurios būtų išleistos tiek teisminiam procesui, tiek turto vertintojų paslaugoms.

¹²⁰ Lietuvos Respublikos finansų ministro 2012-04-27 įsakymas Nr. 1K-159 "Dėl turto ir verslo vertinimo metodikos patvirtinimo". Valstybės Žinios, 2012, Nr. 50-2502.

¹²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje *N. K. v. SIA „J. L. invest“*, Nr. 3K-3-681/2013.

2.4. Juridinio asmens veiklos tyrimas

Juridinio asmens veiklos tyrimas, tai mechanizmas, kurio pagalba juridinio asmens dalyviui suteikiamos priemonės užtikrintų juridinio asmens veiklos teisėtumą. Akcininkai, kurių turimų ar valdomų akcijų nominali vertė yra ne mažesnė kaip 1/10 įstatinio kapitalo turi teisę kreiptis į teismą, prašydami atlikti juridinio asmens tyrimą. Akcininko teisei kreiptis į teismą (lot. *locus standi*) nustatomi mažesni ribojimai, nei priverstiniame akcijų pardavime, kuriame nustatytas reikalavimas turėti ne mažiau kaip 1/3 įstatinio kapitalo. Pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką, juridinio asmens veiklos tyrimu siekiama apsaugoti mažumos akcininkų interesus nuo netinkamo valdymo, kuriuo trukdoma pasiekti juridinio asmens tikslų. Be to, siekiama ne tik apsaugoti akcininkų, kaip juridinio asmens dalyvių teises, tačiau apsaugoti ir trečiųjų asmenų teises. Pavyzdžiui, CK 2.125 straipsnio 1 dalies 5 punkte yra numatyta galimybė steigimo dokumentuose ar sutartyse suteikti teisę kreiptis į teismą dėl juridinio asmens veiklos tyrimo ir kitiems asmenims. Be to tokią galimybę galima suteikti ir akcininkams, kurie turi mažesnę dalį akcijų, lyginant su CK 2.123 straipsnio 1 dalies 1 punkte numatytu skaičiumi.

Siekiant išanalizuoti šį institutą, kaip akcininkų ginčų sprendimo priemonę, būtina atlikti detalesnę analizę juridinio asmens veiklos tyrimo stadijų. Civilinio kodekso komentaro autorių nuomone¹²², juridinio asmens veiklos tyrimas susideda iš šių stadijų:

Pirmoji stadija – kreipimasis į juridinį asmenį (privaloma išankstinė ikiteisminė ginčo nagrinėjimo stadija). Šios stadijos tikslas yra išvengti galimo teismo nagrinėjimo, jeigu juridinis asmuo nutrauks netinkamą veiklą. Pateikiant pareiškimą būtina tiksliai identifikuoti veiksmus, kurie laikomi netinkamais. Pagal CK 2.126 straipsnio 1 dalį laikoma, kad neįgyvendinta privaloma ikiteisminė ginčo nagrinėjimo tvarka, kai pareškime nėra konkrečiai įvardinta netinkama veikla. Teisė kreiptis į teismą atsiranda tik tada, kai akcininkas pateikė pretenziją juridiniam asmeniui, kurioje nurodoma netinkama veikla ir pateikiamas protingas laiko tarpas netinkamos veiklos pašalinimui. Neįgyvendinus šio reikalavimo, būtų nesilaikoma teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo sąlygų, o teismas turėtų atsisakyti priimti ieškinį.

Antroji stadija – pareiškimo padavimas teismui. Šioje stadijoje pareiškiamas ieškinys dėl juridinio asmens veiklos apygardos teismui pagal juridinio asmens buveinę.

Trečioji stadija – nutarties dėl juridinio asmens veiklos tyrimo pradžios priėmimas. Siekiant taikyti šį institutą turi būti nustatomas juridinio asmens, juridinio asmens organų, juridinio asmens

¹²² Mikelėnas V, Bartkus G., Mizaras V. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002., P. 247-248

organų narių netinkamas veikimas. Be to, netinkamą veiklą reikia suprasti kaip netinkamą juridinio asmens valdymą. Bendrovės veiklos tikslas yra pelno siekimas, todėl vertinant ar juridinio asmens valdymo organo veiksmai neprieštarauja šiam tikslui būtina įvertinti ar tokie veiksmai pateisintini siekiant pelno. Pavyzdžiui, galimos tokios situacijos, kad valdymo organas priima sprendimą, kuris yra rizikingas ir pažeidžiamas reikalavimas siekti pelno, nes toks sprendimas nepasiteisino. Darbo autoriaus nuomone, vertinant juridinio asmens (jo organų) veiklos tinkamumą, galėtų būti vadovaujama verslo sprendimų priėmimo taisykle (angl. *business judgment rule*), kuri plėtojama Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje¹²³. Netinkama veikla turėtų pasireikšti ne tik žalos sukėlimu, tačiau ir fiduciarinių pareigų pažeidimu. Be to, netinkamas valdymas gali pasireikšti ir akcininkų sprendimais, kurie susiję su valdymu, tačiau neturėtų būti laikoma, kai priimami sprendimai ne valdymo, o dėl kitų visuotinio akcininkų susirinkimo kompetencijai priskiriamų klausimų. Pavyzdžiui, dėl juridinio asmens likvidavimo, pakeisti steigimo dokumentus ar panašiai.¹²⁴ Teismui įvertinus ieškovo pateiktas aplinkybes ir kilus abejonei dėl juridinio asmens netinkamos veiklos yra pagrindas laikyti, kad pirmoji sąlyga tenkintina. Pažymėtina, kad šioje stadijoje teismas neturi nustatyti ar nurodoma veikla tinkama ar ne, galimi ir tokie atvejai, kai teismui nėra aišku ar ta veikla tinkama, priešingai aiškinant teisinį reglamentavimą būtų paneigiama prasmė skirti ekspertus ir atlikti juridinio asmens veiklos tyrimą¹²⁵. Teismui užtenka tik abejonės, kad ji nėra tinkama¹²⁶. Jeigu nustatoma, kad juridinio asmens veikla yra netinkama arba tokias aplinkybes pripažįsta ir atsakovas, laikytina, kad nėra pagrindo pradėti tyrimą, nes jis galimas, kai nėra akivaizdu ar juridinio asmens veikla yra tinkama ar ne¹²⁷. Priėmus nutartį dėl juridinio asmens veiklos tyrimo atlikimo, prasideda bylos nagrinėjimas iš esmės. Tiek nutartis pradėti juridinio asmens veiklos tyrimą, tiek ir jo nepradėti gali būti apeliacijos ir kasacijos apskundimo objektu¹²⁸.

Ketvirtoji stadija – ekspertų skyrimas ir ekspertų darbo užmokesčio mokėjimo tvarkos nustatymas. Ekspertu gali būti skiriamas asmuo, kuris turi reikiamą kvalifikaciją ir yra nepriklausomas. CK 2.127 straipsnyje įtvirtinta šalių teisė susitarti dėl ekspertų skyrimo. Nepavykus

¹²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje *bankrutavusios uždarnosios akcinės bendrovės „Star 1 Airlines“ v. M. L.*, Nr. 3K-3-244/2014.

¹²⁴ Mikelėnas V, Bartkus G., Mizaras V. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002., P. 247.

¹²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. spalio 23 d. nutartis civilinėje byloje *Ž. V. v. ŽŪB (duomenys neskelbtini)*, Nr. 3K-3-1233/2002.

¹²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje *G. P. v. Lietuvos ir Italijos uždarajai akcinei bendrovei „Lavestina“ ir D. S.*, Nr. 3K-3-590/2008.

¹²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. spalio 23 d. nutartis civilinėje byloje *Ž. V. v. ŽŪB (duomenys neskelbtini)*, Nr. 3K-3-1233/2002.

¹²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje *Lietuvos Respublika v. AB „Lietuvos dujos“, V. V., V. G. ir K. S.*, Nr. 3K-3-548/2013.

rasti susitarimo, teismas skiria ekspertus savo nuožiūra iš šalių pateikto ekspertų sąrašo. Kiekviena iš šalių turi pareigą pateikti ekspertų sąrašą, kuriame nurodyta ne mažiau kaip 10 ekspertų. Kiekviena šalis gali išbraukti po 5 ekspertus ir kitos šalies pateikto sąrašo, o dėl kitų – pareikšti savo nuomonę. Nors teisės doktrinoje ir kritikuojamas CK 2.127 straipsnio neapibrėžtumas nenurodant kvalifikacijos reikalavimų ekspertams¹²⁹, tačiau darbo autoriaus nuomone, tai pateisintina teismo išimtinė teisė spręsti dėl ekspertizės apimtį, detalumo atlikimo ir reikiamos ekspertų kvalifikacijos. Taip pat neapribojant teismo teisės rinkti savo nuožiūra specialistus dėl kiekvienos atliekamos ekspertizės specifiškumo. Šioje stadijoje teismas turėtų ekspertui nurodyti konkrečius klausimus į kuriuos turėtų atsakyti ekspertas. Pavyzdžiui, teismas formulavo tokius klausimus: 1. Ar atitinkamu laikotarpiu bendrovės vadovas veikė tinkamai, t. y. laikėsi visų numatytų pareigų? 2. Ar atitinkamu laikotarpiu buvo sudaryti sandoriai ar atlikti veiksmai, kurie prieštarauja bendrovės veiklos tikslams? 3. Ar atitinkamu laikotarpiu buvo bendrovės akcininkams padaryta žala dėl bendrovės vadovo veiksmų? 4. Ar atitinkamu laikotarpiu bendrovės veikla buvo tinkama?¹³⁰ Klausimai, kurie keliami ekspertams turėtų atitikti pretenzijoje nurodytą pagrindą, priešingu atveju, tai būtų vertintina, kaip ginčo ribų peržengimas.

Penktoji stadija – ekspertų atliekamas tyrimas ir tyrimo ataskaitos ir rekomendacijų pateikimas. Šios stadijos metu ekspertas turi teisę tikrinti bet kokius juridinio asmens dokumentus, tai pat apklausti ir gauti informaciją iš juridinio asmens organų ir darbuotojų, siekiant tinkamai atlikti ekspertizę ir atsakyti į teismo užduotus klausimus. Jeigu ekspertui trukdoma, teismas gali duoti atitinkamus nurodymus policijai, kuri užtikrintų tinkamos ekspertizės atlikimą.

Šeštoji stadija – ekspertų ataskaitos ir rekomendacijos svarstymas. Šioje stadijoje tiriama ekspertų paruošta ataskaita. Reikia pažymėti, kad ekspertų pateikta ataskaita teismo neįpareigoja, todėl suteikiama teisė arba pritarti jai, arba nepritarti.

Septintoji stadija – priemonių taikymas. Teismui pritarus ekspertų ataskaitai, kurioje nustatyta, kad juridinis asmuo veikia netinkamai. Teismo nesaisto ieškinyje prašomos taikyti ar ekspertų rekomendacijoje suformuluotos priemonės¹³¹, todėl teismas gali taikyti vieną iš priemonių numatytų (CK 2.130 straipsnio 1 dalyje):

¹²⁹ Greičius R. Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2007 P.240-241.

¹³⁰ Tokio pobūdžio klausimai buvo formuluojami Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. spalio 1 d. nutartyje priimtoje civilinėje byloje *S. A. V. ir E. G. v. UAB „Fotoakis“*, Nr. 2A-776/2013.

¹³¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje *Lietuvos Respublika v. AB „Lietuvos dujos“, V. G., K. S., V. V.*, Nr. 3K-3-548/2013.

1. Panaikinti juridinio asmens organų sprendimus. Tokio sprendimo priėmimui taikomas sutrumpintas 3 mėnesių terminas (CK 1.125 straipsnio 4 dalis).
2. Laikinais sustabdyti valdymo organų įgaliojimus ar pašalinti asmenį iš valdymo organų narių.
3. Paskirti laikinuosius valdymo organų narius.
4. Leisti nevykdyti tam tikrų steigimo dokumentų nuostatų.
5. Įpareigoti pakeisti tam tikras steigimo dokumentų nuostatas.
6. Laikinais perduoti juridinio asmens organo nario balsavimo teisę kitam asmeniui.
7. Įpareigoti juridinį asmenį atlikti tam tikrus veiksmus ar jų neatlikti.
8. Likviduoti juridinį asmenį.

Atsižvelgus į minėtą teisinį reglamentavimą ir teismų praktikoje analizuojamas situacijas, darbo autoriaus nuomone, šis institutas yra tinkamas būdas patikrinti ar bendrovės valdymas yra tinkamas ir ar nepažeidžiamos akcininkų teisės. Nors iš pažiūros galima susidaryti nuomone, kad juridinio asmens veiklos tyrimas taikomas tik tais atvejais, kai bendrovė veikia nuostolingai, tačiau teismų praktika laikosi kitos nuomonės. Tyrimas gali būti atliekamas, kai teismui iškyla abejonė, kad juridinis asmuo, juridinio asmens valdymo organai, juridinio asmens valdymo organų nariai veikia netinkamai. Netinkamas veikimas pasireiškia valdymo organų narių sąžiningumo, protingumo, lojalumo, konfidencialumo pareigų pažeidimu. Lietuvos Aukščiausiojo teismo nuomone, net ir pelningai veikiantis juridinis asmuo gali pažeisti mažumos akcininkų interesus, t. y. bendrovės veikla gali būti dar pelningesnė. Be to, įstatymai neriboja galimybės atlikti juridinio asmens veiklos tyrimą, kai juridinis asmuo veikia pelningai.¹³² Toks teisinis reglamentavimas ir teismų praktika užtikrina mažųjų akcininkų interesus.

Juridinio asmens veiklos tyrimas puikiai pasitarnauja situacijos, kai vienas iš akcininko veikla būna nesąžininga. Siekiant geriau perteikti šio ginčo sprendimo būdą, kaip mažumos akcininko apsaugos būdą nuo nesąžiningų didžiojo akcininko veiksmų, tikslinga detaliau paanalizuoti teismų praktikoje nagrinėtus ginčus.

Bendrovės Akcininkas A, kuriam priklauso 40 % balsų bendrovės visuotiniame akcininkų susirinkime, ir tuo pačiu yra jos vadovas. Akcininkas A įsteigia kitą bendrovę, kurioje jis tampa vieninteliu akcininku. Abiejų bendrovių veikla sutampa. Akcininkė B, kuri turi 40 % balsų bendrovės visuotiniame akcininkų susirinkime, kreipiasi į teismą ir patikslintu ieškiniu prašo pašalinti Akcininką A iš pareigų, laikinai (iki 18 mėnesių) balsavimo teisę perduoti pareiškėjai

¹³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje *Lietuvos Respublika v. AB „Lietuvos dujos“, V. G., K. S., V. V.*, Nr. 3K-3-548/2013.

(Akcininkei B), panaikinti sudarytas panaudos sutartis tarp šių bendrovių, suteikti Akcininkei B teisę sušaukti neeilinį visuotinį akcininkų susirinkimą ir jam nuspręsti dėl naujo vadovo paskyrimo. Teismo nagrinėjimo metu nustatyta, kad antroji bendrovė naudojami pirmosios patalpomis, įranga, vykdo tą pačią veiklą, perima užsakymus.

Pirmosios instancijos teismas ieškinį patenkino ir nusprendė Akcininką A pašalinti iš pareigų, taip pat akcininko A balsavimo teisę šešių mėnesių laikotarpiui perduoti Akcininkei B.

Apeliacinės instancijos teismas išnaginėjęs Akcininko A ir bendrovės skundus, sprendimą iš dalies pakeitė – panaikino tą dalį, kuria buvo Akcininkas A pašalintas iš pareigų. Teismas sutiko su apeliančių argumentais, kad pagal CK 2.131 straipsnį galima taikyti tik vieną priemonę ir įvertino, kad vienintelė efektyvi priemonė – balsavimo teisės laikinas perleidimas.

Kasacinės instancijos teismas nutartį paliko nepakeistą. Taigi, galutiniu sprendimu buvo laikinai perleista balsavimo teisė.¹³³ Tiesa, verta pripažinti, kad buvo pradėtas kitas teisminis procesas, kuriuo Akcininkas A siekė pripažinti negaliojančiu Akcininkės B priimtą sprendimą, kuriuo paskirtas naujas vadovas¹³⁴. Ši situacija pavaizduoja, kad juridinio asmens veiklos tyrimas gali būti puikiai panaudojamas sprendžiant ginčus dėl vieno iš akcininkų nesąžiningų veiksmų, kaip tai buvo apibrėžta šio darbo 1.3. skyriuje.

Nors Lietuvos teismų praktikoje taikant juridinio asmens veiklos tyrimą dažniausiai sprendžiami ginčai, kurie kyla dėl nesąžiningumo akcininko, tačiau neatmestinas būdas spręsti ir kitas situacijas. Pavyzdžiui, jeigu bendrovės vadovas atsisako suteikti informaciją akcininkui, kuris turi teisę gauti tokią informaciją pagal ABĮ 18 straipsnio 1 dalį. Atlikus juridinio asmens veiklos tyrimą galima išsireikalauti tokią informaciją ir gauti ekspertų nuomonę dėl bendrovės veiklos tinkamumo.

Darbo autorius pripažįsta, kad šis ginčų sprendimo būdas turi ir trūkumų. Ekspertų darbo apmokėjimas brangiai kainuoja. Pavyzdžiui, teismų buvo priteista už ekspertizės atlikimą sekančios sumos: 94 400 Lt¹³⁵, 21 240 Lt¹³⁶, avansas - 14 712 Lt¹³⁷. Be to, tokio pobūdžio bylos trunka ilgai. Reikia pripažinti, nors kaip teisinės gynybos priemonė yra efektyvi, tačiau turi minusų, kurie daro

¹³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje *V. K. v. UAB „TeleSATpress“*, Nr. 3K-3-322/2014.

¹³⁴ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. lapkričio 21 d. nutartis civilinėje byloje *K. K v. uždaryją akcinę bendrovę „TeleSATpress“*, Nr. 2A-2089-221/2014.

¹³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje *V. A. v. A. Č. ir UAB „Ad Locum“*, Nr. 3K-3-299/2010.

¹³⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. balandžio 30 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *D. B. v. akcinę bendrovę „Tauras“*, Nr. 2A-195/2013.

¹³⁷ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. sausio 24 d. nutartis civilinėje byloje *H. S. v. UAB „Artharita“*, Nr. 2-444-555/2012.

mažiau patraukliu mechanizmu, kuris praktikoje turėtų būti naudojamas kaip paskutinė priemonė, kai nepavyksta ginčo išspręsti kitais būdais.

2.5. Išvestinis akcininko ieškinys

ABĮ 16 straipsnio 1 dalies 5 punkte įtvirtinta speciali ieškinio rūšis – išvestinis akcininko ieškinys (angl. *shareholder derivative action*). Tokio ieškinio tikslas – žalos padarytos netinkamu valdymu atlyginimas. Bendrovės akcininkui, kuriam nekeliamas reikalavimas turėti konkretų bendrovės akcijų skaičių, suteikiama teisė kreipti į teismą prašant atlyginti žalą, susidariusią dėl netinkamo valdymo organo narių pareigų vykdymo. Teisės doktrinoje nurodoma, kad išvestinis ieškinys pareiškiamas bendrovės vardu¹³⁸, tačiau naujausia teisminė praktika nuėjo kitu, pasaulinės praktikos kontekste neįprastu, keliu – akcininkas reikšdamas išvestinį ieškinį veikia savo vardu, tačiau dėl bendrovės interesų, t. y. bendrovę įtraukiant trečiuoju asmeniu¹³⁹.

Tradiciskai laikoma, kad išvestinis ieškinys turi du tikslus: (i) kompensuoti bendrovės valdymo organų padarytus nuostolius ir (ii) atgrasyti nuo netinkamo bendrovės valdymo¹⁴⁰. Būtent dėl šios priežasties išvestinis akcininko ieškinys būtų laikomas ne tik kaip akcininkų ginčų sprendimo instrumentas, tačiau ir kaip prevencinė priemonė, kuri skatina atsakingai veikti bendrovės valdymo organus.

Šis instrumentas gali būti panaudojamas sprendžiant akcininkų ginčą, kai akcininkas būdamas tuo pačiu ir vadovu padaro žalą bendrovei. Pareiškus tokio pobūdžio ieškinį turėtų būti įrodinėjamos visos deliktinės atsakomybės sąlygos. Deja, bet šis instrumentas nėra populiarus sprendžiant akcininkų ginčus. Tai galima pateisinti tuo, kad patenkinus ieškinį akcininkas apčiuopiamos naudos negauna. Pagrindinė nauda akcininkui – patenkinus ieškinį ir atlyginus padarytą žalą padidėja buhalterinė akcijų vertė. Be to, neatmetama galimybė iš atlygintos žalos gauti bendrovės pelno dalį dividendų pavidalu¹⁴¹. Nors tai reikėtų sieti ne su atlyginta žala, bet su pačia bendrovės finansine būkle ir akcininkų valia išsimokėti dividendus.

¹³⁸ Jakuntavičiūtė G. Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2003. P. 141.

¹³⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-23/2013.

¹⁴⁰ Mikalonienė L. Išvestinio ieškinio samprata, paskirtis ir tikslai // Teisė. 2014, Nr. 93. P. 119.

¹⁴¹ Mikalonienė L. Išvestinio ieškinio samprata, paskirtis ir tikslai // Teisė. 2014, Nr. 93. P. 115.

2.6. Apibendrinimas

Akcininkų ginčų sprendimo būdus galima suskirstyti į kelias grupes. Pirmoji grupė – sprendimo būdai, kurie taikomi iki ginčo kilimo, t. y. akcininkų sutartys, balsavimo sutartys, balsavimo teisės perleidimo sutartys. Antroji grupė – sprendimo būdai, kurie taikomi jau iškilus ginčui, t. y. priverstinis akcijų pardavimas ir pirkimas, juridinio asmens veiklos tyrimas, išvestinis akcininkų ieškinys.

Priklausomai nuo akcininkų poreikio populiariausias ginčų sprendimo būdas, kuris taikomas iki ginčo kilimo yra akcininkų sutartis. Sudarant tokio pobūdžio sutartį galima susitarti dėl visų valdymo klausimų, kurie nedraudžiami įstatymų. Akcininkų sutartis yra efektyvus ginčų sprendimo būdas, kai joje šalys susitaria sąlygas dėl pasitraukimo iš bendrovės valdymo, įtraukiant sąlygas dėl bendro balsavimo ar balsavimo teisės perleidimo. Siekiant tinkamo ir efektyvaus bendrovės valdymo būtina iš anksto susitarti dėl valdymo taisyklių ir aptarti kiekvieno akcininko interesus bei indelį. Priešingu atveju, tikėtina, kad nepavyks tinkamai suvaldyti ginčo, nes įstatyminės ginčų sprendimo taisyklės nėra efektyvios.

Nors Konstitucinis Teismas ir plėtoja praktiką, kad smulkiųjų akcininkų interesų apsauga yra viešasis interesas¹⁴², tačiau įstatymų leidėjas nesiima priemonių, tai įgyvendinti. Darbo autoriaus nuomone, šalys pačios turėtų būti suinteresuotos, imtis priemonių, kurios užtikrintų efektyvų ir tinkamą bendrovės valdymą.

¹⁴² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 17 d. nutarimas "Dėl oficialaus pasiūlymo supirkti vertybinius popierius".

3. AKCININKŲ GINČŲ KILIMO PREVENCIJA

Akcininkai siekiantis išvengti ginčų kilimo, patys imtis priemonių, kurios taikomas išankstiniam ginčų sprendimui arba imtis prevencinių priemonių, kurios padėtų sumažinti riziką kilti acnininkų ginčui. Šiame darbo skyriuje bus aptariamas pastarasis variantas bei pateikiami konkretūs siūlymai.

3.1. „Stabdžių ir atsvarų“ sistemos sukūrimas

„Stabdžių ir atsvarų“ sistemos sukūrimas užtikrina, kad nebus asmens, kuris turi neginčijamo sprendimo teisę. Tokios sistemos egzistavimas ne tik užtikrina klaidos sumažinimo galimybę, tačiau užkerta galimybę efektyviai valdyti bendrovę.¹⁴³ Vienas iš būdų užtikrinti „stabdžių ir atsvarų“ sistemos veikimą nustatyti kiekybinio atstovavimo taisyklę. Pagal ABĮ 19 straipsnio 7 dalį bendrovės steigimo dokumentuose gali būti nustatyta kiekybinio atstovavimo taisyklė, pagal kurią kartu su valdymo organų nariais visais atvejais bendrovės vardu turi veikti ir bendrovės vadovas. Pagal šią nuostatą, įstatuose turi būti nurodoma konkreti kiekybinio atstovavimo taisyklė. Pavyzdžiui, bendrovės vadovas veikia kartu su bet kuriuo valdybos nariu, bendrovės vadovas veikia kartu su valdybos pirmininku, bendrovės vadovas veikia kartu su bet kuriais dviem valdybos nariais ar pan. CK 2.83 straipsnio 2 dalis numato, kad pagal kiekybinio atstovavimo taisyklę juridinio asmens vardu gali veikti tik (i) keli valdymo organo nariai kartu ar (ii) valdymo organo narys ir atstovas kartu, ar (iii) valdymo organo narys ir kito organo narys kartu, ar (iv) valdymo organo narys ir dalyvis kartu. Lyginant su ABĮ numatytų reglamentavimu numatytas platesnis asmenų ratas, kurie pagal kiekybinio atstovavimo taisyklę gali veikti juridinio asmens vardu. Teisės doktrinoje, laikomasi normos, kad tarp minėtų normų nėra kolizijos, o ABĮ 19 straipsnio 7 dalyje įtvirtinta norma laikytina kaip specialioji¹⁴⁴. Pagal kolizinę normą įtvirtintą CK 1.3 straipsnio 2 dalyje, esant neatitikimams tarp CK ir kitų įstatymų, turėtų būti taikomas CK, nebent CK suteikia pirmenybę kitiems įstatymams. Šioje situacijoje, CK nesuteikia pirmenybės ABĮ nuostatoms, todėl galima daryti išvadą, kad turėtų būti taikomas CK reglamentavimas. Pagal darbo

¹⁴³ Bendrovių valdymo gairės ir principai nelistinguojamoms Baltijos šalių bendrovėms // <http://www.corporategovernance.lt/uploads/docs/Corporate%20Governance%20Guidance%20and%20Principles%20for%20Unlisted%20Companies%20in%20the%20Baltics%20LT.pdf> [žiūrėta 2015-04-02]

¹⁴⁴Smaliukas. A., Goldammer Y., Kiekybinio atstovavimo taisyklės taikymo problemos. Justitia, 2007, 3 (65). P. 5.

autorius turimą informaciją, teisinė praktika susiklosčiusi kita linkme, t. y. tiek Lietuvos notarų rūmų, tiek Juridinių asmenų registro tvarkytojo, tiek ir Lietuvos teismų¹⁴⁵ praktikoje formuojama nuomone yra galima situacija, kai bendrovės vardu pagal kiekybinio atstovavimo taisyklę veikia vadovas ir prokūristas (atstovas), kas pagal ABĮ 19 straipsnio 7 dalyje įtvirtintas taisykles neturėtų būti leidžiamą.

Kiekybinio atstovavimo taisyklė puikiai pasitarnauja situacijose, kai bendrovės akcininkai nesusitaria dėl tinkamo bendrovės valdymo ir negali išsirinkti vadovo, kuris tiktų abiems akcininkams. Priklausomai nuo akcininkų susirinkto bendrovės valdymo modelio, konkreti kiekybinio atstovavimo taisyklė gali būti labai įvairi. Net ir bendrovėse, kuriose sudaromi tik du organai – bendrovės vadovas ir visuotinis akcininkų susirinkimas, gali bendrovės vadovas veikti kartu su vienu iš akcininku (ar keliais akcininkais) arba bendrovės vadovas ir prokūristas. Pažymėtina, kad kiekybinis atstovavimas turi būti absoliutus, t. y. jis negali būti apribotas konkrečiais sandoriais ar veiksmais,¹⁴⁶ tačiau galima net ir kiekybinio atstovavimo atveju, kad tam tikriems sandoriams reikalingas, pavyzdžiui, visuotinio akcininkų susirinkimo pritarimas. Akcininkų ginčų kontekste, galima išskirti šio instituto privalumą, tai kad būtų apribojamos vadovo galios vienvaldiškai spręsti bendrovės veiklos klausimus, taip pat sumažinama galimybė (arba visiškai anuluojama, kai kartu su bendrovės vadovu veikia akcininkas) pasinaudoti dominuojančia padėtimi.

Praktikoje dažnai sutinkama situacijų, kai nenustatoma kiekybinio atstovavimo taisyklė, tačiau numatomi vadovo kompetencijos apribojimai. Vienas iš tokių pavyzdžių yra įtvirtintas ABĮ 34 straipsnio 4 dalies 3 – 6 punktuose: valdyba priima sprendimus dėl ilgalaikio turto, kurio balansinė vertė didesnė kaip 1/20 bendrovės įstatinio kapitalo, investavimo, perleidimo, nuomos (skaičiuojama atskirai kiekvienai sandorio rūšiai), dėl ilgalaikio turto, kurio balansinė vertė didesnė kaip 1/20 bendrovės įstatinio kapitalo, įkeitimo ir hipotekos (skaičiuojama bendra sandorių suma), dėl kitų asmenų prievolių, kurių suma didesnė kaip 1/20 bendrovės įstatinio kapitalo, įvykdymo laidavimo ar garantavimo, įsigyti ilgalaikio turto už kainą, didesnę kaip 1/20 bendrovės įstatinio kapitalo, jeigu įstatuose nenurodyta kitokia kaina. Bendrovėse, kuriose yra tik vadovas ir visuotinis akcininkų susirinkimas, paprastai, visuotiniam akcininkų susirinkimui pavedama duoti išankstinius sutikimus tam tikriems sandoriams. Tokio sutikimo reikalavimas įtvirtinamas konkrečiame visuotinio akcininkų susirinkimo sprendime, bendrovės įstatuose ar kituose vidaus dokumentuose.

¹⁴⁵ Pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. lapkričio 25 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje *AB DnB NORD v. V. G. ir S. V.*, Nr. 2A-858/2013 buvo konstatuota, kad tinkamas veikimas, kai uždarnosios akcinės bendrovės vardu veikia vadovas ir prokūristas.

¹⁴⁶ Mikelėnas V, Bartkus G., Mizaras V. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002., P. 188.

Darbo autoriaus nuomone, tokių nuostatų įtvirtinimas nevisiškai užtikrina akcininkų interesų apsaugą. Pirmiausia, skiriasi sudarytų sandorių pasekmės. Nustačius kompetencijos apribojimus, kai juridinio asmens vardu veikia tik vadovas, tačiau sandoriams viršijantiems tam tikrą sumą reikalingas visuotinio akcininkų susirinkimo išankstinis pritarimas, sandoris sudarytas bendrovės vadovo pažeidžiančio savo kompetenciją, sukeltų prievoles juridiniam asmeniui, išskyrus tuos atvejus, kai trečiasis asmuo žinojo, kad sandorį sudarė juridinio asmens valdymo organas, ar turėjo tai žinoti (CK 2.83 straipsnio 1 dalis). Kiekybinio atstovavimo taisyklės atveju, sandoris būtų sudarytas, tik tuo atveju, kai valią išreikštų visi turintys asmenys¹⁴⁷. Taigi pirmuoju atveju, bendrovės vadovo, kuris pažeidžia savo kompetenciją, sudarytas sandoris galėtų juridiniam asmeniui, nebent jis būtų nugincytas bendraisiais sandorių negaliojimo pagrindais. Tokiu atveju būtų galima spręsti klausimą dėl civilinės atsakomybės bendrovės vadovui taikymo. Antruoju atveju, toks klausimas nebūtų sprendžiamas, nes sandoris nebūtų sudarytas.

Apibendrinant, galima daryti išvada, kad kiekybinio atstovavimo taisyklė yra efektyvus būdas siekiant užkirsti kelią galimam akcininkų ginčų kilimui, kai tokie ginčai pasireiškia bendrovės valdyme. Priklausomai nuo konkrečios situacijos bendrovės vadovas turės veikti kartu su kitu asmeniu, kuris būtų nurodomas steigimo dokumentuose.

3.2. Teisės į informaciją išplėtimas

Kaip jau buvo darbe aptarta, pagal ABĮ 18 straipsnio 1 dalį akcininkas turintis 1/2 ir daugiau bendrovės akcijų turi teisę susipažinti su visa bendrovės informacija, įskaitant ir konfidencialia. Toks įstatyminis reglamentavimas ne visada atitinka bendrovės akcininkų, ypač mažųjų, interesus, nes nesuteikiama galimybė efektyviai kontroliuoti bendrovės valdymo, o tokios kontrolės įgyvendinimas kitais mechanizmais, pavyzdžiui, juridinio asmens veiklos tyrimu yra ne visada proporcingas siekiamiems tikslams.

Darbo autoriaus nuomone, teisės į informacijos išplėtimas būtų tinkama priemonė užtikrinti tiek akcininkų ginčų, tiek tinkamo bendrovės valdymo įgyvendinimo. Tokia teisė galėtų būti išplečiama pasitelkiant kelis mechanizmus.

Pirmasis – bendrovės įstatuose nustatant mažesnę reikalaujama akcijų skaičių, kuris suteiktų teisę susipažinti su visais bendrovės dokumentais. Tokios teisės praplėtimas ABĮ 18 straipsnyje nebūtų tikslingas, nes tokios sąlygos pagal nutylėjimą (angl. *default rules*) neatitiktų daugumos

¹⁴⁷ Mikelėnas V, Bartkus G., Mizaras V. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002., P. 189

bendrovių ir jų akcininkų interesų. Tačiau pritaikant teisės į informaciją suteikimą kiekvienu konkrečiu atveju, galima užtikrinti efektyvią kontrolę. Pavyzdžiui, vienu atveju, kai akcininkas pasyvus ir jam nėra labai aktualus bendrovės valdymas, tokios teisės suteikimas nebus visada tikslingas, o kartais bus žalingas, nes atsiras galimybė neteisėtai pasinaudoti komercine informacija. Kitu atveju, kai smulkusis akcininkas siekia kontroliuoti bendrovės valdymą, tokios teisės suteikimas atitiktų tiek bendrovės, tiek akcininko interesus. Tenka pripažinti, kad teisės susipažinti su visais dokumentais neužtikrins efektyvios kontrolės, nes nebus galimybės realioju laiku patikrinti bendrovės veiklos.

Antrasis – galimybė realioju laiku kontroliuoti bendrovės finansus. Šis mechanizmas gali būti įgyvendinamas keliais būdais. Pavyzdžiui, suteikiant prisijungimą prie elektroninės bankininkystės. Tokia suteikiama teisė yra efektyvus būdas kontroliuoti pinigų srautus, kurie keliauja per banko sąskaitas. Naudojantis tokia suteikiama teise akcininkas gali laiku identifikuoti netinkamus mokėjimus ir imtis atitinkamų priemonių. Kitas būdas kontroliuoti bendrovės finansus – teisė skirti apskaitą tvarkantį asmenį, kuriam suteikiamos teisės atlikti pavedimus per elektroninę bankininkystę. Tokio asmens skyrimas užtikrintų tinkamą ūkinio operacijų ir įvykių priežiūrą, taip pat buhalterinės apskaitos tvarkymą. Priklausomai nuo bendrovės dydžio ir asmenų, kurie tvarko buhalterinę apskaitą skaičiaus ir funkcijų, mažumos akcininko skirtam asmeniui tvirtinti mokėjimo pavedimus, galėtų būti laikoma efektyvia galimybė kontroliuoti bendrovės finansus.

3.3. Prevencinis ieškinys

Prevencinis ieškinys, tai viena iš galimų akcininkų ginčų prevencijos priemonė. Šio ieškinio tikslas yra užkirsti kelią ateityje kilti potencialiai žalai, siekiant uždrausti atlikti tam tikrus veiksmus¹⁴⁸. Pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojamą praktiką, prevencinis ieškinys taikomas tik esant sąlygų visetui¹⁴⁹.

Pirmoji sąlyga – siekimas apsaugoti daiktinės teisės nuo žalos darymo ateityje. Šio teisių gynimo būdo tikslas – užkirsti kelią potencialiai žalai.

Antroji sąlyga – reikalavimo objektas yra būsimi neteisėti veiksmai. Šio ieškinio dalykas – uždrausti atsakovui atlikti tam tikrus veiksmus, dėl kurių gali atsirasti žalos

¹⁴⁸ Mikelėnas, V., ir kt.. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I). Vilnius: Justitia, 2003. P. 356

¹⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje *Laių krovos AB „Klaipėdos Smeltė“ v. UAB „Birių krovinių terminalas“*, Nr. 3K-3-73/2008.

Trečioji sąlyga - realus pavojus, kad ateityje teises pažeidžiantys veiksmai gali būti atlikti ar padaryta žala, arba ateityje bus tęsiami teises pažeidžiantys veiksmai ar žalos darymas. Pareiškus tokio pobūdžio ieškinį

Reiškiant prevencinį ieškinį žala gali būti jau padaryta, bet gali būti dar nepadaryta, tuomet ieškovas turi įrodyti potencialią jos atsiradimo grėsmę ateityje, atsakovo veiksmų neteisėtumą, siekį pašalinti žalos grėsmę. Prevencinis ieškinys yra apsauginio – prevencinio pobūdžio teisių gynimo būdas, kuriuo siekiama apsaugoti asmenį nuo teisių pažeidimo, įpareigojant nutraukti neteisėtus veiksmus arba draudžiant atlikti veiksmus, kurie realiai gali būti atlikti. Reikalavimo objektas yra būsiami neteisėti veiksmai.

Ketvirtoji sąlyga - prevencinis ieškinys gali būti reiškiamas tol, kol egzistuoja grėsmė padaryti žalos, todėl ieškinio senaties terminas grėsmės egzistavimo metu nuolat atsinaujina

3.4. Uždraudimas juridinio asmens valdymo organams sudaryti sandorius

Teisė kreiptis į teismą su prašymu uždrausti juridinio asmens valdymo organams sudaryti sandorius, kurie prieštarautų juridinio asmens veiklos tikslams ar viršytų valdymo organo kompetenciją, įtvirtinta CK 2.81 straipsnio 3 dalyje. Minėtame straipsnyje nėra numatytų jokių akcininko *locus standi*, todėl šiuo gynybos būdu gali pasinaudoti ir akcininkas, kuris turi vieną bendrovės akciją. Civilinio kodekso komentaro autorių nuomone, akcininkui kreiptis į teismą pagrindas yra ne tik akivaizdus noras sudaryti sandorį, kuris prieštarautų juridinio asmens veiklos tikslams arba juridinio asmens valdymo organas peržengia ar ruošiasi peržengti savo kompetencijos ribas, bet ir tikėtini veiksmai, pagrįsti esamomis aplinkybėmis¹⁵⁰.

Darbo autoriaus nuomone, toks specialus akcininko teisių gynimo būdas nėra labai patogus. Pirmiausia, suinteresuotam akcininkui reikia turėti duomenų, kuriais remiantis galėtų būti kreipiamasi į teismą su reikalavimu uždrausti sudaryti sandorius. Praprastai tokiais atvejais bendrovės organai nesiskelbia viešai, todėl ir informacija apie tokių sandorių sudarymą akcininkus pasiekia po sandorio sudarymo. Iš kitos pusės, sudaryti, kurie prieštarauja juridinio asmens veiklos tikslams ar pažeistų valdymo organo kompetenciją, draudžia įstatymas. CK 1.82 straipsnyje įtvirtintas sandorio negaliojimo pagrindas, pagal kurį privataus juridinio asmens valdymo organų sudaryti sandoriai, pažeidžiant privataus juridinio asmens steigimo dokumentuose nustatytą jų kompetenciją ar prieštaraujantys juridinio asmens tikslams, gali būti pripažinti negaliojančiais tik

¹⁵⁰ Mikelėnas V., Bartkus G., Mizaras V. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002., P. 181.

tais atvejais, kai kita sandorio šalis veikė nesąžiningai. Iš kitos pusės, CK 1.82 straipsnyje įvirtintas nuginjamo sandorio pagrindas siejamas su dviem aplinkybėmis: (i) sandoris sudarytas pažeidžiant juridinio asmens valdymo organo kompetenciją arba prieštaraujantis bendrovės veiklos tikslams ir (ii) kita sandorio šalis veikė nesąžiningai, t.y. žinojo ar turėjo žinoti, kad tas sandoris prieštarauja bendrovės veiklos tikslams ar sudarytas pažeidžiant kompetenciją. Atsiranda papildomas reikalavimas įrodyti trečiojo asmens nesąžiningumą, kuris gali daryti sunkesnę sandorio nuginjimą. Sudarius sandorį, kurį buvo uždrausta sudaryti pagal CK 2.81 straipsnio 3 dalį, toks sudarytas sandoris būtų niekinis nesiejant to su trečiojo asmens sąžiningumu.

Akcininkų ginčų sprendimo kontekste šis prevencinis mechanizmas galėtų būti panaudojamas siekiant užkirsti kelią akcininkams, kurie yra ir bendrovės vadovai, sudaryti sandorius, kurie pažeistų bendrovės veiklos tikslus arba viršytų valdymo organo kompetenciją. Deja, bet šio instituto taikymo pavyzdžiui teismų praktikoje nepavyko rasti. Galima išskirti kelias to priežastis. Viena iš svarbiausių priežasčių – ribota akcininko informacija apie planuojamus sudaryti sandorius. Dažniausiai akcininkas sužino tik apie sudarytus sandorius, todėl turi galimybę pasinaudoti tik *ex post* sudarytų sandorių kontrole. Antroji priežastis – atsižvelgiant į bendrovių bendrąjį teisingumą, sudėtinga įrodyti, kad sandoris prieštarauja veiklos tikslui, kai įstatuose numatoma kad pagrindinis tikslas yra pelno siekimas.

IŠVADOS

Iš dalies pasitvirtino **pirmasis** ginamasis teiginys, kad dažniausia akcininkų ginčų kilimo priežastis yra vieno iš akcininko siekis atriboti kitus akcininkus nuo bendrovės valdymo:

1. Darbe išskiriamos 7 akcininkų ginčų kilimo priežastys: (i) ginčai kylantys dėl juridinio asmens organų (dažniausiai visuotinio akcininkų susirinkimų priimamų sprendimų); (ii) akcininko pareigos elgtis sąžiningai pažeidimo; (iii) akcininko teisės gauti informaciją pažeidimo; (iv) dėl smulkiojo akcininko kitų teisių pažeidimo; (v) dėl smulkiojo akcininko interesų pažeidimo; (vi) dėl akcininkų sutarčių; (vii) akcijų pirkimo – pardavimo sutarčių.
2. Plačiausiai paplitę buvo akcininkų ginčai dėl bendrovių organų priimamų sprendimų (dažniausiai visuotinio akcininkų susirinkimo), kuriais priimami reikšmingi bendrovės valdymo klausimai. Dažnai akcininkas būdamas ir bendrovės vadovu (ar būdamas kitaip susijusiu asmeniu) siekdavo nesąžiningai atriboti kitą / kitus akcininkus nuo bendrovės valdymo. Tai pasireiškėdavo keliais būdais: buvo siekiama padidinti bendrovės įstatinį kapitalą, kad likęs akcininkas turėtų mažiau balsų arba bendrovės turtas, klientai, praktinė patirtis ir pan. buvo perkelti arba suteikiami neatlygintinai naudotis kitai bendrovei, kurią kontroliavo vienas iš akcininkų (arba susiję asmenys).

Pasitvirtino **antrasis** ginamasis teiginys, kad ne visi akcininkų ginčai kyla dėl bendrovės valdymo.

3. Nors dažniausiai pasitaikantys akcininkų ginčai yra dėl bendrovių valdymo, tačiau tai nėra vienintelė jų kategorija. Teisminėje praktikoje randamos situacijos, kai akcininkų ginčai kyla dėl akcijų pirkimo – pardavimo sutarčių (dažniausiai dėl netinkamo pirmumo teisės įgyvendinimo, nenorėjimo atlikti įrašų akcininkų vertybinių popierių sąskaitose ar akcininkų sąrašuose), akcininkų sutarčių (kiek tai nėra susiję su bendrovių valdymu, t. y. dėl sutarties galiojimo, sąlygų aiškinimo ir pan.).

Iš dalies pasitvirtino **trečiasis** ginamasis teiginys, kad įstatyme įtvirtinti akcininkų ginčų sprendimo būdai yra neefektyvūs, todėl šalys negali tinkamai apginti savo teisių.

4. Darbe buvo pateiktas skirstymas akcininkų ginčų sprendimo būdų, kurie taikomi iki ginčo iškilimo ir kurie taikomi jau iškilus ginčiui. Įstatymuose įtvirtinti ginčų sprendimo būdai, kurie taikomi jau iškilusiems ginčams (priverstinis akcijų pirkimas arba pardavimas, juridinio asmens veiklos tyrimas, išvestinis akcininko ieškinys) nėra

efektyvūs, todėl šalys negali tinkamai apginti savo pažeistų teisių. Siekiant užtikrinti tinkamą bendrovės valdymą ir efektyvų ginčų sprendimą būtina prieš iškylant ginčui imtis priemonių, kurios padėtų išspręsti galimas problemas.

5. Viena iš efektyviausių priemonių yra akcininkų sutartis. Nors ji ir nėra detaliam reglamentuojama teisės aktuose, tačiau atskiros jos nuostatos – balsavimo sutartis, balsavimo teisės perleidimo sutartis yra įtvirtintos Civiliniame kodekse ir gali būti laikoma efektyvia priemone įgyvendinti ir apginti akcininko teises.
6. Įstatymuose įtvirtinti akcininkų ginčų sprendimo būdai (taikomi iškilusiam ginčui) yra neefektyvūs, todėl ginčo šalys negali tinkamai įgyvendinti savo teisių.
7. Siekiant sumažinti ginčų kilimo riziką arba tinkamai suvaldyti iškilusią riziką būtina įtvirtinti „stabdžių ir atsvarų“ priemones, akcininko teisės į informaciją išplėtimą, kurios padėtų įgyvendinti bendrovės valdymą ir kontrolę.

LITERATŪRA

Teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914.
2. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.
3. Lietuvos Respublikos finansų ministro 2012-04-27 įsakymas Nr. 1K-159 "Dėl turto ir verslo vertinimo metodikos patvirtinimo". Valstybės Žinios, 2012, Nr. 50-2502.
4. Lietuvos Respublikos įmonių grupių konsoliduotosios finansinės atskaitomybės įstatymas. Valstybės žinios. 2001, Nr. 99-3517

Specialioji literatūra:

5. Banytė, M.; Bitė, V. Bendrovės visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų prieštaravimas imperatyvioms įstatymų normoms ir steigimo dokumentams. *Jurisprudencija*. 2013, 20(1).
6. Banytė, M.; Bitė, V. Bendrovės visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų prieštaravimas imperatyvioms įstatymų normoms ir steigimo dokumentams. *Jurisprudencija*. 2013, 20(2).
7. Bhagat S., Brickley A. J. Cumulative Voting: The Value of Minority Shareholder Voting Rights. *Journal of Law and Economics* Vol. 27, No. 2. 1984.
8. Boros E., Duns J. *Corporate Law: Third Edition*. OUP Australia & New Zealand, 2013.
9. Charles R. T. O'Kelley and Robert B. Thompson, *Corporations and Other Business Organizations* 140. Aspen Publishers 4th ed. 2003.
10. Čiočys R. *Bendrovių valdymo reglamentavimo Lietuvoje problemos: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, teisė (01 S)*. 2013.
11. Duffy, M. J. Shareholders Agreements and Shareholders' Remedies. Contract Versus Statute? *Bond Law Review*, 2008, No. 20.
12. Enriques L. Do Corporate Law Judges Matter? Some Evidence from Milan. *European Business Organization Law Review*, 3.
13. Fleckner M. A., Hopt J. K., *Comparative Corporate Governance: A Functional and International Analysis*. Cambridge University Press, 2013.

14. Fleischer H., Schneider S. Shoot-Out Clauses in Partnerships and Close Corporations - An Approach from Comparative Law and Economic Theory. Max Planck Private Law Research Paper No. 11/13.
15. Friedman L. A., Miles S. Stakeholders: Theory and Practice– Theory and Practice. Oxford University Press, 2006.
16. Greičius R. Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2007.
17. Jakuntavičiūtė G. Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2003.
18. Kiršienė J., Tikniūtė A. Juridinio asmens civilinių teisių įgyvendinimas bendrovėje: kam priklauso valdymo funkcija? Jurisprudencija. 2004, Nr. 55(47).
19. Krishnan, C.N.V., et al. Shareholder Litigation in Mergers and Acquisitions. Journal of Corporate Finance, Forthcoming; AFA 2012 Chicago Meetings Paper; 6th Annual Conference on Empirical Legal Studies, Northwestern Law School 2011.
20. Laurinavičius K. Nematerialiųjų vertybinių popierių laikymas ir perleidimas: kai kurie privatinės teisės aspektai. Pinigų studijos 2008/2.
21. Landeo, Claudia M. and Spier, Kathryn E., Shotguns and Deadlocks. Yale Journal on Regulation, Forthcoming. 2013
22. L. Sealy, Sarah Worthington. Cases and Materials in Company Law. Oxford University Press, 2008.
23. Matkevičius A. Bendrovės komercinės paslapties objektas. Jurisprudencija. 2007, 10(100).
24. Michelle R. Clayman, Martin S. Fridson, George H. Troughton. Corporate Finance– A Practical Approach. Hoboken, N.J.: John Wiley & Sons, 2012.
25. Mikalonienė L. Uždarnosios akcinės bendrovės akcininkų sutarties teisinė kvalifikacija. Teisės problemos. 2011, Nr. 71.
26. Mikalonienė, L. Bendrovės visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų negaliojimas. Teisė. 2013, 83.
27. Mikalonienė L. Išvestinio ieškinio samprata, paskirtis ir tikslai/ Teisė. 2014, Nr. 93.
28. Mikelėnas V, Bartkus G., Mizaras V. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002.

29. Mikelėnas, V., ir kt.. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I). Vilnius: Justitia, 2003.
30. Miliauskas, P. Kai kurie teoriniai akcininkų sutarčių aspektai. Teisė. 2012, Nr. 82.
31. Miliauskas P. Kai kurie akcininkų sutarčių reglamentavimo lyginamieji aspektai: Lietuvos Respublika. Teisė, 2012, Nr. 83.
32. Molano – León R. "Shareholders' Agreements in Close Corporations and Their Enforcement", 2006.
33. Ripken, S. K. The Provisional Director Remedy for Corporate Deadlock: A Proposed Model Statute. Washington and Lee Law Review, Vol. 60, No. 1.
34. Rotem, Yaad, Small Business Financial Distress and the 'Phoenix Syndrome' — A Re-Evaluation. International Insolvency Review, Vol. 22, 2013.
35. Rymeikis T. Nuosavybės teisės į akcijas ir jos perleidimas: Lietuvos įstatymų leidybos vystymasis ir tendencijos. – Jurisprudencija. 57(49), 2004.
36. Sandra K. Millar, Minority Shareholder Oppression in the Private Company in the European Community: A Comparative Analysis of the German, United Kingdom and French "Close Corporation Problem", 30 Cornell Int'l L. J. 381, 383 (1997).
37. Saez, I. M.; Riano, D. Corporate Governance and the Shareholders' Meeting: Voting and Litigation. European Business Organization Law Review, 14.
38. Smaliukas. A., Goldammer Y., Kiekybinio atstovavimo taisyklės taikymo problemos. Justitia, 2007, 3 (65).
39. Tikniūtė, A. Juridinio asmens valdymo organų pareigos kreditoriams problema. Jurisprudencija. 2008, 8(110).
40. Žilys J., Sagatys G., Laurinavičius K., ir kt. Privatinės teisės doktrina ir praktika. Liber Amicorum Vytautui Pakalniškiui. Mokslinių straipsnių rinkinys. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014.

Teismų praktika:

41. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. sausio 24 d. nutartis civilinėje byloje *H. S. v. UAB „Artharita“*, Nr. 2-444-555/2012.
42. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. lapkričio 21 d. nutartis civilinėje byloje *K. K v. uždarąją akcinę bendrovę „TeleSATpress“*, Nr. 2A-2089-221/2014.

43. Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje *R. D. ir B. Z. v. D. Š. ir UAB „Aikada“*, Nr. 2-333/2006
44. Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje *A. D. v. Uždarosios akcinės bendrovės „Vitra“*, Nr. 2-344/2006.
45. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. liepos 3 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *O. L. v. UAB „Alkesta“*, Nr. 2-460/2008.
46. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. vasario 9 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *uždaroji akcinė bendrovė „ZZZ Baltic“ v. A. M. F. B. L. ir L. J. R. P.*, Nr. 2A-91/2010.
47. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje *E. G. ir B. V. v. Uždarąją akcinę bendrovę „Fotoakis“*, L. R., Nr. 2A-405/2010.
48. Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. gruodžio 17 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *OA O „Gazprom“ v. Lietuvos valstybę*, Nr. 2T-90/2012.
49. Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. kovo 7 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *A. S. ir UAB „3 RILL“ v. KŪB „Litcapital I“, UAB „Putokšnis“*, Nr. 2-1034/2013.
50. Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. balandžio 30 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *D. B. v. akcinę bendrovę „Taurus“*, Nr. 2A-195/2013.
51. Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. rugsėjo 27 d. sprendimą, priimtą civilinėje byloje *bankrutavusios uždarosios akcinės bendrovės „LILONIJA“ v. L. A., L. T. ir uždarajai akcinei bendrovei „EDVIJARA“*, Nr. 2A-1066/2013.
52. Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. spalio 1 d. nutartyje priimtoje civilinėje byloje *S. A. V. ir E. G. v. UAB „Fotoakis“*, Nr. 2A-776/2013
53. Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. spalio 11 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *Š. D. v. AB „Fortuna Baltica“*, Nr. 2A-774/2013.
54. Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. lapkričio 25 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje *AB DnB NORD v. V. G. ir S. V.*, Nr. 2A-858/2013
55. Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. gegužės 15 d. sprendimas, priimtas civilinėje byloje *S. R. ir kt. v. Uždarąją akcinę bendrovę „Bagaras“, „Liuks“, G. U. ir kt.*, Nr. 2A-652/2014.
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje *G. V. ir N. V. v. Uždarąją akcinę bendrovę „Ivaks“*, Nr. 3K-7-653/2001.
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. spalio 23 d. nutartis civilinėje byloje *Ž. V. v. ŽŪB (duomenys neskelbtini)*, Nr. 3K-3-1233/2002.
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. kovo 5 d. nutartis civilinėje byloje *V. S. v. UAB „Skuodo riešutas“*, Nr. 3K-3-308/2003.

59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus miesto valdyba v. UAB "Sangreta" ir S. J.*, Nr. 3K-3-383/2000.
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. rugsėjo 17 d. nutartis civilinėje byloje *V. N. v. UAB gamybine-komercine firma „Fonas”*, Nr. 3K-7-801/2002.
61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. birželio 4 d. nutartis civilinėje byloje *S. A. ir kt. v. Akcinę bendrovę "Mažeikių nafta"*, Nr. 3K-3-650/2003.
62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. balandžio 4 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Coris Vilnius“ v. M. M.*, Nr. 3k-3-230/2005.
63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. gegužės 4 d. nutartis civilinėje byloje *uždaroji akcinė bendrovė „Domus Perfecta“ v. uždaroji akcinė bendrovė vaistinė „Širdažolė“*, Nr. 3k-3-263/2005.
64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. vasario 6 d. nutartis civilinėje byloje *G. G. v. 26-ąją daugiabučio namo I. Kanto al. 16 savininkų bendriją*, Nr. 3K-3-91/2006.
65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje *S. Č. v. UAB „Srega“*, Nr. 3K-3-139/2006.
66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Kaminera“ v. D. Š.*, Nr. 3K-3-96/2006.
67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje *K. J. J. v. J. B. ir V. K.*, Nr. 3K-7-266/2006.
68. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Kapitalo valdymo grupė“ v. UAB „Penkių kontinentų“ bankinės technologijos*, Nr. 3K-3-483/2007.
69. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje *Laivų krovos AB „Klaipėdos Smeltė“ v. UAB „Birių krovinių terminalas“*, Nr. 3K-3-73/2008.
70. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje *A. K. ir UAB „Kriptonika“ v. UAB „Ashburn International“, UAB „Penki kontinentai“*, Nr. 3K-3-135/2008.
71. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje *Ž. N., K. T., J. T., A. T., Z. T., D. T., A. T. v. UAB „Grigiškių statyba“*, Nr. 3K-3-323/2008.
72. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje *G. P. v. Lietuvos ir Italijos uždarajai akcinei bendrovei „Lavestina“ ir D. S.*, Nr. 3K-3-590/2008.
73. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje *K. V. v. UAB „Bioprocesas“*, Nr. 3K-3-607/2008.

74. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje *A. V. v. J. J. ir Š. Č.*, Nr. 3K-3-614/2008.
75. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje *V. V. ir asociacija Lietuvos invalidų draugija v. akcinė bendrovė „Puntukas“*, Nr. 3K-3-10/2009.
76. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje *J. N. v. S. G. ir R. F.*, Nr. 3K-3-587/2009.
77. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje *V. G. v. R. G.*, Nr. 3K-3-168/2009.
78. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje *V. A. v. A. Č. ir UAB „Ad Locum“*, Nr. 3K-3-299/2010.
79. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje *G. P. v. UAB „Lavestina“*, Nr. 3K-3-393/2010.
80. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. liepos 23 d. nutartis civilinėje byloje *M. R. firmos „(duomenys neskelbtini)“ v. UAB „Geolituka“ ir A. R.*, Nr. 2A-280/2010.
81. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje *L. Š. v. S. S.*, Nr. 3K-3-23/2013.
82. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje *Z. V. v. UAB „Skomė“ ir VĮ Registrų centrą*, Nr. 3K-3-68/2013.
83. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje *Lietuvos Respublika v. AB „Lietuvos dujos“, V. V., V. G. ir K. S.*, Nr. 3K-3-548/2013.
84. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje *J. G. R. v. Uždarąją akcinę bendrovę „Renalvita“ ir V. S.*, Nr. 3K-3-654/2013.
85. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje *N. K. v. SIA „J. L. invest“*, Nr. 3K-3-681/2013.
86. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Mitnija“ v. V. G.*, Nr. 3K-7-124/2014.
87. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje *bankrutavusios uždarnosios akcinės bendrovės „Star 1 Airlines“ v. M. L.*, Nr. 3K-3-244/2014.
88. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje *V. K. v. UAB „TeleSATpressa“*, Nr. 3K-3-322/2014.

89. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Roleda“ v. D. Š., R. Š., O. F., Nr. 3K-3-368/2014.
90. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje „Plass Investments Limited“ v. „Alita“, AB, „FR&R Invest, IGA S. A.“ ir V. J., Nr. 3K-3-66/2015.
91. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 17 d. nutarimas "Dėl oficialaus pasiūlymo supirkti vertybinius popierius".
92. Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje V. D. v. AB „Linus“, Nr. 2A-34-544/2007.
93. Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje V. L. v. B. G., S. V. B., Nr. 2A-328-372/2008.
94. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Garfus“ v. UAB „Bioprocesas“, Nr. 2A-471-115/2011.
95. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje M. G. v. Mokslinė – gamybinė akcinė bendrovė „Precizika“, Nr. 2A-79-115/2013.
96. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje AB „Vingriai“ v. notare J. S., Nr. 2S-641-450/2013.
97. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. kovo 22 d. nutartis civilinėje byloje I. M. v. V. B. ir UAB „Baltijos ir Amerikos terapijos ir chirurgijos klinika“, Nr. 2A-1407-345/2013.
98. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. gruodžio 31 d. sprendimas civilinėje byloje R. Ž. v. uždarą akcinę bendrovę „Acien LT“, Ž. K. ir kt., Nr. 2A-2491-450/2014.
99. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. vasario 23 d. nutartis civilinėje byloje G. J. ir T. N. v. UAB „Povandeniniai techniniai darbai“, Nr. 2A-43-567/2015.

Internetiniai šaltiniai:

100. Akcinės bendrovės "LIETUVOS CENTRINIS VERTYBINIŲ POPIERIŲ DEPOZITORIUMAS" informacija // <http://www.csd.lit/data/teise/cd/UAB%20finansiniu%20priemoniu%20apskaitos%20tvarka%202014%2012%2005.pdf> [žiūrėta 2015-04-01].

101. Bendrovių valdymo gairės ir principai nelistinguojamoms Baltijos šalių bendrovėms // <http://www.corporategovernance.lt/uploads/docs/Corporate%20Governance%20Guidance%20and%20Principles%20for%20Unlisted%20Companies%20in%20the%20Baltics%20LT.pdf> [žiūrėta 2015-04-02].
102. Book Value per Share // <http://www.financeformulas.net/Book-Value-per-Share.html> [žiūrėta 2015-03-24].
103. Nacionalinės teismų administracijos statistika apie nagrinėtas civilines bylas (I instancijos teismuose) // <http://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106> [žiūrėta: 2015-02-25].
104. Tarptautinės finansų korporacijos Rinkinys Nr. 4: Korporatyvinio valdymo ginčų sprendimas // http://www.ifc.org/wps/wcm/connect/topics_ext_content/ifc_external_corporate_site/corporate+governance/publications/toolkits+and+manuals/adr_toolkit [žiūrėta 2015-04-15].
105. Tarptautinės finansų korporacijos Rinkinys Nr. 4: Korporatyvinio valdymo ginčų sprendimas. Pirmas tomas. // http://www.ifc.org/wps/wcm/connect/981d750048a7e4ea9f6fdf6060ad5911/ADR_Toolkit_volume1.pdf?MOD=AJPERES [žiūrėta 2015-04-15].
106. Tarptautinės finansų korporacijos Rinkinys Nr. 4: Korporatyvinio valdymo ginčų sprendimas. Antras tomas. // http://www.ifc.org/wps/wcm/connect/d57fe68048a7e3b499cfd6060ad5911/ADR_Toolkit_Volume2.pdf?MOD=AJPERES [žiūrėta 2015-04-15]
107. Lietuvos statistikos departamento Oficialios statistikos portalo pateikiama informacija apie veikiančius ūkio subjektus metų pradžioje // <http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=8f6e7e35-5730-4eb5-ae12-4866a9aff401> [žiūrėta 2015-04-15].
108. Lietuvos Respublikos ir UAB „NDX energija“ sudaryta akcininkų sutartis // http://www.ndxenergija.lt/files/dokumentai/Sutarties_Priedas_Nr_12.pdf [žiūrėta 2015-03-27]
109. Lietuvos Respublikos ir OAO „Gazprom“ sudaryta akcijų pirkimo - pardavimo sutartis // <http://www.enmin.lt/lt/news/gazprom.pdf> [žiūrėta 2015-03-27]

110. Lietuvos Respublikos Vyriausybės, UAB „NDX energija“ ir LEO LT, AB sutartis dėl LEO LT, AB panaikinimo ir nacionalinio investuotojo sukūrimo sutarčių nutraukimo sutartis <http://www.ndxenergija.lt/files/dokumentai/Sutartis.pdf> [žiūrėta 2015-03-27]

ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS

Baigiamajame darbe analizuojamos akcininkų ginčų kylimo prielaidos, ieškoma galimų sprendimo būdų ir prevencinių priemonių, kurios sumažintų tokių ginčų kylimą. Autorius detaliai analizuoja įstatyminių reglamentavimų ir Lietuvos teismų praktiką, kurioje buvo sprendžiami akcininkų ginčai. Darbe buvo prieita išvados, kad dažniausiai akcininkų ginčai kyla dėl visuotinio akcininkų susirinkimo priimamų sprendimų.

Reikšminiai žodžiai: akcininkai, akcininkų ginčai, akcininkų ginčų sprendimas.

The final thesis analyzes the causes of shareholder disputes, looking for possible solutions and preventive measures that would reduce the number of such disputes. The author analyzes legislative regulations and Lithuanian legal cases which dealt with shareholder disputes. A conclusion was made that disputes most often arise due to the decisions made by a General Meeting of Shareholders.

Keywords: shareholders, shareholder disputes, solutions for shareholder disputes.

SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA

Magistro baigiamajame darbe tema „Akcininkų ginčų kilimo prielaidos ir galimi sprendimo būdai“ buvo keliamas tikslas atskleisti dėl kokių priežasčių dažniausiai kyla akcininkų ginčai, ieškomi galimi sprendimo būdai bei prevencinės priemonės, kurios sumažintų tokių ginčų kylimą. Siekiant šio tikslo, darbo autorius išsikėlė tokius uždavinius: išanalizuoti akcininkų ginčų kilimą, taikomus sprendimo būdus ir įvertinti jų efektyvumą, taip pat pateikti siūlymus, kurie padėtų sumažinti akcininkų ginčų kylimą.

Pirmoje darbo dalyje išanalizuota Lietuvos teismų praktika, kurios pagalba identifikuotos akcininkų ginčų kilimo priežastys. Darbo autorius išskyrė 7 dažniausiai pasitaikančias akcininkų ginčų kilimo prielaidas: dėl visuotinio akcininkų susirinkimo priimamų sprendimų teisėtumo, akcininko pareigos elgtis sąžiningai pažeidimo, akcininko neturtinės teisės – teisės gauti informaciją realizavimo, dėl smulkiojo akcininko teisių ir interesų pažeidimo, ginčai kylantys iš akcininkų sutarčių bei akcijų pirkimo – pardavimo sutarčių. Šioje darbo dalyje buvo lyginamos akcininkų ginčų kilimo prielaidos su Brazilijos bendrovių valdymo instituto tyrimo metu gautais rezultatais.

Antroje darbo dalyje buvo analizuojami akcininkų ginčų sprendimo būdai: akcininkų sutartys, balsavimo sutartys, balsavimo teisės perleidimo sutartys, priverstinio akcijų pardavimo ir pirkimo mechanizmai, juridinio asmens veiklos tyrimas. Šioje darbo dalyje buvo prieita išvados, kad akcininkų ginčų sprendimo būdai, kurie taikomi jau iškilus ginčui (priverstinis akcijų pardavimas ir pirkimas, juridinio asmens veiklos tyrimas) nėra efektyvūs. Siekiant tinkamai išspręsti iškilusias situacijas, būtina priemonių imtis iš anksto (sudaryti akcininkų, balsavimo ar balsavimo teisės perleidimo sutartis).

Trečioje darbo dalyje buvo pateikiami pasiūlymai prevencinių priemonių, kurios sumažintų akcininkų ginčų kilimo riziką. Darbo autorius išskyrė prevencines priemones: „stabdžių ir atsvarų“ sistemą, teisės į informaciją išplėtimą, prevencinį ieškinį ir uždraudimą juridinio asmens valdymo organams sudaryti tam tikrus sandorius.

SANTRAUKA ANGLŲ KALBA

The goal of the master's thesis "Reasons and possible solutions of shareholder disputes" was to reveal the most common reasons for shareholder disputes, looking for possible solutions and preventive measures that would reduce their number. In order to achieve this goal, the author set the following objectives: to analyze the rising of shareholder disputes and applicable solutions, to evaluate their effectiveness, as well as provide proposals that would help reduce the number of shareholder disputes.

In the first part, Lithuanian legal cases were analyzed, which helped to identify the reasons behind shareholder disputes. The author singled out 7 most common reasons of shareholder disputes: validity of the decisions of General Meeting of Shareholders, violation of a shareholder's duty to act in good faith, realization of a shareholder's moral right – the right to receive information, violation of minority shareholder's rights and interests, disputes arising from shareholder contracts and contracts on purchase and sale of shares. In this part of the work, the causes for shareholder disputes were compared to the results obtained during the research of the Brazilian Company Management Institute.

In the second part of the work, the solutions of shareholder disputes were analyzed: shareholder contracts, voting agreements, agreements on transfer of voting rights, methods for forced sale and purchase of shares, investigation of a legal entity's activities. In this part of the work, a conclusion was made that those methods for solving shareholder disputes which are applied only after a dispute has arisen (forced sale and purchase of shares, investigation of a legal entity's activities) are ineffective. In order to solve such issues, steps must be taken in advance (entering into shareholder contracts, voting agreements, or agreements on transfer of voting rights).

In the third part, proposals on preventive measures were provided, which would reduce the risk of shareholder disputes. The author singled out the following preventive measures: a "checks and balances" system, expansion of the right to information, preemptive lawsuit and prohibition for a legal entity's management bodies to enter into certain contracts.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2015-04-27

Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas) Teisės fakulteto civilinės teisės studijų programos studentas Tomas Gagys, patvirtinu, kad šis rašto darbas / bakalauro / magistro baigiamasis darbas „Akcininkų ginčų kilimo prielaidos ir galimi sprendimo būdai“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

(parašas)

(vardas, pavardė)